

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER RAPORLARINDA TOPLUMSAL
CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ
KADINLAR**

Serap Seza ERALAN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER RAPORLARINDA TOPLUMSAL CİNSİYET
PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ KADINLAR

Serap Seza ERALAN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezimin aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

23.05.2022

Serap Seza ERALAN

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Prof. Dr. Birsen şahin Kütük danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Serap Seza ERALAN

TEŞEKKÜR

Yolumu aydınlatan ve bu yolda benimle birlikte yürüyen kadınlara; sevgili annem Seher Eralan ve çok değerli hocam Prof. Dr. Birsen Őahin Kütük'e bu yolda bana ışık oldukları, beni hiç yalnız bırakmadıkları ve kesintisiz desteklerini esirgemedikleri için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. İyi ki varsınız.

ÖZET

ERALAN, Serap Seza. *Birleşmiş Milletler Raporlarında Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

Suriye'de 2011 yılında halk ayaklanmalarıyla başlayan ve sonrasında küresel çapta bir etkiye yol açan kriz, çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu büyük ölçekli bir göç dalgasına sebep olmuştur. Bu kriz sonucunda ortaya çıkan mülteci nüfusu, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra görülmüş en yüksek sayılarla ifade edilen uluslararası bir mülteci krizine yol açmıştır. Bu eksende, bütün ülkeler arasında en yüksek Suriyeli nüfusa ev sahipliği yapan ülke olarak Türkiye karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple uzman Birleşmiş Milletler örgütleri Türkiye çapında kamu ve sivil toplum işbirlikleriyle kapsamlı çalışmalar yürütmektedir. Bu nitel çalışmada Birleşmiş Milletler raporlamalarında Suriyeli kadınların ele alınış biçimi, toplumsal cinsiyet perspektifinden içerik analizi ile incelenmiştir. Analiz içeriğine Birleşmiş Milletler'in Türkiye'deki Suriyelileri kapsayan raporları arasından 24 rapor dâhil edilmiştir. Çalışma sonucunda Suriyeli kadınlara yönelik projelerin daha çok sosyal yardım, mesleki beceri eğitimleri gibi konulara eğildiği; hak temelli uygulamalar ve sosyal bütünleşmeyi sağlayacak faaliyetlerin yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Ayrıca, Türkiye'deki Suriyeli kadınların durumunu toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alan çalışma, proje ve rapor sayısının son derece yetersiz olduğu ve bu konuda geniş kapsamlı çalışmaların yapılmasına ihtiyaç olduğunu saptamıştır.

Anahtar Sözcükler

Birleşmiş Milletler, göç, Suriyeli kadınlar, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet perspektifinden göç

ABSTRACT

ERALAN, Serap Seza. *Syrian Women in Turkey within The Scope of Gender Perspective in The Reports of United Nations*, Master's Thesis, Ankara, 2022.

The Syrian crisis, which started with the popular uprisings in Syria in 2011 and then had a global impact, caused a large-scale migration wave, mostly women and children. The refugee population caused by this crisis has resulted in an international refugee crisis, which is expressed in the highest numbers since the Second World War. In this axis, Turkey is the country that hosts the highest Syrian population among all countries. For this reason, specialized United Nations organizations carry out extensive studies with public and civil society collaborations throughout Turkey. In this qualitative study, the way in which issues related to Syrian women are handled in the United Nations reporting is examined from a gender perspective by content analysis. The United Nations' reports covering Syrians in Turkey were included in the content of the analysis. As a result of the study, projects for Syrian women focused on social assistance and vocational skills training; It has been observed that there are deficiencies in the social integration process in the context of rights-based practices. In addition, it has been determined that there are very limited research and activity reports that comprehensively address the situation of Syrian women in Turkey from a gender perspective.

Keywords

United Nations, migration, Syrian women, gender, migration from gender perspective

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	Error! Bookmark not defined.
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KONUSU, KAPSAMI VE YÖNTEMİ	6
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI	6
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	9
1.2.1. İçerik Analiz Biriminin Belirlenme Süreci	9
1.2.2. Veri Analiz Süreci	17
1.2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	19
1.2.4. Araştırma Soruları	19
2. BÖLÜM: SURİYE KRİZİ VE GÖÇ	20
2.1. İÇ SAVAŞIN BAŞLANGICI VE GELİŞİM SÜRECİ	20
2.2. KİTLESEL GÖÇ DALGASI VE ÇEVRE ÜLKELERLE İLİŞKİSİ	22
2.2.1. Lübnan	22
2.2.2. Ürdün	24

2.2.3. Irak.....	25
2.2.4. Mısır	25
2.2.5. Türkiye	26
3. BÖLÜM: TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN GÖÇ	30
4. BÖLÜM: BM RAPORLARINDA ZORUNU GÖÇÜN ÖZNELERİ OLARAK SURİYELİ KADINLAR	46
4.1. SURİYELİ KADINLARA İLİŞKİN SOSYO-DEMOGRAFİK VERİLER .	46
4.2. BARINMA VE GÜVENLİK SORUNLARI	47
4.3. DİL BARIYERİ	50
4.4. EĞİTİME İLİŞKİN DURUM, DESTEKLER VE YAPILMASI BEKLENENLER	52
4.5. GELİR VE İSTİHDAM DURUMLARI.....	58
4.6. SURİYELİ KADINLARIN GÜÇLENMESİ.....	73
4.7. SAĞLIK DURUMU VE BESLENME YETERSİZLİĞİ.....	75
4.8. KOMŞULUK İLİŞKİLERİ VE ÖNYARGILAR.....	78
4.9. YARDIMLAR.....	81
4.10. SOSYAL UYUM	85
4.11. TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN SURİYELİ KADINLAR VE ÇOKLU DEZAVANTAJLILIK	89
4.12. SURİYELİ KADINLARIN SORUNLARINA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE YOL HARİTASI	112
SONUÇ VE TARTIŞMA.....	129
KAYNAKLAR	139
EKLER.....	145
EK 1: ORJİNALLİK RAPORU	145

EK 2: ETİK KURUL/KOMİSYON İZİNİ	146
EK 3: İÇERİK ANALİZİNE DAHİL EDİLEN RAPORLAR.....	147

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	: Birleşmiş Milletler Göç Kuruluşu / Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü
ORSAM	: Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
SDG's	: The Sustainable Development Goals
SGDD-ASAM	: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
SKA	: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
TDK	: Türk Dil Kurumu
UN Women	: Birleşmiş Milletler Kadın Birimi
UNDESA	: United Nations Department of Economic and Social Affairs
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği / Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Suriye ve Sınır Komşuları Haritası	21
Şekil 2: Suriyeli Kadınların Barınma Sorunları	47
Şekil 3: Suriyeli Kadınların Güvenlik Sorunları	49
Şekil 4: Suriyeli Kadınların Bariyeri	51
Şekil 5: Suriyeli Kadınlar ve Eğitim	53
Şekil 6: Suriyeli Kadınların İstihdamı	60
Şekil 7: Suriyeli Kadınların İstihdamı ile İlgili Genel Temalar	61
Şekil 8: Suriyeli Kadınların İstihdam Alanları ve Rakamsal Veriler	65
Şekil 9: Suriyeli Kadınların İş Bulma Konusunda Yaşadıkları Zorluklar	71
Şekil 10: Suriyeli Kadınların Güçlenmesi	73
Şekil 11: Suriyeli Kadınların Sağlık Durumu ve Hizmetlere Erişimi	75
Şekil 12: Suriyeli Kadınlara Yönelik Önyargılar	79
Şekil 13: Suriyeli Kadınlara Yönelik Yardımlar	82
Şekil 14: Suriyeli Kadınların Sosyal Uyumu	86
Şekil 15: Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Suriyeli Kadınlar	90
Şekil 16: Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Uyum İlişkisi	91
Şekil 17: Resmî Belgeler Konusunda Yaşanan Aksaklıklar	93
Şekil 18: Projeler Yürütülürken Toplumsal Cinsiyetin Dikkate Alınması	94
Şekil 19: Mesleki Eğitimler ve Toplumsal Cinsiyet ilişkisi	96
Şekil 20: Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet (GBV/TCDŞ)	98
Şekil 21: Toplumsal Cinsiyet ve Barınma Koşullarının İlişkisi	100
Şekil 22: Suriyeli Kadın İstihdamında Toplumsal Cinsiyet Rollerini	102
Şekil 23: Suriyeli Kadınların Karşılaştıkları Risk Faktörleri ve Sonuçları	105
Şekil 24: Suriyeli Kadınlar ve Erken Yaşta Evlilik	106

Şekil 25: Suriyeli Kadınlar ve Aile Planlaması.....	108
Şekil 26: Suriyeli Kadınların Çoklu Dezavantajlılıkları.....	110
Şekil 27: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası (Genel).....	113
Şekil 28: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası.....	114
Şekil 29: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası - Sağlık.....	114
Şekil 30: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası – Sosyal Uyum.....	116
Şekil 31: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası – Fonların Arttırılması	118
Şekil 32: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası – Sosyal Yardımlar ve Hizmetler.....	119
Şekil 33: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası – Barınma	121
Şekil 34: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası – Eğitim.....	122
Şekil 35: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası – Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet	123
Şekil 36: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası – İstihdam	125

GİRİŞ

Sözlük anlamıyla göç; bireylerin ya da toplulukların, belirli sebepler doğrultusunda bir yerleşim noktasından bir başkasına ya da bir ülkeden bir ülkeye gitme durumunu ya da taşınmasını ifade eder (TDK, 2011). Avcıoğlu (2020, s. 77) ise göçün sosyolojik arka plana da sahip olduğunu belirtmektedir. Bunun sonucu olarak ise göçle birlikte ekonomik, siyasal, kültürel ya da sosyal sebeplerle hareket eden insan toplulukları, yine hedef ülkedeki bu olgulara etki eder ve bunun sonucunda ise uyum ya da çatışma sürecine söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda göç yalnızca sosyolojinin değil, sosyal bilimlerin birçok alanını da yakından ilgilendiren bir kavramdır. Bu sebeple tanımlama aşamasında zorlayıcı olsa da Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) Göç Terimleri Sözlüğü'ne bakıldığında "Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir" tanımı karşımıza çıkmaktadır (IOM, 2013). Dünyadaki göçmen sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Mültecilerin sayısı da son on yılda hızla artmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) yayınladığı verilere göre dünyada 82.4 milyon kişi zorla yerinden edilmiştir. Bunların 26.4 milyonu ise 18 yaşın altındadır. Son dönemde ise kadın göçmen sayısını erkek göçmen sayısına yakınlaştırmıştır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) verilerine göre 2020 Dünya Göç Raporunda dünyadaki göçmen sayısının %52'sini erkekler, %48'ini ise kadınlar oluşturmaktadır (IOM, 2020).

Toplumsal cinsiyet yaşamın her alanında olduğu gibi göç başlığında da karşımıza çıkmaktadır. Göç sonrası yeni bir ülkede yaşam kurma ve ayakta kalma çabası tüm göçmenler için oldukça zorlu ve zorunlu bir süreçtir. Ancak yapılan çalışmalar göstermiştir ki bu süreç kadınlar için daha zordur ancak buna rağmen Castles ve Miller'e (2008) göre son yirmi yıldır göçler kadınlaşmaktadır. Göçün kadınlaşmasından kast edilen ise ulusaşırı göç sürecine bağımsız

katılan kadınların sayılarının artması ve daha bağımsız hareket edebilmeleri sonucu göçmelerin yarısını oluşturur hale gelmesidir (Barın, 2015, s.15). Bunun temel nedenleri arasında ise neoliberal politikalar ve hizmet sektörünün gittikçe genişlemesi ve bu sektörde çalışacak ucuz iş gücüne ihtiyaç duyulmasıdır. Hizmet sektöründe en çok beklenen işler ise temizli ve evde bakım hizmetidir. Bu kapsamda 1990 sonrasında hizmet sektörü için duyulan göçmen emeği kapsamında, cinsiyetçi rol paylaşımında kadın işleri olarak görülen evde bakım hizmetleri ve temizlik işleri için çoğunlukla kadın göçmen işçilere olan talep artmıştır. Bu da zaman içinde göçün feminizasyonu olarak isimlendirilmiştir. Bu süreçte gerçekleşen göçler kimi zaman kadını özgürleştirip, daha refah ve güçlü bir yaşam kurmalarını sağlarken kimi zaman da pasaportlarına el konulması ve şiddet gibi sonuçları da beraberinde getirmiştir.

Yaşanan göç emek göçü değil de siyasi gerekçelerle gerçekleşen göç olduğunda ise kadınlar ve çocuklar çok daha kırılgan bir konuma sahip olmaktadır. Toplumun her alanında istismara daha açık olan kadın ve çocuklar için savaş sonrası zorunlu göç deneyimi erkeklerin deneyimlerinden çok daha farklı boyutları içinde barındırmaktadır. Kadınların şiddete maruz kalma açısından fazla riskler taşımaları, sosyal ve kültürel normların sınırlamalarıyla daha fazla karşılaşmaları, ilişki ağlarından yeterince yararlanamamaları ve sınırlı istihdam olanaklarına sahip olmaları bu boyutlardan yalnızca bazılarıdır (Barın, 2015, s.17).

2011 yılında patlak veren ve yaklaşık on yılı ardında bırakan Suriye iç savaşı ile gerçekleşen zorunlu göçün derin etkileri halen yaşanmaktadır. Suriye krizi dünya genelinde evinden/ülkesinden olmuş mülteci sayısının son on yılda artmasında büyük pay sahibi olmuştur. Etkileri evrensel düzeyde hissedilmeye devam eden Suriye krizinin sonucunda Türkiye’de şu an 3,738,032 kayıtlı Suriyeli bulunmaktadır (Göç İdaresi, 2022). Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapma açısından Türkiye’yi takip eden ülkeler ise Lübnan (844,056 kişi), Ürdün (672,804 kişi), Irak (250,419 kişi) ve Mısır’dır (135,239 kişi). Bu dört ülkedeki toplam Suriyeli sayısı 1,945,096’dır (UNHCR, 2021a). Böylesi bir dramatik farkın sebebi düşünüldüğünde Türkiye’nin neredeyse 4 milyon Suriyeliye ev

sahipliği yapmasının arkasında Suriye ile sınır komşusu olmasının yanı sıra uygulanan açık kapı politikası olduğu söylenebilir.

Ülkede yaşanan iç savaştan ötürü kontrolsüz ve kitlesel şekilde başlayan göç hareketi yalnızca sınır komşusu Türkiye'yi değil, Türkiye'nin sınır komşusu Avrupa ülkelerini de etkilemiş ve Avrupa ülkeleri tarafından çok kısa bir süre içinde göç ve güvenlik ekseninde Suriyelilerin düzensiz göçü tehdit unsuru olarak algılanmıştır. Bu kitlesel hareket karşısında uluslararası bağlamda en kapsamlı müdahale Birleşmiş Milletler ve sahadaki alt kuruluşları tarafından yürütülmüştür. Ancak krizin boyutu her geçen gün büyümeye devam etmiştir. Bunun sonucunda yalnızca tek bir kuruluşun müdahalesi ile kontrol edilebilir olmaktan çıkmış ve küresel bir müdahale çerçevesinde devletler, yerel ve uluslararası yardım kuruluşları, STK'lar BM ile birlikte ortak rol almış ve almaya devam etmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan kitlesel göç hareketinden sonra en büyük göç hareketine sebep olan Suriye krizi, Avrupa Birliği'ni de aynı Birleşmiş Milletler gibi bu konu çerçevesinde önlemler almaya itmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası göç veren Avrupa ülkeleri kısa süre içinde göç noktasında en çok talep alan ülkeler konumuna gelmişlerdir (Çetiner, 2020, s. 661). Bu noktada Avrupa ülkeleri Türkiye durağından sonra Suriyeliler için de hedef ülkeler olacağından, Avrupa Birliği kendi içerisinde geri kabul anlaşmaları gibi sözleşmelere dayanarak düzensiz ve kitlesel "göç sorunu" için çeşitli önlemler almıştır.

Birleşmiş Milletler ise Suriye'de başlayan ve çok hızlı bir şekilde alevlenen iç savaş durumu karşısında, benzer durumlarla daha önce Filistin'de de karşılaşıldığı için Suriye'nin mevcut durumunu; binlerce kadın, erkek ve çocuğun savaş sebebiyle yerlerinden edildiği, öldürüldüğü, işkenceye maruz bırakıldığı, yaralandığı ve bunun yanı sıra uluslararası barış ve güvenlik ortamının tehdit altında kalması sebebiyle konuyu BM Güvenlik Konseyinde ele almıştır (Çetiner, 2020, s. 655).

Güvenlik Konseyi ve üye ülkelerin krizin çözümünde atmaya çalıştıkları adımları, BM örgütlerinin sahadaki çalışmaları izlemiş ve öncelikli olarak acil müdahale planlarıyla hareket edilmiştir. Günümüzde 30'dan fazla örgüt ile uluslararası alanda insan hakları için çalışan BM'nin Türkiye ayağında 13 tane kuruluş faaliyet göstermektedir. Hem kendi içlerinde uzmanlaştıkları konular ve kuruluş amaçları hem de faaliyet alanlarına göre gruplanabilecek bu kuruluşlar, faaliyetlerine yönelik yıllık ve dönemlik raporlar hazırlanmakta ve bu raporlar erişilebilir biçimde yayınlanmaktadır.

Bu örgütlerin faaliyet alanları incelendiğinde Suriye Krizinin yaratmış olduğu kapsamlı etkiyle birlikte her örgütün kendi alanında Suriyeli sığınmacılar için yürütebileceği çalışmalar olduğu görülmektedir. Uluslararası Göç Örgütü (IOM), BM Mülteci Örgütü (UNHCR) gibi direkt olarak mülteciler ve göç üzerine çalışan örgütlerin yanı sıra Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN WOMEN), BM Kalkınma Programı (UNDP), BM Nüfus Fonu (UNFPA), Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF), Birleşmiş Milletler Gönüllüleri (UNV), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Dünya Gıda Programı (WFP) gibi alanında uzmanlaşmış aktif faaliyet gösteren ve raporlama yapan diğer örgütlerin de mülteci krizi ve göç kavramları üzerine yürüttükleri faaliyetler ve çıktılarını dair düzenli yayınlamış oldukları raporlar erişilebilir biçimde yayınlanmaktadır.

Bu çalışmada Suriye'den Türkiye'ye yaşanan düzensiz göç ve Türkiye'deki Suriyeliler için BM tarafından desteklenen projeler ve faaliyetlere ilişkin raporlar, toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alınmaktadır. Çalışmada, uluslararası alanda etkinliği yadsınamaz olan Birleşmiş Milletlerin projeleri ve raporlamalarında, Suriyeli kadınlarla ilgili hangi sorunlara odaklanıldığını, ne tür projeler ve faaliyetler yapıldığı toplumsal cinsiyet perspektifinden içerik analizi ile ortaya koymak amaçlanmıştır. Bir başka ifadeyle bahsedilen göç özelinde Suriye krizi bağlamında sahanın içinde yürütülen faaliyetleri ve projeleri yazılı bir şekilde ortaya koyan BM Raporlarına Suriyeli kadınların ne derece dâhil edildiği, hangi başlıklarda yer aldıkları, göç deneyimlerinin ne derece

yansıtıldığı, mevcut durumlarının ve sorunlarının neler olduğu, toplumsal cinsiyet bakış açısıyla ele alınmıştır.

Çalışma 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde araştırmanın konusu, amacı, kapsamı ve yöntemi ele alınmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde, zorunlu göç, Suriye krizi ve mülteciler, Birleşmiş Milletler, göç ve mültecilik uygulamaları ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde toplumsal cinsiyet perspektifinde göç olgusu incelenmiş, literatür taramasına dayanan bir inceleme ortaya konmuştur. Dördüncü bölümde raporların incelenmesi sonucu erişilen bulgulara yer verilmiştir. Sonuç ve tartışma kısmında ise BM raporlarında Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alınıp alınmadığı, alındı ise hangi alanlarda ele alındığı ve bunların yeterliliği konusu ile ilgili literatür üzerinden tartışılmış ve Suriyeli kadınların yeni yaşama uyum sağlamalarını kolaylaştıracak unsurlar bağlamında öneriler getirilmiştir.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KONUSU, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

Zorunlu göç, kitlesel göç ve ulusötesi göç son yıllarda bütün dünyayı ve özellikle Türkiye gibi bünyesinde milyonlarca göçmeni barındıran ülkeleri yakından ilgilendiren kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlı döneminden beri birçok farklı göç hareketiyle karşı karşıya kalan ve bu bağlamda milyonlarca insana ev sahipliği yapan Türkiye (Demirhan ve Aslan, 2015: 34), en son Suriye’de zorunlu göç hareketinin bir parçası olmuştur ve neredeyse sayıları dört milyona yaklaşan Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır.

Toplumsal cinsiyet perspektifinden yaklaşıldığında bu kitlesel göç hareketi içerisinde kadınlar, göç öncesinde, esnasında ve sonrasında sığınma hakkı talep ettikleri ülkelerin yaklaşımlarına da dayanmakla birlikte erkeklerin karşılaştıklarından farklı risk ve/veya tehditlerle karşılaşmaktadırlar. Bu sebeple, Suriyeli mülteci kadınların endişe ve korkularının anlaşılabilmesi, bununla ilgili araştırma yapılabilmesi ve tedbir alınabilmesi adına toplumsal cinsiyet perspektifini barındırması gereken araştırma yöntemlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Özdemir ve Özdemir, 2018, s. 115). Sahada çalışan kurum ve kuruluşlar, kendi ülkelerinde sahip oldukları sosyal destek mekanizmalarından koparak başka bir ülkeye sığınan kadınların deneyimlerini en yakından gözleme şansına sahiptir. Bunların en başında bu çalışmanın da konu aldığı Birleşmiş Milletler örgütleri yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler bünyesinde ona bağlı çalışan örgütler İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası barış ve güvenliğin korunması, sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi ve özellikle de insan haklarının güvence altına alınmasını amaçlarıyla, içinde Türkiye’nin de bulunduğu 51 ülke tarafından 24 Ekim 1945 ‘de kurulmuştur (BM, <https://turkey.un.org/tr/about/about-the-un>) BM

ve benzer nitelikte çalışmalar yürüten uluslararası kuruluşlar insani alanda öncelikli olarak insan hakları olmak üzere bu çalışmanın konu edineceği kadın ve mülteci hakları gibi konularda saha çalışmalarını sürdürmektedirler.

BM örgütleri, uluslararası ve yerel yardım kuruluşları, sivil toplum kuruluşları saha çalışmaları sayesinde sahada yaşananları en yakından gözlemlene şansına sahip olan kurum ve kuruluşlardır. Bu vesileyle müdahale ettikleri, gözlemledikleri ve yürüttükleri faaliyetlerin çıktılarını raporlayarak ve yayınlamalarıyla bir anlamda literatüre katkı sağlayıp bir taraftan da gelecekte atılacak adımlara ön ayak olmaktadır.

Bu kuruluşların yürütmekte oldukları operasyonlar özellikle geniş çaplı müdahale gerektiren global kriz dönemlerinde daha büyük önem ve anlam kazanmaktadır. 2011 yılında Suriye’de başlayarak dünya çapında etki yaratan Suriye iç savaşı, bu çalışmanın temel aldığı BM örgütlerinin yürüttüğü çalışmaların yansımalarını takip edebilmemiz açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Alana ilişkin verilerin depolanması, analiz edilmesi, sosyal bilimlerin faydalanacağı bilgi formatına dönüştürülmesi açısından yapılan her yayın büyük önem arz etmektedir. Bu kadar geniş çaplı bir krizin sonucunda yalnızca devlet eliyle yürütülen bir çalışmanın değil, uluslararası bir iş birliğinin gerekli olmasıyla Birleşmiş Milletler ve ona bağlı çalışan örgütler kamu iş birliği içerisinde sahada halen aktif bir şekilde yer alıp veri toplamaya ve raporlamalarına devam etmektedir.

Suriye krizi sonrasında yaşanan göç, hem zorunlu göç hareketi; hem ulusötesi göç hem de toplumsal cinsiyet perspektifinden göç çalışmaları açısından ele alınabilecek bir alan oluşturmuştur. Ancak alandaki çalışmalar daha çok göç ve güvenlik, göç ve entegrasyon konularına ağırlık vermiştir. Suriyelilerle ilgili yapılan bu çok sayıdaki çalışmalar içinde toplumsal cinsiyet perspektifinden yapılan çalışmaların sayısı ise görece olarak daha azdır. Suriyelilerin zorunlu göçü konusunun paydaşları arasında sayılan uluslararası örgütlerin Suriyeli kadınlar kapsamındaki raporlamalarının sayısı, içeriği ve yeterliliği konusunu toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alan herhangi bir araştırmaya ise

rastlanılmamıştır. Böyle bir çalışma gerek sosyal bilimler açısından gerekse göçün doğrudan mağdurları ve onlara destek sağlayacak uluslararası kurum olarak BM'nin bu konuda ne derece işlevsel olduğunu ortaya koymak açısından önemlidir. Bu nedenlerle bu çalışmanın konusu, BM raporlarında Suriyeli kadınların ne şekilde, ne sıklıkta ve hangi temalar bağlamında alındığı, bunların toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alınıp alınmadığı ve Suriyeli kadınlara ilişkin kısa, orta ve uzun vadede bir yol haritasının olup olmadığı konularını içerik analizi ile ortaya koymak oluşturmaktadır. Bir başka ifade ile bu çalışmada son dönemde yaşanan göç eksenindeki en büyük kriz olarak adlandırılan Suriyeli düzensiz göçünün BM raporlarında nasıl ele alındığı toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alınmaktadır.

Çalışmanın temel amaçlarından biri uluslararası kapsamda savaş sonrası yaşanan krizler, mülteciler ve kadınlar konusundaki sorunların çözümü için hedefleri olan kurumlar arasında ilk sırada yer alan BM'nin Türkiye'deki Suriyeli kadınlar konusundaki faaliyet alanlarının belirlenmesidir. Bununla birlikte çoklu dezavantajlı gruplar içinde olan mülteci kadınlar ekseninde Türkiye'deki Suriyeli kadınlar için yapılanların —yardım, sosyal uyum ve hak temelli uygulamalardan— hangilerini ne kadar içerdiğinin saptanması, çalışmanın diğer amacını oluşturmaktadır. Bir başka ifadeyle bu çalışmada, Suriyelilere yönelik alandaki aktif çalışmaların, yardımların ve proje sonuçlarının yer aldığı BM raporlamaları üzerinden, Suriyeli kadınlar konusunda yapılan yardımların, yeni ülkede tutunabilme ve kendi ayakları üzerinde durabilmeyi içeren sosyal uyum faaliyetlerinin ve bu yeni ülkede toplumla bütünleşmeyi içeren uyum sağlayıcı hak temelli çalışmaların ne derece yer aldığının ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Bu BM'nin Suriyeli kadınlar konusundaki uygulama ve faaliyetlerinin hangi kapsamda gerçekleştirildiğinin belirlenmesi açısından son derece önemlidir.

Göç çalışmalarında toplumsal cinsiyet perspektifinin daha az kullanılması, zorunlu göç durumunda çoklu dezavantaja sahip kadınların görünmez olmasını da beraberinde getirmektedir. Bu kapsamda çalışmanın bir diğer amacı ise Suriyeli kadınlara yönelik yapılanların ve uygulamaların toplumsal cinsiyet

perspektifinden ele alınıp alınmadığını ortaya koymak oluşturmaktadır. Böylece bu çalışmada BM'nin II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu derece büyük etki ve kriz yaratan Suriye iç savaşı sonrası yaşanan zorunlu göçün aktörlerinden olan Suriyeli kadınlar konusunda, Suriyeli mültecilerin sayıca en fazla olduğu Türkiye'deki faaliyetlerinin, BM'nin temel amaçları ile ne derece örtüştüğünün ortaya koyulması ve bu konuda yapılması gerekenler hakkında bir yol haritasının çizilmesine katkı sağlanması hedeflenmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu nitel çalışmada sahada görev alan Birleşmiş Milletler örgütlerinin, Suriye krizi ve göç bağlamında Türkiye'deki Suriyeliler hakkında yayınlamış oldukları raporlar toplumsal cinsiyet perspektifinden içerik analizi ile incelenmiştir.

İçerik analizi; makaleler, raporlar ya da farklı formattaki dokümanlar üzerinden yapılabilmektedir ve farklı çeşitleri vardır. Bu çalışmada tematik-yapılandırıcı içerik analizi kullanılmıştır. Tematik yapılandırıcı içerik analizinde ilk aşama analiz biriminin seçimi ikinci aşama ise analize ilişkin kategorileştirme sürecinin nasıl yapılacağına belirlenmesidir. Sonraki aşamada, kodlamalar ve temalaştırmalarla birlikte analizler yapıp gerekli geçerlik güvenirlik önlemleri eşliğinde kontroller yapılır. En son aşamada ise raporlandırma yer alır. Çalışmada tüm bu süreçlerin nasıl gerçekleştirildiğine ilişkin detaylı bilgiler aşağıda sunulmuştur.

1.2.1. İçerik Analiz Biriminin Belirlenme Süreci

Araştırmanın kapsamını BM'nin Türkiye'deki Suriyeliler konusunda yayınladıkları raporlar oluşturmaktadır. BM Raporlarının seçilme sürecinde ise ilk olarak araştırma konusu bağlamında doğrudan çalışmalar yapan BM'nin alt örgütleri belirlenmiş ve bunlardan UNDP, IOM, UNHCR, UN Women ve UNFPA olmak üzere beş örgütün raporları araştırmanın kapsamını oluşturmuştur. Bu

örgütlere ilişkin bilgi ve bu örgütlerin raporları içerisinde hangilerinin araştırmaya dâhil edildiği ise aşağıda detaylı şekilde açıklanmıştır.

BM ve BM Örgütleri Hakkında Kısa Bilgi

Bu kısımda öncelikle Birleşmiş Milletler'in kuruluş süreci, ana organları ve temel amaçlarına yer verilmesinin ardından göç ve kadın özelinde çalışan kuruluşlarının daha detaylı bir incelemesi sunulmuştur. Bu sayede çalışma kapsamında analiz edilen raporları yayınlayan kuruluşların, araştırmanın konusu olan toplumsal cinsiyet perspektifi ve göç olgusuna hâkimiyeti hakkında bir arka plan sağlanması hedeflenmiştir.

Birleşmiş Milletler'in tarihsel süreç içerisindeki başlangıç noktası kısaca şu şekilde özetlenebilir; 1918 yılında son bulan Birinci Dünya Savaşı'nın devamında 10 Ocak 1919 yılında kazanan devletler tarafından kurulan Milletler Cemiyeti savaş süresince ve sonrasında bozulmuş olan düzen ve barış ortamının yeniden tahsis edilebilmesi amacıyla kurulmuş, Birleşmiş Milletler'in kurulmasına kadar giden sürece bir nevi öncülük etmiştir. Amacı tıpkı BM gibi dünya barışını sağlamak ve korumak olan Milletler Cemiyeti'nin beklenen etkiyi yaratamamasıyla beraber, çatışmalara ve işgallere engel olamaması sonucunda İkinci Dünya Savaşı patlak vermiştir (Polat, 2020, s.1950).

Birleşmiş Milletler ise 1945 yılında 51 kurucu ülke önderliğinde kurulmuş olup şu anda 193 üye ülkeyi bünyesinde barındırmaktadır. Kurucu ülkelerden biri olan Türkiye günümüzde BM Teşkilatının ana hedef olarak belirlemiş olduğu birçok görevin, başta Türkiye olmak üzere dünyanın her tarafında yerine getirilmesi için çalışmaktadır (BM, <https://www.un.org/en/about-us>).

İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri tüm insanlık ve dünya ülkeleri tarafından en derin biçimde hissedilirken bütün ülkeler, barış ortamının en kalıcı şekilde kurulmasını istemişlerdir. Bunun için 50 ülkenin temsilcisinin Amerika, San Francisco'da bir araya gelmiş ve 25 Nisan-26 Haziran 1945 tarihlerini kapsayan iki ay boyunca "Birleşmiş Milletler Antlaşması" ya da "BM Şartı" taslağı

üzerinde çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmalar temelde, Birinci Dünya Savaşı'nın üzerinden çok kısa bir süre geçmesine rağmen etkileri çok daha yıkıcı olan İkinci Dünya Savaşı'nda benzer bir felaketin yaşanmasını önlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir (BM, <https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un>).

Altiner (2014, s.4), Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın amacını açıklarken dünya barışının sağlanmasının yanı sıra tehdit altında olmaması için gereken önlemlerin alınması, barış ortamına yönelik gelişecek herhangi bir tehdit durumunun engellenmesi, olası saldırı ve barış ihlallerinin bastırılması ve tüm bunlar uygulanırken uluslararası hukukun uygunluğunun gözetilmesinin vurgulandığını belirtmektedir. Dostluk ilişkilerinin kurulması ve devamlılığının sağlanması eşit haklar, özgürlükler ve devletlerin kendini yönetebilmesi bağlamında önem arz ettiği için temel amacı barış sağlamak olan BM, barışın tahsis edilmesi ve korunması anlamında uluslararası iş birliğinin önünü açmayı da amaçları arasında belirlemiştir.

İçerik Analizi Biriminin Belirlenme Süreci

Birleşmiş Milletler'in kuruluşundan bu yana belirlenen amaçlar doğrultusunda fonlanan programlar, uzman kuruluşlar, departmanlar ve ofisler kurulmuştur. Bu organların kimileri uzmanlık alanlarıyla ilişkili saha operasyonları yürütürken kimileri de fonlarla çerçeve programlar yürütmektedir. Bu çalışmada raporları kullanılacak ve bu bağlamda çalışmanın içerik analizinin evreninin oluşturan 5 örgütün ortak özellikleri ise hem kadın hem de göç alanında çalışmalarını sürdürmeye devam etmeleridir. Bu örgütler BM Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Göç Kuruluşu (IOM), BM Mülteci Örgütü ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)'dur ve bu kurumlar BM'nin Türkiye'de faaliyet gösteren 15 kuruluşun 5'ini oluşturmaktadır. Bu raporların içerik analizi evreni olarak seçilmesinin nedenleri ise kısaca şu şeklide özetlenebilir:

BM Raporlarında İçerik Analiz Evrenini Belirleme Süreci

Göç ve kadın konusunda çalışmalar yapan BM alt örgütlerinden biri UNDP'dir ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri (SDG's) kapsamındaki 17 hedefe ulaşmak için çalışmalar yürüten bu örgütün, 5 numaralı "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği", 10 numaralı "Eşitsizliğin Azaltılması" ve son olarak 16 numaralı "Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar" hedefleri, çalışma konusu ile bağlantılıdır. Belirtilen amaçların dışında kalan hedefler ise kısmi bir şekilde toplumsal cinsiyet, göç ve Suriye krizi ile ilişkilendirilebilmektedir. UNDP ayrıca SDG'ler dışında Suriye Krizine Yanıt ve Dayanıklılık programını da yürütmektedir. Bunun yanı sıra UNHCR ile birlikte Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı'nın (3RP) koordinasyonunu sağlamaktadır.

Seçilen ikinci örgüt olan IOM, Birleşmiş Milletler Göç Kuruluşu olarak özellikle göç alanında faaliyet gösteren bir kuruluş olduğundan çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. İki yılda bir olmak üzere global platformda yayınlamış oldukları Dünya Göç Raporu formatı, kapsamlı bir şekilde durum tespiti ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra yerelde yayınlamış oldukları raporların kapsamı da toplumsal cinsiyet perspektifinden Suriye krizini ele alış biçimi noktasında çalışmaya dâhil edilmiştir.

Üçüncü örgüt olarak UNHCR, BM Mülteci Örgütü ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği; sığınma ve mülteci alanında çalışırken UNDP ile birlikte Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı'nın (3RP) koordinasyonunu üstlenmesi sebebiyle çalışma kapsamına alınmıştır. Göç sürecinin alt başlığı olarak mülteci ve sığınmacı alanında çalışması sebebiyle UNHCR, özellikle 3RP raporlamalarında toplumsal cinsiyet perspektifinin ne derece kullanıldığı ve kadınların raporlara ne şekilde yansıtıldığının araştırılabilmesi açısından çalışma kapsamına alınmıştır.

UN Women, Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, bu çalışmada temelde toplumsal cinsiyet perspektifinden göç ve kadın incelemesi sebebiyle tezin kapsamına dâhil edilmiştir. Türkiye'de BM Kadın Birimi Avrupa ve Orta Asya Bölge ofisi

olarak çalışmalarını sürdüren örgüt, kendi bölgesi özelinde liderlik ve politikaya dâhil olma, kadın ve kız çocuklarına karşı şiddetin sonlandırılması, mülteci programı, toplumsal cinsiyete duyarlı planlama ve bütçeleme gibi konular üzerine çalışmaktadır. Bu temelde kadın üzerine uzmanlaşmış olan bu örgütün göç ve toplumsal cinsiyet bağlamında Suriyeli mülteci kadınlara raporlarında ne şekilde yer verdiğini incelemek açısından BM Kadın Birimi'nin raporlamaları tez kapsamına alınmıştır.

Son olarak seçilen diğer örgütlerin aksine özellikle yalnızca kadın ya da göç alanında çalışmamasına rağmen UNFPA, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu; doğum, gebelik, anne ve çocuk sağlığı, üreme sağlığı, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddetle mücadele, nüfus dinamikleri, çocuk yaşta erken ve zorla evlilikler gibi konuları çalışmalarında konu edinmiş olduğu için raporlamalarında toplumsal cinsiyet perspektifinden göç ve mülteci kadınların yer alma biçimi incelenmek üzere çalışmaya dâhil edilmiştir.

Araştırmanın içerik analizi evreninin oluşturan raporları yayınlayan BM kurumların hakkında kısa bilgi aşağıda verilmiştir.

Çalışmaya konu edilen raporların yayıncılarından ilk kuruluş olan UNDP, 1949 yılında oluşturulmuş Birleşmiş Milletler Genişletilmiş Teknik Yardım Programı (United Nations Expanded Programme of Technical Assistance) ile 1958 yılında kurulmuş Birleşmiş Milletler Özel Fonu'nun (United Nations Special Fund) birleşmesiyle 1965 yılında BM Genel Kurulu kararıyla kurulmuştur. Son yedi yıldır faaliyet gösteren Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Grubu'nun (UNSDG) merkezinde yer alan UNDP 165 ülkeyi kapsayan Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemini ilerletmek için çalışan 40 BM fonu, programı, uzman kuruluşu ve diğer organları birleştiren bir ağ görevi görmektedir (BM, <https://www.undp.org/about-us>).

UNDP Türkiye temsilciliği ise 50 yıldan fazla bir süredir Türk Hükümeti, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler gibi uluslararası ve ulusal kuruluşlarla iş birliği içinde çalışmalarını sürdürmektedir. Önceliği kalkınma ve

sürdürülebilirlik olan bu kuruluş, Türkiye’de faaliyet gösterdiği süre zarfında Türkiye ve çevre ülkelerdeki krizler ve doğal afetlere de yanıt vermede önemli bir rol üstlenmiştir. Bunun yanında hedefleri arasında bu çalışmanın da konusunu oluşturan Suriye krizi ve göçü kapsayan Suriye Krizine Yanıt ve Dayanıklılık programı ile Türkiye’ye destek olmak da bulunmaktadır (<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/about-us.html>).

Birleşmiş Milletler Göç Kuruluşu ya da 1951 yılında kurulduğunda almış olduğu ilk isimle Avrupa’dan Göçmenlerin Hareketi için Hükümetler Arası Geçici Komite (Provisional Intergovernmental Committee for the Movement of Migrants from Europe, PICMME) Birleşmiş Milletler gibi İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulmuştur. Devamında bir dizi isim değişikliğine giderek 1952 yılında Hükümetler Arası Avrupalı Göçü Komitesi (Committee for European Migration, ICEM), 1980’ de Hükümetler Arası Göç Komitesi (Committee for Migration, ICM) ve son olarak 1989’ da Uluslararası Göç Örgütü (International Organization of Migration, IOM) ismini almıştır. Gerçekleştirmiş oldukları isim değişiklikleri yarım yüzyıldan fazla bir süre içinde örgütün lojistik üzerine çalışmaktan, göç üzerine çalışmaya evrildiğini göstermektedir (<https://www.iom.int/iom-history>).

2016 yılında Birleşmiş Milletler çatısı altında faaliyet göstermeye başlayan IOM, kuruluşundan itibaren göç konularının anlaşılmasına katkı sağlamak, göç yoluyla sosyal ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmek, insan onuru ve refahını korumak için uluslararası çalışmalarını sürdürmeye devam etmektedir. Türkiye’de ilk ofisini 1991 yılında açmış olan IOM, 29 yıldır operasyonlarını sürdürürken göç konusunu kapsamlı bir şekilde ele alarak hükümetin göç yönetim kapasitesini desteklemektedir. Ana konusu göç ve sınır yönetimi olan IOM toplumsal cinsiyet eşitliği, yabancı düşmanlığı gibi konularda da kesişimsel çalışmalar ortaya koymaktadır (<https://turkey.iom.int/iom-turkey>).

Göçe bağlı olarak sığınmacı ve mülteci alanında çalışan bir diğer BM kuruluşu olan UNHCR, BM Mülteci Örgütü ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 1950 yılında, İkinci Dünya Savaşı’nın ardından ülkelerinden kaçan

ve evlerini kaybeden milyonlarca Avrupalı mülteciye yardım edilmesi amacıyla kurulmuştur. İlk etapta üç yıllık bir görev süresinin ardından dağıtılması planlanan bu BM kuruluşunun 71. yılında dünya genelinde çalışmalarını sürdürmeye devam etmektedir. Temel amacı mülteci haklarının korunması, sorunlarına çözüm bulunması olan UNHCR, gönüllü eve dönüş, üçüncü ülkeye yerleştirme, yerel entegrasyon ve benzeri konular üzerine uluslararası çalışmalar sürdürmektedir (<https://www.unhcr.org/history-of-unhcr.html>). Jeopolitik konumu ve son yıllarda yaşanan krizlerin de etkisi ve Türkiye'nin dünya üzerinde en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülkelerden biri olması sebebiyle UNHCR ve Türkiye 1960'dan beri yakın iş birliği içinde çalışmaya devam etmektedir. Bu çalışmada konu edilen Suriye Krizi bağlamında en yakın partnerlerden biri olan UNHCR, liderlik ve koordinasyon sağlamak, sosyal destek mekanizmalarına erişimi kuvvetlendirmek, Türk yetkililer ile yakın çalışma içerisinde olarak mültecilerin insani yardıma erişimini sağlamak ve ulusal sığınma sisteminin güçlendirilmesi adına kapasite artırmaya yönelik destekler sunmaktadır (<https://www.unhcr.org/tr/turkiyede-unhcr>).

Çalışmanın Suriye krizi ve göçün yanında ikinci ayağını oluşturan toplumsal cinsiyet başlığında aktif olarak faaliyet gösteren UN Women, Birleşmiş Milletler Kadın Birimi kendini toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadınların güçlenmesine adanmış Birleşmiş Milletler kuruluşu olarak tanımlar. Kadınlar ve kız çocukları için küresel anlamda savunuculuk faaliyetleri yürüten UN Women, kadınların ihtiyaçlarının karşılanması noktasında ilerlemeyi hızlandırmak için 2010 yılında kurulmuştur. Kurulduğu zamanki ismiyle Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi (United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women) BM'nin uzun yıllar boyunca küresel çapta toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi ve yeterli fon bulunması, toplumsal cinsiyet alanında faaliyetler için itici bir güç bulunması gibi konularda yaşamış oldukları sorunların çözümü için kurulmuştur. UN Women'ın kuruluşuyla toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlenmesini hızlandırma noktasında tarihi bir adım atılmış ve BM sistemi içinde özel olarak toplumsal cinsiyet ve kadının güçlenmesi üzerine çalışan bir örgüt kurulmuştur

(<https://www.unwomen.org/en/about-us/about-un-women>). Türkiye’de BM Kadın Birimi Avrupa ve Orta Asya Bölge ofisi olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Bu bağlamda kadın ve kız çocuklarına karşı şiddetin sonlandırılması, liderlik ve politikaya dâhiliyet, mülteci programı gibi konular üzerine çalışmaktadır. Türkiye ofisinde ise 2012’den beri hükümet, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için faaliyetlerini sürdürmektedir (<https://eca.unwomen.org/en/where-we-are/turkey>). Bunların yanı sıra Suriye’deki savaştan etkilenerek göç etmiş kadınların özel ihtiyaçlarına yönelik çalışmalarına devam etmektedir.

Son olarak çalışmada yayınlarına yer verilmiş olan, kendini üreme ve cinsel sağlık örgütü olarak tanımlayan UNFPA, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu 1969 yılında kurulmuştur. Doğum, gebelik, anne ve çocuk sağlığı, üreme sağlığı, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddetle mücadele, nüfus dinamikleri, çocuk yaşta erken ve zorla evlilikler gibi alanlarda gerçekleştirmiş oldukları çalışmalar sayesinde hamilelikte ya da doğum esnasında gerçekleşen komplikasyonlara bağlı ölen kadın sayıları azalmıştır. Üzerinde çalıştıkları üç ana alan ise aile planlaması ihtiyacına cevap verilmesi, önlenemez anne ölümlerinin sona erdirilmesi, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve zararlı uygulamaların son bulması olarak ifade edilmektedir (<https://www.unfpa.org/about-us>). 1971 yılından beri Türk hükümetiyle iş birliği içinde olan UNFPA çalışmalarına proje bazlı olarak başlayıp ilk ülke programını 1988-1992 yılları arasında uygulamaya koymuştur (<https://turkey.unfpa.org/tr/hakkımızda>).

İçerik Analiz Birimini Oluşturan Raporların Belirlenme Süreci

Seçilen BM kuruluşlarının internet üzerinden yayınlanan haftalık, aylık, yıllık ya da dönemsel raporlamaları, yayınları, bilgi notları, veri analiz sonuçları çoğunlukla küresel ve yerel kapsamda taranmıştır. Tarama esnasında raporları incelenen örgütlere bağlı olarak kimi zaman değişiklik yapılmış olsa da çoğunlukla aşağıda sıralanan anahtar kelimelerden yararlanılmıştır;

- Suriye / Suriye krizi / Suriye iç savaşı / Suriyeli / Suriyeli mülteci kadın(lar)
- Syria / Syrian crisis / Syrian civil war / Syrian / Syrian refugee women
- Göç / göçmen / göçmen kadın
- Migration / migrant / migrant women
- Mülteci / mülteci kadın
- Refugee / refugee women
- Kadın / kadınlar / toplumsal cinsiyet
- Woman / women/ gender
- Türkiye
- Turkey

Raporlar taranırken hem Türkçe hem İngilizce kaynaklardan yararlanılmış olup anahtar kelimeler raporun diline uygun olarak seçilmiştir. Bunun yanı sıra anahtar kelimeler raporları taranan örgütlerin uzmanlık alanına göre seçilerek kullanılmıştır. IOM gibi göç üzerinde uzmanlaşmış bir örgütün raporlarında kullanılmak üzere anahtar kelime seçimi gerçekleştirilirken, göç ve göçmen gibi anahtar kelimelerden kaçınılmış, daha çok kadın, toplumsal cinsiyet ve Suriyeli göçmen gibi kelime grupları üzerinden taramalar gerçekleştirilmiştir. Bulunan sonuçlar ön elemelerden geçirilirken, yalnızca başlık içeriğinde değil, raporların içeriğinde de bu anahtar kelimelerin bulunup bulunmadığına dikkat edilmiştir. Bunun sonucunda, BM örgütü içindeki UNDP'den 11, IOM'den 12, UNHCR'dan 4, UN Women'dan 11 ve UNFPA'den 4 rapor olmak üzere toplam 41 rapor, ihtiyaç analizleri, bilgi notları ve kitaba dönüştürülmüş yayınlar araştırma analiz birimi olarak belirlenmiştir. Ancak çalışma boyunca bu 41 yayının hepsi için BM raporları ifadesi kullanılmıştır.

1.2.2. İçerik Analiz Süreci

Araştırmanın veri analizi aşamasında Maxqda Analytics Pro 2018 nitel veri analiz programı kullanılmıştır. İçerik analizinde farklı temalaştırma biçimleri kullanılmaktadır. Bu çalışmada tematik-yapılandırıcı içerik analizi kullanılmıştır. Tematik-yapılandırıcı içerik analizinde ilk aşama kategorileştirme'dir. Bu

aşamada araştırmanın amaçları ve temel araştırma soruları üzerinden kategoriler belirlenir. Kategori oluşturma ise hem tümdengelim hem de tümevarım yöntemleri ile farklı farklı ya da eş zamanlı olarak kurgulanabilmektedir. Bu çalışmada her ikisi de kullanılmıştır. Kategorilerin belirlenme sürecinde “araştırma amaçlarından uzaklaşma riskine (Stone, 1997:37)” dikkat etmek gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmada önce temel araştırma soruları üzerinden temel kategoriler belirlenmiş daha sonra bunlar altında rapor üzerinden benzerlik ve farklılıklar üzerinden temalaştırma süreci gerçekleştirilmiştir. Böylece BM raporlarında fonlamalar bağlamında Suriyeli kadınlara verilen hizmetlerin türü, Suriyeli kadınların ele alınış temaları, toplumsal cinsiyet perspektifinden Suriyeli kadınlar ve Suriyeli kadınlara ilişkin yol haritası ana kategoriler olarak belirlenmiştir. Bunlara ilişkin temalaştırma sürecinde ise Corbin ve Straus, (2008)'un açık kodlama (open coding), eksenel kodlama (axial coding) ve seçici kodlaması (selective coding) kullanılmıştır.

Açık kodlama aşamasında, raporlarda Suriyeli kadınlarla ilgili konular, araştırma amaçları üzerinden belirlenen kategoriler altında, geçtiği bağlamı yansıtacak şekilde temalaştırılmış ve gerektiğinde alt temaları oluşturulmuştur. Bu süreçte yapılan kodlamalar eksen kodlama aşamasında tekrar tekrar okunmuş, benzerlik ve farklılık bağlamında yeniden değerlendirilerek, tema ve alt temalar yeniden düzenlenmiştir. Bu süreçte danışman yargıcı olarak araştırmacının eksen kodlama sürecini tamamlamasından sonra tüm kodlamaları yeniden değerlendirmiş ve temalar ve alt temalar üzerinde uzlaşa sağlanana kadar bu süreç devam etmiştir. Eksen kodlamadan sonra ise seçici kodlama aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada kategoriler altındaki temalaştırmalar toplumsal cinsiyet perspektifinden ve literatür üzerinden yeniden değerlendirilerek son hali verilmiştir. Kategorilerin belirlenmesi, tema ve alt temalaştırmaların yapılması sonrasında ise Maxqda Analytics Pro 2018 Şekillar (analizler) alınmış ve ilgili başlıklar altında düzenlenmiştir.

1.2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma BM örgütlerinin internet üzerinden yayınlamış oldukları çalışmalar üzerinden gerçekleştirilmiş olduğu için çok kapsamlı bir veritabanı üzerinden tarama yapılmıştır. Bu süreçte yayınlanmış ancak çalışmanın veri analizine geçildiği için çalışmaya dâhil edilememiş raporlar olması mümkündür. Bunun yanı sıra, sahada yürütülen çalışmaların raporlanmış olsa dahi tamamının açık erişime sunulmamış olması nedeniyle, erişilen raporların BM'nin Türkiye'deki bütün faaliyetlerini kapsadığını söylemek mümkün değildir.

1.2.4. Araştırma Soruları

1. BM raporlarında Suriyeli kadınlarla ilgili hangi sorunların üzerinde durulmaktadır?
2. BM raporlarında Suriyeli kadınlarla ilgili hangi fonlamalar vardır ve bu fonlamalar ne tür faaliyetleri kapsamaktadır?
3. BM raporlarında Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alınma durumları nedir?
4. Suriyeli kadınlarla ilgili BM raporlarında geleceğe ilişkin ne tür yol haritaları belirlenmiştir?

2. BÖLÜM

SURİYE KRİZİ VE GÖÇ

2.1. İÇ SAVAŞIN BAŞLANGICI VE GELİŞİM SÜRECİ

Tunus'ta 2010 yılında başlayan ve literatüre Arap Baharı olarak geçen süreç, 2011 yılında Suriye'de ilk olarak diğer Ortadoğu ülkelerinde olduğu gibi halk ayaklanmalarıyla etkisini göstermiştir. Bu ayaklanmalar, bu sene onuncu yılında olduğumuz Suriye krizinin temellerini atmıştır. İlk başta diğer Ortadoğu ülkelerinde izlediği seyirde ilerleyen halk ayaklanmaları, otoriter ve baskıcı Baas rejimine karşı sivil halkın demokrasi, özgürlük ve insan hakları temelli talepleri için düzenledikleri gösterilerle başlamıştır. Beşar Esad iktidarının sert, orantısız ve kanlı denebilecek müdahalesi sonucu halk ayaklanmaları yerini yıllar sürecektir, milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine, evsiz, yurtsuz kalmasına, global bir mülteci krizine, kısacası bir insanlık dramına yol açacak bir iç savaşa bırakmıştır (Canyurt, 2018, s.1104).

Arap Baharının etkilerinin Ortadoğu'da yol açtığı dengesiz atmosfer, Suriye'de yaşanan sürecin bir iç savaşa dönüşmesiyle önce bölgesel, sonrasında ise global bir krize yol açmıştır. Suriye'nin komşu ülkeleri arasında yer alan Türkiye, Irak, Ürdün, Lübnan ve İsrail başta olmak üzere tüm dünyayı etkilemiştir.

Şekil 1: Suriye ve Sınır Komşuları Haritası

Kaynak: Sandıklı ve Semin, 2012, s.195

Temeli Dera kentinde, 2011 yılının mart ayında rejim karşıtı duvar yazıları yazan gençlerin tutuklanması sonucu başlayan ayaklanmalara dayanan bu kriz, rejim karşıtı muhaliflerin gösterilere katılması ve gösterilerin Beşar Esad karşıtı geniş protestolara dönüşmesine dayanmaktadır. Duvar yazıları sebebiyle tutuklanan gençler adına başlayan bu protestolar, Arap Baharının da etkisiyle muhalif kanat tarafından Şam, Halep, Hama, Lazkiye gibi birçok şehirde rejim karşıtı protestolara dönüştürülerek Suriye yakın tarihinin en geniş çaplı eylemleri yaşanmıştır. Bunun sonucunda, kolluk kuvvetleri protestoları bastırmak adına gerçekleştirdikleri müdahalede ölen birçok Suriyeli olmuş, ertesi günü cenazelerde de olaylar yatışmamış ve Suriye’de Arap Baharının etkisini derinden yaşayan Ortadoğu ülkeleri arasında yerini almıştır (Polat, 2016, s.142).

Beşar Esad, Arap Baharının etkilerini kendi ülkesinde hissedene kadar geçen süreçte olumlu bulmakla birlikte, 31 Ocak 2011 ‘de Wall Street Journal gazetesine verdiği röportajda Mısır, Tunus ve Yemen’deki protesto gösterilerinin, Orta Doğu’da “yeni bir çağa öncülük ettiğini” ve Arap yöneticilerin halkın siyasi ve ekonomik isteklerini yerine getirmek için daha fazlasını yapması

gerekeceğini ifade etmiştir (Sandıklı ve Semin, 2012, s.195). Mart ayında kendi ülkesinde başlayan protestolardan sonra da ilk etapta protestoları ciddiye almayarak devamında ise birçok Suriyelinin ölümüyle sonuçlanan müdahale kararları vererek yalnızca protestoların şiddetlenmesine neden olmuştur. Olaylar ciddi boyutlara ulaştığında ise görevden alma, af kararları ve yeni anayasa yapılması gibi reform kararları almış ancak alınan kararlar protestoların yatışmasında yeterli olmamıştır. Ayaklanmalar artarak devam ederken Esad rejimi protestocular üzerinde uygulamış olduğu şiddetin boyutunu her geçen gün arttırmış, yaralanmalar, ölümler ve tutuklanmalar artarak devam etmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Kanada, İngiltere ve Almanya gibi ülkelerinin çekilme çağrıları ve müdahalelerin şiddetinin artması yüzünden birçok sivil can kaybının yaşanmasının ardından Arap Birliği'nin kınaması da Suriye'de şiddetlenen iç savaş ile ilgili çözüm getirmemiştir.

2011 yılının sonu gelmeden Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır ve Türkiye başta olmak üzere bugün kayıtlı sayıları 5,681,856'i bulan kitlesel göç çoktan başlamıştır (UNHCR, 2021a). Suriyeli sığınmacılar kentlerde ve kamplarda 10 yıldır hayatlarını sürdürmeye çalışırken, kitlesel göç alan ülkeler de kendi içlerinde süreci yürütmek durumunda kalmışlardır. Yakın gelecekte Suriye krizinin yarattığı köklü ve çok boyutlu sorunlar için sürdürülebilir bir çözüm sürecinin öngörülememesi sebebiyle, Türkiye ile birlikte bu ülkelerin mevcut durumlarını incelemek, çalışmanın arka planını anlayabilmek açısından irdelenecektir.

2.2. KİTLESEL GÖÇ DALGASI VE ÇEVRE ÜLKELERLE İLİŞKİSİ

2.2.1. Lübnan

Suriye'nin sınır komşularından biri olan Lübnan'da krizin başlangıcından beri tıpkı Türkiye gibi Suriye'de yaşanan insanlık dramının etkilerini derinden hisseden ülkelerin başında gelmektedir. Coğrafi olarak sınır komşusu olmalarının yanı sıra siyasi ve tarihsel anlamda çatışmalı geçmişleri sebebiyle,

Lübnan 2011 öncesinde de azımsanamayacak sayıda Suriyeliye ev sahipliği yapmaktaydı. Kitlesele göçlerin başlamasıyla birlikte mevcut durum Lübnan için de değişmeye başlamıştır. Bunun sebebi çok sayıda Suriyeli'nin dil ve kültürel yakınlık sebebiyle Lübnan'a sığınmayı tercih etmiş olmasıdır. 1932 yılından beri nüfus sayımı gerçekleştirmemiş Lübnan'da Dünya Bankası'nın 2020 verileri toplam nüfusun 6,825,442 olduğu bilgisini vermektedir (Dünya Bankası, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=LB>). UNHCR'ın verilerine göre Lübnan'da kayıtlı Suriyeli sayısı 844,056 olarak görülmektedir. Bu oran dünya üzerinde kayıtlı toplam Suriyeli mülteci sayısının %14.9'una tekabül etmektedir (UNHCR, 2021a). Bu sayıya kayıt dışı yaşayan sığınmacılar da dâhil edilip, toplam nüfusa oranlandığı zaman Lübnan'da ikamet etmekte olan Suriyeli nüfusu dramatik derecede yüksek bir seviyededir.

Mülteci sayılarından ve verilerden bağımsız olarak, ülkenin mezhepsel yapısı, mezheplerin çoğulculuğuna dayalı siyasi sistemi ve mültecilerin demografik yönü ele alındığında Suriye krizi ve etkileri Lübnan için birçok boyut içermektedir. Bunların üstüne kişi başına düşen mülteci sayısı dolayısıyla dünya genelinde en yüksek nüfusa oranla mülteci sayısına ulaşan Lübnan'ın krizle başa çıkma kapasitesi oldukça zorlanmaktadır (Tinas, 2020, s.16)

Tinas (2020, s.19), Lübnan'da kriz sonucu meydana gelen ilk göç dalgalarının Lübnan halkı tarafından olumlu karşılandığını belirtmektedir. Bunun birden fazla sebebi vardır. Bu sebepleri anlayabilmek için öncelikli olarak iki toplumun arasında uzun yıllar boyunca gelişen tarihsel, ekonomik ve siyasi bağların yanı sıra bu süre içinde Lübnan'da ikamet eden Suriyelilerin akrabalık bağları da dikkate alınmalıdır. Göç teorilerinde de geçen sosyal destek faktöründen yararlanan sığınmacılar öncelikli olarak akrabalarının yanında misafir olmuş ve ucuz iş gücü olarak ekonomiye ve iş piyasasına dâhil olmuşlardır. İlk dalgaların hoş karşılanmasının bir başka sebebi de dünyanın ve diğer komşu ülkelerin de beklemiş oldukları gibi krizin kısa sürede sonlanacağı düşüncesidir. Ancak, beklenenin gerçekleşmemesi, krizin ve şartların giderek kötüye gitmesi ile birlikte hem Lübnan hükümeti hem de Suriyeli sığınmacılar için şartlar giderek zorlaşmaya devam etmiştir.

2.2.2. Ürdün

Ürdün'ün başkenti Amman ise Arap Baharı etkisinde Suriye'de başlayan ilk gösterilerin ve sonucunda kanlı müdahalelerin gerçekleştiği Dera kentine yalnızca 75 kilometre uzaklıktadır. Bu sebeple, Esad'ın sert müdahalelerinden kaçan ilk kurbanların çoğunluğu coğrafi yakınlık sebebiyle Ürdün'e sığınmışlardır. (Eker, 2014, s.24). Daha öncesinde gerçekleşmiş olan İsrail-Filistin çatışmaları, Irak Savaşı ve Körfez Savaşları sebebiyle halihazırda çok sayıda mülteciyi bünyesinde barındıran Ürdün, Suriye'deki ayaklanmaların bir iç savaşa dönüşmesi sonucu tıpkı Türkiye ve Lübnan'da olduğu gibi sayıları giderek artan kitlesel göçlerle karşı karşıya kalmıştır. Günümüzde Ürdün bu iki ülkeden sonra en çok mülteci barındıran üçüncü ülke olmuştur.

Göç hareketliliğinin yanı sıra Ürdün'ün sıcak bölgelere yakınlığı, ülkenin iç güvenliğini de yakından tehdit etmiştir. Bu tehdit ve güvensizlik ortamına rağmen savaşın başından itibaren Türkiye gibi açık kapı politikası izlemiş ve sığınmacıları ülkeye girişlerinde ordu askerleriyle karşılamış ve UNHCR kayıt bürolarında kayıt olmaları için koruma merkezlerine yönlendirmiştir. Mencütek (2015, s.95), özellikle 2014'ün yaz aylarından itibaren, yani IŞİD'in sınır bölgelerindeki güvenlik tehdidinin artmasına ve ülkedeki Suriyeli mültecilere IŞİD'den kaçan Iraklıların da eklenmesine paralel olarak açık kapı politikasından vazgeçtiğini belirtmiştir.

Bugün, Dünya Bankası'nın verilerine göre 10,203,140 nüfusa sahip Ürdün (Dünya Bankası, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=LB>), UNHCR'in verilerine göre 672,804 kayıtlı Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Bu oran dünya üzerinde kayıtlı toplam Suriyeli mülteci sayısının %11.8'ine tekabül etmektedir (UNHCR, 2021a). Kayıt dışı Suriyeli nüfusunu da dikkate alınca, neredeyse 10 kişiden birinin Suriyeli olduğu çıkarımı yapılabilir.

2.2.3. Irak

Tıpkı Lübnan'da akrabalık bağlarının rol alması gibi Irak örneğinde de etnik ve mezhepsel bölgeler, Suriyelilerin göç hareketinde etkili olmuştur. Suriyeli Kürtler, dil benzerliği ve göç edenlere gösterilen esnek yaklaşım gibi sebeplerle Irak'taki Kürt nüfusunun çoğunlukta olduğu bölgelere büyük oranda aileleriyle birlikte göç etmişlerdir. ORSAM'ın (2014, s.53) yayınlamış olduğu raporda, krizin ilk yıllarında Suriye'den Irak'a göç eden nüfusun Irak Kürt bölgesini tercih etme sebebine örnek olarak "burada kendi vatanımızdayız, bize burada misafir olarak değil kardeş olarak bakılmaktadır" şeklindeki yanıt sıkça verilmiş oldukları belirtilmektedir. Mülteciler, Türkiye'nin kolaylık sağlaması durumunda Türkiye'yi de tercih edeceklerini eklemiştir. Irak'a göç eden sığınmacıların Türkiye ve Irak arasında tercih yaparlarken yine Lübnan örneğinde olduğu gibi akrabalık ve komşuluk bağlarını dikkate alarak hareket etmişlerdir. Suriye'den kitlesel göç alan her ülke gibi, yakın geçmişinde uzun zaman kendi içinde savaş yaşamış Irak da demografik yapısının değişimi ile karşı karşıya kalmıştır. Günümüzde Dünya Bankası'nın verilerine dayanarak, 40,222,503 nüfusa sahip Irak (Dünya Bankası, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=LB>), dünyada kayıtlı Suriyeli nüfusunun %4.4'lük bir oranına ev sahipliği yapmakta olup UNHCR verilerine göre de 250,419 kayıtlı mülteci barındırmaktadır (UNHCR, 2021a).

2.2.4. Mısır

Mısır ise sınır komşusu olmamasına rağmen Lübnan, Ürdün, Irak ve Türkiye ile aynı sonuçla yüzleşerek bu dört ülkeden sonra en yüksek Suriyeli nüfusa ev sahipliği yapan beşinci ülke olmuştur. UNHCR'in 1 Haziran 2020 'de yayınlamış olduğu 3RP raporunda yer alan bilgiye göre Mısır, Suriyeli sığınmacıların dışında sahraaltı Afrika, Irak, Yemen, Sudan, Güney Sudan, Eritre, Etiyopya ve Somali dâhil birçok farklı ülkeden sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır (UNHCR, 2021b). 2011'den beri hâlâ Suriyeliler için hedef ülkelerden biri olan

Mısır'ın Dünya Bankası tarafından kayıtlara geçirilmiş nüfusu 102,334,403 (Dünya Bankası, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=LB>) olmakla birlikte 134,236 Suriyeli sığınmacı kayıt altında Mısır'da yaşamaya devam etmektedir Bu sayı dünya üzerindeki kayıtlı Suriyeli mültecilerin %2.4'ünü oluşturmaktadır (UNHCR, 2020).

2.2.5. Türkiye

Tıpkı yoğun göç alan diğer sınır komşuları gibi kitlesel göçlere ilk günden bu yana maruz kalan Türkiye'nin diğer ülkelerden farkı, en yüksek Suriyeli mülteci nüfusunu barındırmasıdır. Krizin ilk yıllarında Suriye'den gelen sığınmacılara 'misafir' gözüyle bakılırken, Suriye krizinin iç savaşa dönüşmesi ve barış sağlanması yönünde bir adım atılamaması sebebiyle sığınmacıların artık kalıcı oldukları son yıllarda kabullenilmeye başlanmıştır. Ancak buna rağmen geri döndürme politikası bağlamında da önemli projeler yürütülmektedir. Bunları Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler'den aldıkları proje destekleri ile sürdürmektedirler.

Türkiye jeopolitik konumunun etkisiyle tarihi boyunca göçler için bir köprü görevi görmüştür. Birçok ülkeden, farklı etnik kökenlere mensup kişilerin hedefi ve köprüsü olarak yıllarca kritik bir rol üstlenen Türkiye, kitlesel göçün başından itibaren açık kapı politikası izlemiştir. Bu stratejinin etkisiyle zaman içerisinde yalnızca Suriye'den gelen göçmenlerin değil, Ortadoğu'daki çalkantılı siyasi ve sosyal atmosfer sebebiyle başka ülkelere kaçmak isteyen göçmenler için kolay ve parlak bir fırsat halini almıştır.

Semin ve Sandıklı (2012, s.40), Türkiye'nin Suriye ile coğrafi ilişkisinin 910 km'lik sınır hattı ile başladığına, iki ülke arasındaki ekonomik ve coğrafi yakınlığa ve bundan ileri gelen karşılıklı bağımlılığa değinmektedir. Suriye ile sahip olduğumuz sınır hattı Türkiye açısından Lübnan, Ürdün ve diğer Arap ülkelerine açılan bir kapı konumundadır ve bu ülkelerin göç örnekleri incelenirken görülmüş olduğu gibi iki ülkenin de birbirlerine yakın bölgelerinde

akrabalık ilişkilerine rastlanmaktadır. Bu hat üzerinde 10 tanesi faal olmak üzere 11 adet sınır kapısı bulunmaktadır. Faal olarak hizmet veren sınır kapılarından 3 tanesinde güvenlik nedeniyle şu anda fiilen hizmet verilmemektedir (Ticaret Bakanlığı, 2021).

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) (2016, s.18), Türkiye'ye gelen 252 kişilik ilk mülteci grubunun, krizin başlangıç tarihi olan Mart 2011 'den bir ay kadar sonra, 29 Nisan 2011 'de Cilvegözü sınır kapısından giriş yaptığını belirtmektedir. Bu tarih ve sonrasında sığınmacı sayıları artarak devam ettiğinden, Türkiye ilk olarak sınır kapılarında kayıtlarını alıp kamplara yerleştirme veya illere sevk etme yönünde bir yöntem izlemiştir (Özdemir, 2017, s.123).

Suriye krizinin başlangıcından itibaren hızlı bir şekilde aksiyon alan AFAD, 1 Mayıs 2011'den, 31 Ocak 2016'ya kadar 10 farklı şehirde toplam 26 farklı Geçici Barınma Merkezi kurmuştur. Buna karşın kurulan merkezlerdeki yerleşik sığınmacı sayısı 2015 yılı sonunda 278.659 iken merkez dışında yaşayan kişi sayısı 2.160.000 olarak görülmektedir (AFAD, 2016). Günümüzde ise, UNHCR'in verdiği bilgiye göre 2020 itibariyle mültecilerin %98'inden fazlasının 81 ile dağılmış olarak şehirlerde yaşamlarını sürdürmekte, geriye kalan %2'nin altındaki mülteci nüfusunun ise Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) yönetimindeki geçici barınma merkezlerinde barınmakta olduğunu ifade etmektedir (<https://www.unhcr.org/tr/kamp-destegi>).

Acil müdahale sonrasında, sığınmacıların kitleler halinde Türkiye'ye giriş yapmaları ve krizin devam etmesi sebebiyle mevcut durumun sürekliliği, koruma statüleri noktasında da yönetim kademelerinde tartışmalara yol açmıştır. Göç İdaresi'nin web sitesinde, Türkiye Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarınca mülteci statüsünü şu şekilde tanımlamıştır: "Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak

istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder” (<https://www.goc.gov.tr/multeci>). Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelerden ülkelerindeki olaylar sebebiyle göç etmiş kişilerin Türkiye’de kalabilmesi için kanunda yer alan diğer tanım ise şartlı mülteci tanımıdır ancak bunun geçerli olabilmesi için üçüncü ülkeye yerleşme şartı getirilmiştir fakat Suriyeli sığınmacıların durumuna bu tanım da uymadığı için ikincil koruma statüsü konu olmuş, bu iki tanımın dışında kalan sığınmacılar için kullanılabilecek bir koruma statüsü olarak gündeme gelmiştir. Samur ve Cihangir (2019, s.220), Suriye’den kitleler halinde Türkiye’ye akın eden milyonlarca insanın statü belirleme süreçlerinin belirlenmesinin zorluğuna dikkat çekmiş ve tanımı gereği ikincil korumanın da sağlanamadığını belirtmiştir. Bunun için atılan ilk adım olan 30 Mart 2012’de “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” İçişleri Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulmuştur. Sonrasında ise Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün yürüttüğü çalışmalar doğrultusunda, Suriyeli göçmenlerle ilgili Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91’inci maddesine dayanarak geçici korumaya ilişkin 13 Ekim 2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği çıkartılmıştır (<https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma>).

Alınan kararlar ve 10 yıl içinde kat edilen yol, Suriye’deki politik ve siyasi gelişmeler doğrultusunda Türkiye’ye doğru kitlesel göç yavaşlamış olsa da son tabloya bakarak, acil müdahale durumunun görece geride kaldığı artık sosyal uyum sürecinin başlamış olduğu görülmektedir. Günümüzde, Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2021 yılı için yayınlamış olduğu verilere göre Türkiye’nin nüfusu 83,384,680 kişi olarak kaydedilmiştir (TÜİK, 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2021-37250>). GİGM verileri ise 2 Şubat 2021 itibarıyla ülkemizde 3,736,760 Suriyelinin ikamet ettiğini göstermektedir. UNHCR verilerine göre bu istatistik, dünya üzerindeki

toplam kayıtlı Suriyeli nüfusunun %65.8'ine tekabül etmektedir (UNHCR, 2021a). Bütün bunların sonucunda artık Suriyeli göçmenler ile ilgili yürütülecek çalışmaların ilk hedefi Türkiye halini almıştır.

3. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN GÖÇ

Göç etme eylemi, sebebi ve şekli ne olursa olsun, insan hayatını farklı boyutlardan birçok şekilde etkileyebilmektedir. Yılmaz (2019, s.384) bu süreçte göç eden kişinin, göç etme sebebiyle ilişkili olarak bazı olumlu ve olumsuz sonuçları tecrübe ettiğini belirtir. Olumlu sonuçlar arasında sağlık hizmetine daha iyi erişim ya da daha iyi eğitim imkânı olabileceken, olumsuz sonuçlar arasında; göç sırasında karşılaşılan riskler, travmalar veya adaptasyon sorunları sayılabilir. Kişinin cinsiyeti, yaşı, ait olduğu kültür ve edinmiş olduğu sosyal pratikleri, etnik kökeni, eğitim düzeyi ve yabancı dil bilgisi gibi birçok etken göç sürecinde önemli rol oynamaktadır. Kimi sosyal gruplar göç tecrübesi içinde diğerlerinden daha fazla dezavantajla karşılaşabilmektedir. Bu durum çoğu zaman zorlayıcı olan göç sürecinde olumsuz tecrübeler edinme ihtimalini yükseltmektedir.

Zorunlu göç eden toplulukların geneline bakıldığında, kadın-erkek ya da yaşlı-genç fark etmeksizin sosyal anlamda birçok eşitsizlik ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. İlk etapta göç eden kişi eğer hedef ülkenin diline hâkim değilse dil sorunsalı önüne bir bariyer koyarak kişiyi dezavantajlı pozisyona getirir. Devamında, çoğu ülkede geçerli olan denklik uygulamasıyla eğitim almış olduğu okulların diplomalarının geçersiz sayılması durumuyla karşılaşabilir, istihdam noktasında dil ve eğitim alanlarında yaşadığı problemler sebebiyle iş bulamayabilir. Bu örnek üzerinden yola çıkılırsa dezavantajlılık, “göçmen kişi” altında boyutlar kazanırken, bu kişilerin engelli, kadın ya da yaşlı olması gibi durumlarda kesişimsel veya çoklu dezavantajlılık kavramı karşımıza çıkartmaktadır.

Dezavantajlı gruplar literatürde; dışlanmış, savunmasız, marjinal, risk grubu ya da sınıf altı grup olarak da görülmektedir. Dezavantajlılığın nedenleri ise yaygın olarak 5 grupta incelenmektedir. Bunlar, Yiğitbaş (2020, s.368) tarafından cinsiyet, bedensel durum, yaş, sosyal tabaka, etnik ve dinsel köken olarak

sıralanmaktadır. Sosyal çevrede dezavantajlılık sebebiyle karşı karşıya kalınabilecek riskler; kaynaklara ulaşamama, temel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayamama, yoksulluk, eğitim alamama, güvenlik eksiği, şiddet görme ve şiddet ortamında kalma gibi devamını getirmenin mümkün olduğu bir listeyle özetlenebilir. Bu çalışmada odaklanılan göçmen kadınlar, savaş sebebiyle Suriye'den Türkiye'ye ya da hedef ülkelerine göç etmeden kendi ülkelerinde öncelikle cinsiyet bağlamında kadın olmanın dezavantajını deneyimlemişlerdir. Göç yolculuğu sonrasında savaş mağduru olarak başka bir ülkede yeni yaşam kurma mücadelesi içinde olan kadınların durumları ise hem mülteci hem de kadın olarak çifte dezavantajlı olmaya sebep olmaktadır.

Gönül (2020, s.83), kadınların dezavantajlarını göç perspektifinden incelerken öncelikli olarak toplumsal cinsiyet ilişkilerinin dikkate alınması gerektiğini vurgular. Kadınların göç deneyimlerinin incelenmesi ataerki içerisinde yüzyıllar boyunca görünmez kılınmış kadınların deneyimlerinin görünür hale gelmesi açısından önemlidir. Kadınlar ataerki düzenin her katmanında görünmez oldukları ve kılındıkları için göç çalışmalarında da durum farklı gelişmemiştir. Toplumsal cinsiyet kuramının en temelinde erkeklik; kamusal alanda hâkimiyet kuran, aktif ve aile içerisinde iş sahibi olup evin geçimini üstlenen, kadınlık ise özel alanda kalan, pasif, ev işleriyle, çocuk ve yaşlı bakımıyla ilgilenen taraf olarak tanımlanmıştır. Ataerki ve toplumsal cinsiyet normlarının sosyal anlamda toplumun kılcal damarlarına kadar nüfus etmiş olduğu tarihsel süreçte, göç çalışmaları da mevcut sosyolojik durumdan etkilenerek kadını ailenin bir parçası olarak görmüş ve nihai olarak göç sürecinde pasif bir aktör olarak yer almasına sebep olmuştur. Özetle kadınların göç deneyimi, diğer sosyal alan çalışmalarındaki gibi önemsizleştirilmiş ve spesifik kadınlık deneyimlerine yer verilmemiştir.

Kadınların göç çalışmalarındaki görünmezliği Castles ve Miller'a (2008) göre hizmet sektöründe iş gücü talebinin artması ve dönemsel olarak göçlere kadınların yön vermesiyle birlikte değişmeye başlamıştır. Bunu "göçün feminizasyonu" olarak açıklayan Castles ve Miller (2008), Asya ülkelerinde gerçekleşen emek göçünün çoğunluğunu kadınların oluşturması sebebiyle

özellikle evli kadınların çocuklarını bırakıp başka ülkelere çalışmaya gitmelerinin, aile içindeki ilişkileri ve toplumsal cinsiyet rollerini derinden etkilediğini belirtmektedir.

Miller'ın akademik literatüre katmış olduğu göçün feminizasyonu kavramından ve kadınların göç çalışmalarındaki yerinden bahsetmesinden önce de göç, uluslararası çalışmalarda görece az olmakla birlikte cinsiyet ya da toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alınmaktaydı. DeLaet ve Kelson (1999, s.1), kadınların erkeklerle aynı oranda uluslararası göçe dâhil olmasına rağmen yapılan çalışmaların ve göç eden nüfusun büyük bir çoğunluğunun işçi erkeklerden oluştuğu varsayımı üzerine olduğunu belirtir. Bu geleneksel varsayım, kadınların eşlerini takiben göç ettiğini kabul etmekle birlikte çoğunlukla ekonomik faktörler göç için itici güç olarak çalışmalarda yer almıştır. Uluslararası göç çalışmalarında kadınlara ilgi gösterilmemesi ya da görünmez kılınması bu konuya özgü bir yaklaşım değildir. Uluslararası ilişkiler bağlamında tıpkı diğer sosyal bilimler dallarında olduğu gibi kadınlar önemsiz aktörler olarak görülmüş ve farklı sorunlara odaklanılırken kadınlar uluslararası göç alanında da bir anlamda saklı kalmışlardır. Toplumsal cinsiyet teorisi kendine akademide yer buldukça, "gender-sensitive lens" yani bir nevi toplumsal cinsiyete duyarlı bakış açısı, çalışmaların önemli bir destekçisi halini almıştır.

Nawyn (2010, s.750), göçün ilk olarak 1970'lerde ve 1980'lerin başında toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alındığını, bu dönemlerde toplumsal cinsiyet kavramının göç çalışmalarına bireysellik düzleminde yansıdığını ve doğumda belirlenen cinsiyet olarak kısıtlı bir bakış açısı sunduğunu belirtir. Donato, Gabaccia, Holdaway, Manalansan IV, ve Pessar'a göre (2006, s.5), yirminci yüzyılda yapılmış çalışmaların hızlı bir taramasında bile, 1970'lerin ortalarında toplumsal cinsiyet teriminin sosyal bilimler tarafından yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Bahsi geçen dönemde çeşitli sosyal bilim dallarından araştırmacılar, anketler ve arşiv taraması gibi geleneksel metodolojileri kullanarak cinsiyet farklılıklarını ve ilişkilerini incelemiştir. Bunun sonucu olarak 70'lerin ortasında bile bazı çıktılar toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten farklı olarak sosyal bir yapı olduğunu ortaya koymuştur.

80'lerin ortalarına doğru göç üzerine yapılan bazı çalışmalar biyolojik cinsiyet farklarını çalışmaya devam ederken çoğu makale toplumsal cinsiyet ilişkileri içinde kadınların deneyimlerini analiz etmeye başlamıştır. Nawyn (2010, s.751) Connell'in toplumsal cinsiyet ve göç çalışmalarının evriminin gelmiş olduğu son noktada, yakın dönem çalışmaların özellikle göç ve yeniden yerleşme sonucu toplumsal cinsiyet ilişkilerinin nasıl değiştiğine odaklandığını aktarır.

Akademisyenlerin 90'ların sonunda "kadınları ekle ve karıştır" yaklaşımı olarak tanımlayacağı yöntem, toplumsal cinsiyetin ampirik analizini kadın ve erkek arasındaki farklarla sınırlamıştır. Buna rağmen yalnızca erkeklerin deneyimini bütün göçmenlere için genelleyen ya da kadınları tamamen yok sayan çalışmalara karşılık bu sınırlı yaklaşım akademi için bir gelişme olarak görülmüştür. Örnek olarak, toplumsal cinsiyet ve göç bağlamında gerçekleştirilen bir çalışmada Kelson ve DeLaet (1999, s.2) kadınların göç deneyimine toplumsal cinsiyete duyarlı bir perspektiften yaklaşarak bir uygulama sunma çabası gösterdiklerini ifade etmektedir. Bu çalışma kapsamında ortaya konan sorular, kadınların ev sahibi topluluk içindeki statüsüne odaklanmaktadır. Temel olarak uluslararası göçün kadınlara menşe ülkelerindeki ikincil cinsiyet rollerinden kurtulma fırsatı sunup sunmadığı ya da ev sahibi toplumlarda geleneksel cinsiyet rollerinin sürüp sürmediği konu alınmıştır. Bunlara ek olarak, göçmen kadınların hedef ülkelerde yeni ayrımcılık türleriyle karşılaşp karşılaşmadıkları ve uluslararası göç ile bağlantılı kurum, kuruluş ve aktörlerin kadınların sosyal, ekonomik ya da politik hassiyetlerini istismar edip etmediği konu edilmiştir. Geleneksel göç çalışmaları için hayati önem taşıyan bu yaklaşımlar toplumsal cinsiyet perspektifini akademik çalışmalara yansıtma bağlamında önemli adımlar olarak görülmektedir.

Brettell (2016), toplumsal cinsiyet perspektifinden gerçekleştirilen göç çalışmalarının ilk dönemlerinde, araştırmaların çoğunun erkeklerin göç deneyimlerine kadınların eklenerek gerçekleştirildiğini belirtir. Bu dönemlerde erkeklerin göç deneyiminin kadınların deneyimleriyle birebir benzer karakteristik özellikler taşıdığı fikrinden uzaklaşmaya başlanmıştır. Ampirik açıdan anlamlı ve önemli erken dönem çıktılarının arkasından, toplumsal cinsiyetin göç sürecini

ve göçmen deneyimini hem erkekler hem de kadınlar için temelde nasıl yapılandığını ele alan teorik yaklaşımlar üzerine çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Göç olgusuna toplumsal cinsiyet filtresinden bakarak erkek ve kadının birbirleriyle teoride ve pratikte ne şekilde bağlantılı olduğu, deneyimlerinin ne şekilde değişiklik gösterdiğini, kültürden kültüre farklılık gösteren atanmış toplumsal cinsiyet rollerini incelemek mümkün olmaktadır. Bundan yola çıkarak göçün sonuçları ve sebeplerinin tam anlamıyla anlaşılabilmesi açısından toplumsal cinsiyet ilişkileri hayati bir önem arz etmektedir.

Literatürde yer almamış ya da çalışmalara uzun yıllar boyunca yansımamış olsa da toplumsal cinsiyet göç sürecinin gerçekte ayrılmaz bir parçasıdır. Jolly ve Reeves (2005, s.17) göçün etkilerinin kadınlara ve erkeklere farklı şekilde yansıdığını, göç ile birlikte ortaya çıkan faktörlerin neredeyse hepsinin toplumsal cinsiyetle ilişkisi bulunduğunu vurgular. Bu faktörlere göçün şekli ve türü (geçici, kalıcı, düzenli-düzensiz, istihdam amaçlı, doğal afetlere bağlı olarak ya da çatışma sebebiyle, eşe bağlı ya da eşten bağımsız), göç veren ya da alan ülkelerin politika ve uygulamaları ve hane içi toplumsal cinsiyet ilişkileri örnek verilebilir. Jolly, Boyd and Grieco'nun bunun yanı sıra toplumsal cinsiyetin, göçmenlerin yeni ülkeye ne şekilde uyum sağladıklarını, kendi ülkeleriyle iletişimde kalma durumlarını, geri dönüş olasılığını ve başarılı sosyal bütünleşme olanaklarını etkilemekte olduğunu aktarır.

Bahsedilen göç türlerinden zorunlu göç olgusu toplumsal cinsiyet bağlamında incelendiğinde Fiddian-Qasmiyeh (2014, s.6) zorunlu göçün toplumsal cinsiyete dayalı nedenleri ile ilgili literatürdeki iki alana özellikle bakmak gerektiğini belirtir. Bunlardan biri toplumsal cinsiyet ve mülteci statüsü belirleme, diğeri ise kitlesel çatışma kaynaklı yer değiştirmedir. Günümüzde mülteci statüsü belirlemede kullanılan 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne yönelik feminist eleştirilerden biri özünde erkek paradigmasına dayanan tanımları evrensel kabul ederek kadınların deneyimlemiş oldukları zulmü tanımayarak reddettiği üzerine geliştirilmektedir. Cenevre Sözleşmesi ve diğer uluslararası sözleşmelerin kadın deneyimlerini yok sayan yaklaşımlarına getirilen eleştiriler sayesinde ise

kadınların “özel” koruma ihtiyaçları olduğu ve süregelen sorunların çözümüne yönelik çaba sarf edilmesi gerektiği görüşü doğmuş oldu. Bu görüş kadınların “normal/sıradan” mülteci olmaktan çok özel ihtiyaçlara sahip, savunmasız bir grup olarak tanımlandıkları bir algıyı desteklemiş oldu. Kadınlar erkeklere yönelik hazırlanmış kılavuzlara ve erkek deneyimini baz alan literature eklenirken genel normun bir istisnası halini almış oldular. Bu bağlamda literatürdeki “ekle ve karıştır” yaklaşımı yalnızca göç çalışmalarındaki literatürde değil sosyal politikada da görülen bir yaklaşım olmuştur. Bu görüşe Tastsoglou, Brigham, ve Lange (2014, s.69) tarafından getirilen feminist eleştirilerden biri, kadınları özcü bir kırılma kavramı içinde zayıf, pasif ve özellikle kendilerini erkek şiddetinden koruyan bireyler olarak gördüğü bağlamındadır. Bu durumun aksine kadınların temel hakkı şiddetten uzak olmaktır. Kadınlar kendilerini savunarak, toplumsal cinsiyet temelli baskılara çeşitli şekillerde direnmektedirler.

Kadınları zorunlu göçe iten olumsuz deneyimlerinin hiçe sayılması yalnızca mülteci statüsü belirlenirken değil, sığınma talepleri onaylandıktan sonra kendi ülkelerinde yaşadıkları deneyimlere benzer şekilde hedef ülkede de devam etmektedir. Bunun temel sebeplerinden biri ise toplumsal cinsiyet normlarıdır. Kırılma ve korunmasızlık insan olmanın bir parçasıdır ve devlet sorumluluğunun bir parçasıdır. Buna rağmen kırılma ve savunmasızlık durumu toplumsal cinsiyetle yakından ilişkilidir. Tastsoglou, Brigham ve Lange (2014, s.69) buna çözüm olarak yapısal toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve ayrımcılığa karşı devlet bazında müdahaleler geliştirilmesini ve kırılma kavramına yoğunlaşmak yerine travmaların iyileştirilmesinin kolaylaştırılması üzerine çalışmasını savunur. Uluslararası literatürde göçmen kadınların problemleri geçmişe oranla görece feminist perspektiften ele alınarak çalışılmaktadır. Kadınların göç deneyimindeki bireysel tecrübeleri de çalışmaları destekleyen girdilerden biridir. Özellikle zorunlu göçün bir parçası olan kadınların istihdam, sosyal uyum ve dışlanma, eğitim, şiddet ve istismar, eşitsizlik ve önyargılar gibi alanlardaki deneyimleri toplumsal cinsiyet ile kesişimsellikleri dikkate alınarak literatüre dâhil edilmektedir. Sorunlarının yanı

sıra göç deneyiminin kadınlarda ortaya çıkardığı zorunlu güçlenme de yeni dönemde yazılan makalelerde daha fazla yer almaktadır. Örneğin hane reisi/yalnız/eşini kaybetmiş mülteci kadınlar bu duruma bir örnek olarak gösterilebilmektedir. Lokot (2018, s. 33) bu gruba dâhil olan kadınların hassas gruplar tanımı altında yeni bir alt grup olarak görüldüğünü söylemektedir. Suriyeli kadınlar örneğinde yerinden edilme öncesinde böyle bir deneyim yaşayan kadın sayısı savaş sonrasına kıyasla daha az olarak değerlendirilmektedir. Şimdiki durum bize Suriyeli kadınların mevcut durumdan daha önce de hane reisi olabileceklerini göstermektedir. Yine Suriyeli kadınlar örneğinden ilerlemek gerekirse aslında bu kadınlar aniden yalnız kalarak evin bütün sorumluluklarını üstlenmek durumunda kalmış sayılmazlar çünkü bunun öncesinde Suriye’de, erkekler mevsimlik işçi olarak Körfez ülkelerine göç etmekteydiler. Ancak bir savaş durumunda eşini kaybederek yalnız kalmak ve eşinden mevsimlik olarak uzak kaldığı süre içinde hane reisi rolü üstlenmek arasında kadınlar için ciddi bir fark mevcuttur.

Bu noktada kadınlar için toplumsal cinsiyet rolleri açısından ciddi bir sarsılma, form değiştirme ve alışma dönemi söz konusu olmaktadır. Göç ile birlikte eşinin kaybının getirmiş olduğu ekonomik sorumluluklar zaten daha öncesinde kendi üzerinde taşımış olduğu ev içi bakım sorumluluklarıyla birleşmektedir. Bu yükler, kadınlarda zorunlu bir güçlenme ve sorgulamaya neden olmaktadır. Hatta kadınların bazıları erkeklerin sorumlu oldukları işleri yapmaktan rahatsızlık duymaktadır. Ancak genele bakıldığında, kadınlar yeni yerleştikleri ülkenin kültürü, dili ve sosyal düzeni içerisinde bir hayat kurmaya çalışıp ev içi bakım sorumluluklarını da yerine getirirken bir taraftan da sosyal hayatın içine karışıp kamusal alandaki varlıkları noktasında hak iddia etmektedir. Bu tarz bir güçlenmenin göç deneyimi yaşayan bir kadın için var olabilmesi adına öncelikli alanlardan biri istihdamdır. Kadınlar sosyal uyum sürecinde ekonomik özgürlüklerini ne kadar hızlı kazanıp iş piyasasına ne kadar hızlı dâhil olabilirlerse, hem güçlenme hem de sosyal uyum noktasında o kadar hızlı yol kat etmeleri beklenmektedir.

Bloch (2004), sosyal entegrasyonun topluma ekonomik, sosyal, yasal ve politik katılımın önünü açacak bir yol olduğunu belirtir. Bu noktada başarılı bir entegrasyon süreci için istihdam en önemli ayaklardan biridir. İstihdam ekonomik anlamda bir destekten öte özgüven kazanma, sosyal bağlar geliştirme ve dil öğrenme noktasında mülteciler için bir anahtar görevi görmektedir ve çalışma hayatına dâhil olan mülteciler için hayata katılım çalışmayanlara göre çok daha kolay gerçekleşmektedir. Bu bağlamda mülteci kadınların istihdamı toplumsal cinsiyet ve sosyal entegrasyon açısından incelendiğinde, kadınlar toplumun diğer kesimlerine oranla daha yüksek işsizlik oranlarına sahiptir. İş bulabilen kadınlar ise deneyim seviyelerinin altında ya da düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır. Bu durum hem birey hem de toplum düzeyinde olumsuz etkilere sebebiyet vermektedir. Birey düzeyinde, kadınlar özgüven eksikliği ya da sahip oldukları becerilerin körelmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır, toplumsal düzeyde ise düşük ücretler karşılığı çalıştırma ya da işsizlik sorunu sosyal dışlanma ve ekonomik büyümeye olumsuz etkiyle sonuçlanabilir. Bunun yanı sıra eğitilmiş kadınların büyük çoğunluğu kendi ülkelerinde edinmiş oldukları becerileri ve mesleği hedef ülkede icra edememektedir. Bloch (2004), buna bir çözüm önerisi olarak ilk etapta dil kurslarına erişimin artırılmasını getirmektedir ancak yalnız ebeveyn olan kadınlar için dil kurslarına katılımı çocuk bakımı ile ilgili engeller olabildiğinin de altını çizmektedir. Dil eğitimini takiben, iş piyasasına dâhiliyet için en önemli araçlardan bir diğeri de mesleki eğitim kurslarıdır ancak çocuk bakımı bu alanda da kadınların önünde bir engel teşkil etmektedir.

Mülteci kadınların hepsinin iş aramadığının, aralarında çalışmak istemeyenlerin de olduğunun altını çizen Bloch (2004), bunun en büyük sebebinin yine bakım sorumlulukları olduğuna değinir. Ancak bu bağlamda önemli olan, çalışmak isteyen kadınların önündeki bariyerlerin kaldırılabilmesidir.

Çalışmak isteyen ancak iş piyasasına istedikleri şekilde dâhil olamayan kadınların sorunlarından biri denklik prosedürleri ve belge eksikliğidir. Göç sürecinde ya da savaş ve benzeri bir çatışmadan kaçarken önemli evrakların birlikte getirilememesi, kaybolması ya da çalınması durumu kadınların hedef

ülkeye vardıklarında uzun süren ve çokça prosedür içeren bir engel olarak karşılına çıkmaktadır. Ayrıca belge eksikliği yalnızca eğitim denkliği alanında değil, boşanma, çocuklarının kaydını yaptırma, evliliklerinin kanıtlanması gibi konularda da kadınların karşısına çıkan engellerden biridir.

İş hayatına katılım ile birlikte ele alınan konulardan bir diğeri de mülteci kadınların eğitimidir. Hatoss ve Huijser (2010) mülteci kadınların eğitimi noktasında toplumsal cinsiyetin tek bariyer olmadığını belirtir. Göç deneyimi yaşamış bir kadın için toplumsal cinsiyet aynı zamanda sınıf, ırk, dil, travma ve eğitim geçmişi gibi alanlarla karmaşık bir biçimde kesişmektedir. Eğitim alanında bu kesişimsel ve yerleşik sorunların üstesinden gelinebilmesi için bu alanda yeni politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sayede özellikle mülteci kadınların eğitime erişiminin önü açılabilir ve kadınlar kamusal alana kazandırılarak ekonomik özgürlüklerini kazanabilecekleri bir işe sahip olabilirler. Sonuç olarak hayatları büyük ölçüde ev ile sınırlandırılmış ve izole edilmiş olan bu kadınlar eğitim yoluyla bir fırsat elde edebilirler.

Yeni eğitim ve istihdam fırsatları ya da yalnız kadın olarak evin geçimi sağlamak mülteci kadınların güçlenmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Bu bağlamda kadınların güçlenmesi ve hizmetlere erişimlerinin artırılması için hem Türkiye’de hem de uluslararası alanda STK’lar önemli rol oynamakta ve faaliyetler yürütmektedir. Nawyn, 2010 yılında STK’lar ile ilgili gerçekleştirmiş olduğu çalışmasında özellikle mülteci kadınlara yönelik hizmetler sağlayan bir STK’nın çalışmalarının çıktılarında söz ederken bu hizmetlerin, kadınların aile ilişkileri içindeki patriyarkal ilişkilere meydan okumasına destek olduğundan söz eder. Mülteci kadınların, STK’ların sunmuş oldukları bu hizmetler kapsamında hakları ile ilgili bilgi sahibi olması, fırsatlara erişimlerinin artması, sosyal uyum etkinliklerine dâhil olmaları geleneksel kadınlık deneyimlerini yeniden keşfederek sorgulamaları noktasında etkili olmaktadır. Örnek olarak üreme sağlığı ile ilgili bilgi sahibi olan kadınlar, erkeklerin bilgi ve isteklerine bağlı olmadan öğrenmiş oldukları yeni bilgilere dayanarak ev içi ilişkilerde söz sahibi olabilmektedirler. Bu da toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında kadınların

güçlendiğini ve kültürel olarak erkeklere bağlı olan aile planlaması kararında kadınların da söz sahibi olabildiğini göstermektedir.

Bunun yanı sıra haklar ve hizmetlere erişim, mülteci kadınlar için her zaman kolay değildir. Boyd ve Grieco (2014, s. 6), göç edilen ükeye girişten itibaren kadın ve erkeklere farklı şekilde davranıldığını belirtir. Göçmen kadınlar genellikle eşlerinin başvurusu üzerinden “bağımlı kişi” olarak geçmektedir ve bu durum kadınların ikamet ve istihdam haklarını etkilemektedir. Bu da kadınların hareket alanlarının kısıtlanması ve sosyal haklara erişimlerinin azalması gibi sonuçlar doğurmaktadır.

Literatürde, göç ile birlikte kadının yeni yaşam kurma sürecinde göçmen kadınların statü değişikliğinde iki farklı açıda odaklanılmaktadır. Biri kadının aile içindeki statüsünün değişimidir. Bazı kadınlar için göç sosyal anlamda hareket kabiliyeti ve ekonomik özgürlük kazanmak anlamına gelebilir. Bu özellikle göç edilen ülkede kadınların iş bulması ve para kazanmaya başlamasıyla gerçekleşmektedir. Bu durumda aile içi güç dengelerinde değişiklik, karar mekanizmasına dâhil olma ve eşi ve çocuklarıyla olumlu yönde ilerleyen ilişkiler kurmakla sonuçlanabilir. Ancak iş hayatına katılım göçmen kadınların hayatında her zaman olumlu sonuçlar doğurmamakla birlikte, özellikle ev işi ve çocuk bakımıyla ilgili sorumluluklarını sürdürmek için yeni bir yol keşfetmezlerse sorumluluklarının artmasıyla sonuçlanabilir. Göçmen kadınların statüsü açısından üzerinde durulan ikinci açı ise, kadınların toplumsal cinsiyet normları içinde birinden diğerine geçmesine odaklanır. Bu, mülteci kadınlar için ataerkil sistemler arası bir geçiş yapmak anlamına gelirken toplumsal cinsiyet ve göç literatürü burada toplum ve aile bağlarının üzerinde durmaktadır. Özetle, göçmen kadının sosyal statüsü değişirken aile içindeki konumu değişmeyebilir (Boyd ve Grieco, 2014, s.7). Göçmen kadınların statüsünün değişikliği ile birlikte erkeklerin statülerinin değişmesinin de kadınlara yansıyan sonuçları olmaktadır. Tastsoglou, Abidi, Brigham ve Lange (2014, s.69), erkeklerin kriz dönemlerinde hiper masküleniteyi kendileri için ekonomik ve sosyal kayıplarını telafi edici bir araç olarak kullandıklarını belirtir. Bu durum göçmen kadınları tehlikeli bir pozisyona sokabilir.

Toplumsal cinsiyet ve göç bağlamında çalışılan en hassas konulardan bir diğeri ise toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve bunun mülteci kadınlar ile olan ilişkisidir. Bu konu çoklu dezavantajlılığın da kapsamına girmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, göçmen kadınların hayatında pek çok formda yer almaktadır. Kadınlar her gün duygusal, fiziksel, cinsel ve ekonomik şiddetin hedefinde yer almaktadırlar. Freedman (2016, s.21-22), Kos'ta Suriyeli mülteci kadınlarla toplumsal cinsiyete dayalı şiddet alanındaki deneyimlerine dayalı gerçekleştirilen nitel araştırmanın sonuçlarında kadınların bireysel deneyimleri üzerinden maruz kaldıkları şiddet biçimlerini incelemiştir. Kadınlar zorunlu göç deneyimi öncesi Suriye'de savaş sürecinde şiddete maruz kaldıkları gibi, kaçtıkları esnada ve hedef ülkelerde de şiddetin farklı biçimlerini deneyimlemeye devam etmişlerdir. Bunların arasında kaçakçılarla yolculuk karşılığı cinsel istismar gibi şiddet türleri de bulunmaktadır. Kaçakçılar kadınlara bu süreçte şiddet uygulayan tek parti olmamakla birlikte güvenileceklerini düşündükleri kamu çalışanlarından da cinsel şiddete maruz kalan kadınlar olduğu çalışmada yer almaktadır. Bunların yanı sıra kadınlar eşlerinden de şiddet görmüş ancak yolculuğa yalnız ya da çocuklarıyla birlikte devam edemeyecekleri için partnerlerinden ayrılamamışlardır. Hedef ülkeye varıldığı noktada ise şiddet bağlamında barınma konusu kadınların savunmasızlıklarını daha da arttıran bir faktör olarak tespit edilmiştir.

Bu bağlamda göçmen kadınlar için koruma alanı önemli bir önleyici faktör olarak göç çalışmalarında yer alır. Hem sahada hem de literatürde göçmen kadınların koruma ihtiyaçları savunmasızlık ve riske açık olma gibi bağlamlarda çalışılmaktadır. Hennebry ve Petrozziello (2019, s.116) göçmen kadınların sosyal, politik ve ekonomik anlamda hayatta katılımlarının önündeki ayrımcı davranışlar, hukuki problemler ve yönetsel uygulamalara değinirken toplumsal cinsiyete dayalı risklerin altını çizer. Göçmen kadınlar toplumsal cinsiyetleri dolayısıyla erkeklerden farklı olarak istismar, iş bulamama ve iş karşılığı eşitsiz ödeme koşulları, koruma hizmetlerinin yetersiz olması ve haklara erişim gibi risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu risk faktörlerinin aynı

zamanda toplumsal cinsiyete özgü sonuçlar doğurması sebebiyle göçmen kadınlar için sürdürülebilir çözümler geliştirilmesi gerekmektedir.

Göç etmek, hane içerisindeki geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine meydan okuyabilir ya da dengeleri değiştirebilir. Bu durum, eşlerden birinin diğerinden ayrı göç ettiği durumlarda ikisine birden farklı sorumluluklar yüklemekte, karar verme gücü kazandırmakta ya da emek yükü olarak kişilerin hayatlarına etki etmektedir. Gelen sorumluluklarla birlikte zorunlu bir güçlenme ve özgürlüğü de göç yoluyla kazanmak mümkün olmaktadır (Jolly ve Reeves, 2005, s. 19). Buna örnek olarak eşini savaşta kaybederek göç etmek zorunda kalmış, daha önce ülkesinde yalnızca ev işleri ve bakım sorumluluklarını yerine getirmiş bir kadının göç ettiği ülkede çalışmak zorunda kalması, sosyal hayata katılımın artması, ekonomik özgürlüğünü kazanarak güçlenmesine katkıda bulunması verilebilir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden daha önce erkeklerin sorumluluğundaki alanlara katılım, kamusal alandaki varlıklarının artması ve ekonomik özgürlüğünün ve karar verme yetkisinin artış göstermesi bir kadın için toplumsal cinsiyet rolleri açısından son derece olumlu etkilere sahip olsa da sosyal ve kültürel açıdan sarsıcı olabilmektedir. Kadınlar bu süreci deneyimlerken aynı zamanda artan sorumluluklarının yanı sıra özel alandaki bakım ve ev işlerini kapsayan sorumluluklarını yerine getirirken, marjinalizasyon, sosyal dışlanma, iş bulamama gibi çeşitli sorunlarla da karşı karşıya kalmaktadır. Sonuç olarak kadınların çoklu dezavantajlılıkları ile mücadele etmek için kapsamlı programlara ihtiyaç duyulmaktadır. Eşini kaybeden ya da eşinden ayrı göç etmek zorunda kalmış bir erkek için ise durum, toplumsal cinsiyet rolleri açısından tam tersi olarak seyredebilir. Daha önce yalnızca çalışıp eve para getirmiş ev işleri ya da çocukların bakımı noktasında sorumluluk almamış bir erkek için, “kadın işi” olarak görülen temizlik, yemek yapma ve çocuklarla ilgilenme gibi sorumluluklar geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin tamamen dışında kalacağından farklı bir etki yaratmaktadır. Jolly ve Reeves (2005, s.19), erkeklerin göç ile gelen toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimlere karşı tepkisinin depresyon, alkolizm, kamusal ve özel alanda kadına yönelik şiddetin artması şeklinde gelişebileceğini ifade

etmektedir. Brettell (2016), erkeklerin uzun yıllar boyunca ezici bir üstünlükle göç çalışmalarının merkezinde yer almış olmalarına karşılık deneyimlerinin nadiren toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alındığını belirtmektedir. Toplumsal cinsiyet, özellikle kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği konu edinirken güç ve saygınlık çerçevesini de kullanmaktadır. Bu noktada kadınlar göçmen oldukları zaman kökleri ataerkiye dayanan çoklu ayrımcılıklara maruz kalırlarken göçmen erkekler yerleştikleri yeni ülkelerdeki kamusal alanlarda kadınlara oranla güçleri ellerinden alınmış ve/veya hareket kabiliyetleri kısıtlanmış hissedebilirler, Dolayısıyla özel alanda da bunun sonuçlarıyla kadınlar yüzleşmektedir. Erkeklerin göçmenlik deneyimleri özel alanda kadınlara daha çok baskı ve kısıtlama olarak geri dönmekte ve dolaylı olarak çoklu dezavantajlılıklarının boyutlarını derinleştirmektedir.

Toplumsal cinsiyet ve göç alanında yapılan son dönem çalışmaların analizine dair farklı bir bakış açısı olarak, Piper (2005, s.1), özellikle iki binli yıllardan itibaren göç üzerine yapılan akademik çalışmaların önemli ölçüde değiştiğini ve kadın merkezli çalışmaların yerini toplumsal cinsiyet analizine bıraktığını belirtmektedir. Araştırmaların odak noktasındaki bu değişim, iki önemli gelişmeyi yansıtmaktadır. İlk olarak araştırmacılar kadın göçünü birçok disiplin için görünmez olmaktan çıkarmakta başarılı olmuşlardır ve bununla birlikte göç, toplumsal cinsiyete dayalı teorik ve analitik araçlar gerektiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha öncesinde cinsiyetin kadın-erkek arasındaki ikili değişkenlerini konu alan göç çalışmaları artık toplumsal cinsiyet perspektifinden ilişkişel mekansal ve bağlamsal analizleri konu almaktadır. Bu gelişmeler sayesinde göç sürecinin sonuçları politika belirleyiciler ve akademisyenler tarafından daha fazla ilgi görmektedir.

Göç alanında gerçekleştirilen uluslararası akademik çalışmalar, yakın dönemde multidisipliner bir yaklaşımla, kadın yerine toplumsal cinsiyeti önceleyerek, antropoloji, coğrafya, tarih, hukuk, siyaset bilimi, psikoloji, sosyoloji gibi sosyal bilim dallarını bir arada incelemeye başlamıştır. Donato, Gabaccia, Holdaway, Manalansan IV, ve Pessar'a göre (2006, s.6), toplumsal cinsiyet ve göç analizi artık ailelerin, hane hayatının ya da kadınların yaşamlarıyla sınırlı

tutulmamaktadır. Akademisyenler toplumsal cinsiyeti artık hem göçmen kadın hem de göçmen erkeklerin hayatı üzerinden analiz etmektedir. Araştırma alanları genişleyerek, politika, göç yönetimi göçmenlerin iş alanları, göçe yönelik neoliberal devlet politikaları, diasporalar ve hatta kapitalist dünya sistemini içine almıştır.

Piper (2005, s.45), genel olarak göç çalışmaları kapsamında toplumsal cinsiyet ve haklar perspektifinin ana akımlaştırılmasının, kalkınma alanında da fayda sağlayacağını ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet farklılıklarının üzerinde durulması göçün yalnızca ekonomik boyutlarıyla değil sosyal boyutlarıyla da ele alınmasına ve göç-kalkınma ekseninin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu sayede göçe sebebiyet veren ana sebeplerin ele alınması ve göçe dâhil olan bireylerin süreçten en yüksek faydayı edinmesi mümkün olmaktadır. Hak temelli kalkınma yaklaşımları ile bağlantı kurmak, göçmenler ve özellikle göçmen kadınlar için hayati önem arz etmektedir.

Ancak burada kadın göçünün ne şekilde gerçekleştiği de önemlidir. Eğer göç, gönüllü ve emek göçü ise farklı, zorunlu gerçekleşmiş ise kadınlar için farklı ortamlar yaratmaktadır. Gönül (2020, s.84), emek göçünde kadının bireysel olarak almış olduğu kararların kadınlara özgürleşme sağladığını ifade etmektedir. Ancak Suriye krizi örneğinde olduğu gibi savaş ve doğal afet durumlarında gerçekleşen zorunlu göç örneklerinde kadınların sürece katılımlarının üzerlerine “mağdur” kimliği ekleyerek tekrar pasif bir rol yüklediğini belirtmektedir.

Toplumda kadın olmanın getirdiği dezavantajların üstüne mülteci olarak çok boyutlu bir dezavantajlılık durumunu da deneyimleyen kadınlar, çoğu zaman gitmiş oldukları yer fark etmeksizin ortak bazı deneyimleri paylaşmaktadırlar. Yılmaz (2019, s.390), Suriyeli mülteci kadınların, temel güvenlik ve koruma sorunlarından daha çok etkilendiğini, fiziksel ya da cinsel saldırıya ve istismara maruz kalabildiğini, silahlı çatışmaya veya askere alınmaya, cinsel sömürü ve fuhuşa zorlanabildiğini ifade etmektedir. Güvenlik etkenlerinin yanı sıra sosyal

destek mekanizmalarından da uzaklaşan kadınların zorluklarla baş etme yolları da kısıtlanmaktadır.

Kaya (2020, s.235), Suriyeli mülteci kadınların göç öncesinde de iç savaş boyunca doğrudan şiddete maruz kaldıklarını ifade etmektedir. Bu gerçekleşirken, eşit olmayan şartlar ve güç ilişkileri temelinde geçmişten gelen yapısal bir şiddetin varlığı da etkili olmaktadır. Mülteci kadınlara yönelik yapısal şiddete; iş hayatında toplumsal cinsiyet ayrımı, politikaya katılımın sınırlı olması, devletin sağlamış olduğu temel hizmetler arasından sağlık, eğitim, güvenlik gibi hizmetlere erişimde yaşanan eşitsizlik, toplumsal yaşamın her ayağında ayrımcılığa maruz kalma gibi örnekler gösterilebilmektedir. Bu örnekler incelendiğinde, yalnızca mülteci kadınlara yönelik değil, genel olarak toplumsal cinsiyete dayalı yapısal ayrımcılıklar olduğunu ifade etmek mümkündür. Toplumsal cinsiyet çalışmalarının konu almış olduğu dezavantajlar doğrudan toplumun birer öznesi olan bütün kadınları kapsamaktadır. Buna dayanarak Türkiye'nin Ankara ilinde doğmuş, eğitilmiş ve savaş tecrübesi edinmemiş bir kadının da iş hayatında ayrımcılığa uğraması, temel hizmetlere erişimde yalnızca kadın olduğu için eşitsizliğe maruz kalması, politikaya katılımında engellerle karşılaşması da oldukça olası bir ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak mülteci bir kadının, kadın olmanın getirmiş olduğu dezavantajlara bir de yeni bir ülkede sosyal destekten mahrum kalarak, dilini ve kültürünü bilmediği bir ülkeye uyum sağlamaya çalışması, çoklu dezavantaj noktasında verilebilecek doğru örneklerden biridir.

Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) ve UN Women (2018) iş birliğinde yedi farklı şehirde toplam 1291 kadın ve kız çocuğuyla gerçekleştirilen ihtiyaç analizi raporu, bu kadınların sahip oldukları dezavantajlar sebebiyle deneyimlemek zorunda kaldıkları zorluklara dair toplumsal cinsiyet perspektifinden bir tablo çizmektedir. Dil bariyeri, temel hak ve hizmetlere erişimde en kritik engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmaya dâhil olan kadınların %70'inin Türkçe bilmiyor oluşu, devlet tarafından sağlanan ücretsiz Türkçe kurslarına kayıt olma haklarından habersiz olduklarını ya da bu hizmete erişme noktasında sorun yaşadıklarını göstermektedir. Bunun yanı sıra barınma

konusunda yaşadıkları problemler savunmasızlıklarını bir üst seviyeye taşıırken çoğu zaman maddi imkânsızlıklardan ötürü sayıca kalabalık evlerde yaşamak zorunda kalan kadınlar, ekstra bakım yükü altında ezilmekte ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalma ihtimalleri artmaktadır.

Bunların yanı sıra kadınların büyük bir kısmı yoksulluk ve açlık sınırının altında yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Sosyal Uyum Programı (SUY) kapsamına giren aileler, almış oldukları nakit desteğine rağmen kaynaklarının sınırlı olması sebebiyle ancak temel ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler.

Birleşmiş Milletler, 2020 yılında uluslararası göçmenlerin %48'ini kadınların ve kız çocuklarının oluşturduğunu belirtmektedir. Her ne sebeple ülkesinden ayrılmış olursa olsun, göç eden insanlar arasında yaklaşık iki kişiden birini kadınlar oluşturmaktadır. Son yıllarda artan kadın göçmen sayısı ile birlikte ülkelerin göç politikalarında toplumsal cinsiyet odaklı iyileşmeler olduğu görülmektedir. Ancak buna karşılık hatırı sayılır sayıda ülkede, ev sahipliği yapılan kadın mülteci sayısı, erkek mülteci sayısını geçmiş bile olsa hâlâ resmî mekanizmaların gelişimine ihtiyaç duyulmaktadır. (UNDESA, 2020, s.25).

Kadının yaşadıkları bütün zorluklar göz önüne alındığında göç literatüründe kadın deneyimlerine görece olarak daha az yer verilmesi, göç olgusunun bütüncül bir yaklaşım ile incelenememesine ve göç tarihinin eksik okunmasına sebebiyet vermektedir. Bir başka ifadeyle toplumsal cinsiyet perspektifi eksikliği dünya üzerindeki uluslararası göçmen nüfusunun yarısının deneyiminin çalışmalara ve sonuçlara yansımamasına sebebiyet vermektedir. Toplum içerisinde dezavantajlı konumda bulunan kadınların mültecilik ekseninde çoklu dezavantajlılıklarının çalışmalara yansıtılmaması, birçok bağlamda eksikliğe sebep olmaktadır. Sorunların çözümüne yönelik adımlar öncelikli olarak toplumsal cinsiyet odaklı çalışmaların yürütülmesi ile mümkün olabilecektir.

4. BÖLÜM

BM RAPORLARINDA ZORUNU GÖÇÜN ÖZNELERİ OLARAK SURIYELİ KADINLAR

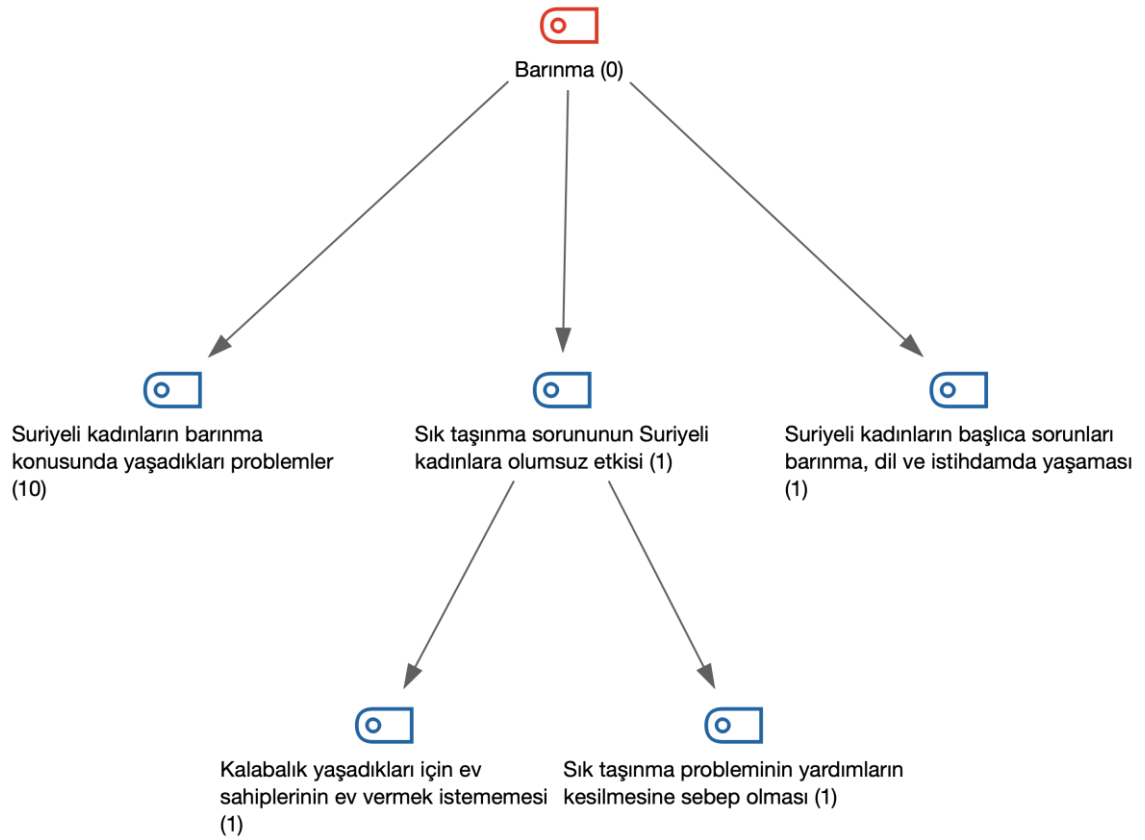
Birleşmiş Milletler Raporlarının Suriyeli kadınları hangi temalar altında ve nasıl ele alındığına yönelik içerik analizine ilişkin bulgular kısmı 12 ana başlıktan oluşmaktadır. Bunlar Suriyeli kadınlara ilişkin sosyo demografik veriler, barınma ve güvenlik sorunları, dil bariyeri, eğitime ilişkin durum, destekler ve yapılması beklenenler, gelir ve istihdam durumları, Suriyeli kadınların güçlenmesi, sağlık durumu ve beslenme yetersizliği, komşuluk ilişkileri ve önyargılar, yardımlar, sosyal uyum, toplumsal cinsiyet perspektifinden Suriyeli kadınlar ve çoklu dezavantajlılık ve Suriyeli kadınların sorunlarına ilişkin çözüm önerileri ve yol haritası şeklinde belirlenmiş ve alt temalara ayrılarak detaylı bir biçimde incelenmişlerdir.

4.1. SURİYELİ KADINLARA İLİŞKİN SOSYO-DEMOGRAFİK VERİLER

İçerik analize dâhil edilen BM Raporlarında “Suriyeli kadınlara ilişkin sosyo-demografik veriler” 3 farklı yerde geçmiştir. Bunun nedeni raporların özel olarak ele aldıkları konu bağlamında rakamsal verilere odaklanmamasıdır. Suriyeli kadınlara ilişkin istatistiksel verilere BM’nin ilgili internet siteleri üzerinden güncel olarak erişilebilmektedir. Bu raporlardaki az sayıdaki demografik veriler ise Türkiye Cumhuriyeti’ndeki Suriyelilere ilişkin genel rakamlar, cinsiyet ve yaşa ilişkindir. Bu rakamlar ise yine UNW ve IOM gibi kurumların istatistiksel verilerinden alınmıştır. Bunun nedenlerin biri Türkiye Cumhuriyeti’ndeki göçmenlere ilişkin resmî istatistikleri 2013 yılında kurulan Göç İdaresi’nin tutmasıdır. Bundan önce uluslararası kurumlardaki veriler kullanılmıştır.

4.2. BARINMA VE GÜVENLİK SORUNLARI

Raporlarda “barınma” teması on sekiz defa geçmiştir. Barınma teması ise 3 alt temadan oluşmaktadır. Bu temalar Suriyeli kadınların barınma konusunda yaşadığı problemler, sık taşınma sorununun Suriyeli kadınlara olumsuz etkisi ve Suriyeli kadınların başlıca sorunları arasında barınma, dil ve istihdamda yaşanıyor olması şeklindedir.

Şekil 2: Suriyeli Kadınların Barınma Sorunları

Barınma konusu genel olarak kalabalık evlerde yaşamak zorunda kalma, bu durumun taciz, şiddet ve istismar gibi istenmeyen durumlarla sonuçlanması, kira bedellerinin yüksekliği, yetersiz ve kötü fiziki koşullara sahip evlerde ikamet etmek zorunda kalmaları bağlamlarında ele alınmıştır. Kadınların kendi söylemlerine dayanan bu raporda “Suriyeli kadınların barınma konusunda yaşadıkları sorunlar savunmasızlıklarını da bir üst seviyeye taşımaktadır. Konya ve İzmir’de aşırı kalabalık evlerde yaşayan kadınların yarısından çoğu evlerini

en az bir aileyle paylaştıklarını belirtmiştir” sözleri ile yaşanan sorun dile getirilmiştir.

Suriyeli kadınların ikamet etmek için daha çok hangi mahalleleri seçtikleri konusu ise aynı raporda şu şekilde geçmiştir:

“Suriyeli bekâr kadınlar ev sahibi topluma karşı yabancılık hissiyatından ötürü genellikle Suriyeliler’in yoğun olduğu mahallelerde yaşamaktadırlar. Genellikle bir evde başka bir aileyle yaşamakta ya da akrabalarıyla kalmaktadırlar. Ne yazık ki kalabalık ortamlarda yaşanıldığında toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, cinsel taciz ve çocuk evliliği riski yüksek ve ırdelemesi zor bir hâl almaktadır. (Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocuklarının İhtiyaç Analizi, UN Women, s. 28)

Yine aynı raporda yüksek kira bedellerinin kadınları nasıl etkilediği ile ilgili Suriyeli kadınların “... yüksek kira bedelleri ve ev sahiplerine bel bağladıkları için sık sık taşınmak zorunda kaldıkları...” (Rapor 1, s. 9) ifadelerine yer verilmiştir. Hangi yapılarda ve şehrin hangi bölgelerinde barınmak zorunda kaldıklarını gösteren, UNFPA tarafından yayınlanan bir çalışma olan Rapor 5’te (s. 37) ise “Suriyeli kadın ve kız çocuklarının (%17) çoğu gün ışığı ve havalandırma konusunda yetersiz olan bodrum katlarında (%11,4) ve gecekondular (%4,2) gibi standart altı yerlerde konaklamaktadır. Raporlarda geçen bu bilgiler, Suriyeli kadın ve kız çocuklarının barındıkları fiziki yapıların şartlarının ne kadar yetersiz ve sağlık açısından ne kadar zararlı olabileceğini göstermektedir.

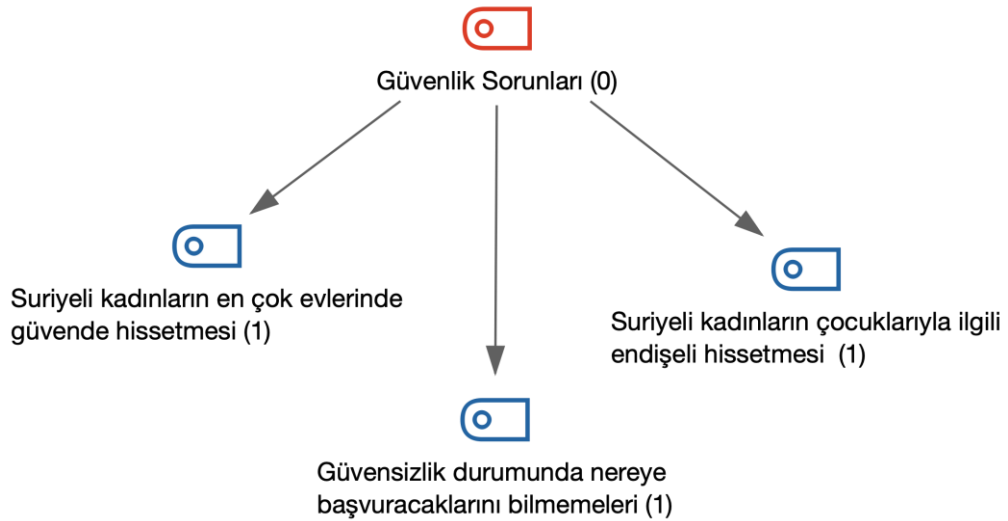
Barınma konusunda saptanan ikinci tema olan “Suriyeli kadınların başlıca sorunlarını barınma, dil ve istihdam alanında yaşamaları”, kadınların barınma sorununun yanında yaşadıkları sorunlar arasında en sık rastlananların dil ve istihdam sorunu olduğunu göstermektedir. Bu konuda Rapor 1 (s. 8)’de “... Suriyeli kadınların karşılaştıkları en önemli sorunların barınma olanaklarına erişim, dil engeli ve istihdam süreçlerine katılımları olduğu ortaya çıkmıştır” sözleriyle ifade edilmiştir.

Barınma temasının üçüncü alt teması olan “sık taşınma sorununun Suriyeli kadınlara olumsuz etkisi”nin ise iki alt teması vardır. Bunlar; “kalabalık

yaşadıkları için ev sahiplerinin ev vermek istememesi” ve “sık taşınma probleminin yardımların kesilmesine sebep olması” temalarıdır.

Sık taşınma probleminin yardımların kesilmesine sebep olması durumu Rapor 1 (s. 63)'de “...sık sık taşınan Suriyeliler aldıkları desteklerin kesildiğini fark etmişlerdir ve kadınlar sosyal yardım alabilmek için aynı meşakkatli prosedürleri tekrar tekrar uygulamak zorunda kalmakta olduklarını ifade etmişlerdir” şeklinde geçmektedir.

Barınma problemlerinin devamında incelenen “Güvenlik Sorunları” temasının 3 alt teması vardır. Güvenliğe dair raporlarda incelenen temalar Suriyeli kadınların en çok evlerinde güvende hissetmesi, güvensizlik durumunda nereye başvuracaklarını bilmemeleri ve Suriyeli kadınların çocuklarıyla ilgili endişeli hissetmesidir.

Şekil 3: Suriyeli Kadınların Güvenlik Sorunları

Rapor 1 (s.55)'de Suriyeli kadınların kendilerini daha çok evlerinde (%87), hastanelerde (%75,1) ve mahallelerinde (%73) güvende hissettiklerini bilgisi yer almaktadır. Bu yerleri sırasıyla belediye binaları, alışveriş merkezleri, sokaklar ve parklar takip etmektedir.

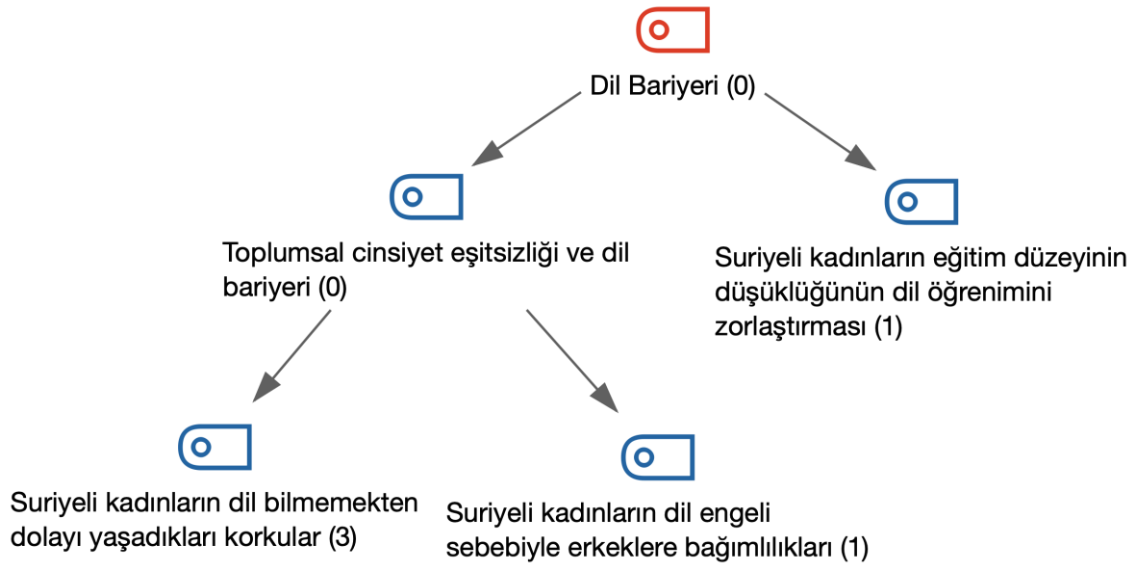
Güvencesizlik durumunda Suriyeli kadınların nereye başvuracaklarını bilmedikleri yönündeki araştırma raporunda (Rapor 5, s.38), kötü muamele ve ayrımcılığa maruz kalmalarına rağmen Suriyeli kadınların %73'ü şiddet ve taciz durumunda nereye sığınacaklarını bilmediklerini, yine yarısından fazlası ise kendilerine verilen ücretsiz hukuki danışmanlık, psiko-sosyal danışmanlık ve çocuk bakıcılığı hizmetlerden haberdar olmadıklarını belirtmişlerdir. Yine aynı raporda konu Suriyeli kadınların dörtte biri çocuklarıyla ilgili özellikle güvenlik açısından endişeli hissetmesi oldukları belirtilmiştir.

4.3. DİL BARIYERİ

Raporlarda “Dil Bariyeri” konusu 2 tema olarak kodlanmıştır. Bu temalardan birincisi toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve dil bariyeri ikincisi ise Suriyeli kadınların eğitim düzeyinin düşüklüğünün dil öğrenimini zorlaştırması olarak belirlenmiştir.

Suriyeli kadınların eğitim düzeyinin düşüklüğünün dil öğrenimini zorlaştırması UNHCR'in Bölgesel Mülteci Dayanıklılık Planı (3RP), Türkiye Ülke Bölümünde “... yetişkin kadınların Türkçe konuşabilme veya herhangi bir örgün eğitim almış olma olasılığı erkeklerden çok daha düşüktür (18-59 yaşlarındaki kadınların yüzde 64'ü, erkeklerin ise yüzde 33'ü hiç Türkçe konuşmamaktadır...” sözleriyle ifade edilmiştir.

Şekil 4: Suriyeli Kadınların Bariyeri

Raporlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve dil bariyeri teması ise 2 alt temadan oluşmaktadır. Bunlar, Suriyeli kadınların dil bilmemekten dolayı yaşadıkları korkular ve Suriyeli kadınların dil engeli sebebiyle erkeklere bağımlılıkları olarak görülmektedir. Suriyeli kadınların dil bilmemekten dolayı yaşadıkları korkular konusunda Rapor 1 (s. 56)'de bazı Suriyeli kadınların ailesinin temel ihtiyaçlarını almak ya da sosyal yardımlardan faydalanmak için dışarı çıktıklarında, dil bilmedikleri ve bu nedenle de kimseye derdini anlatamayacakları için kaybolma korkusu yaşadıkları vurgulanmıştır.

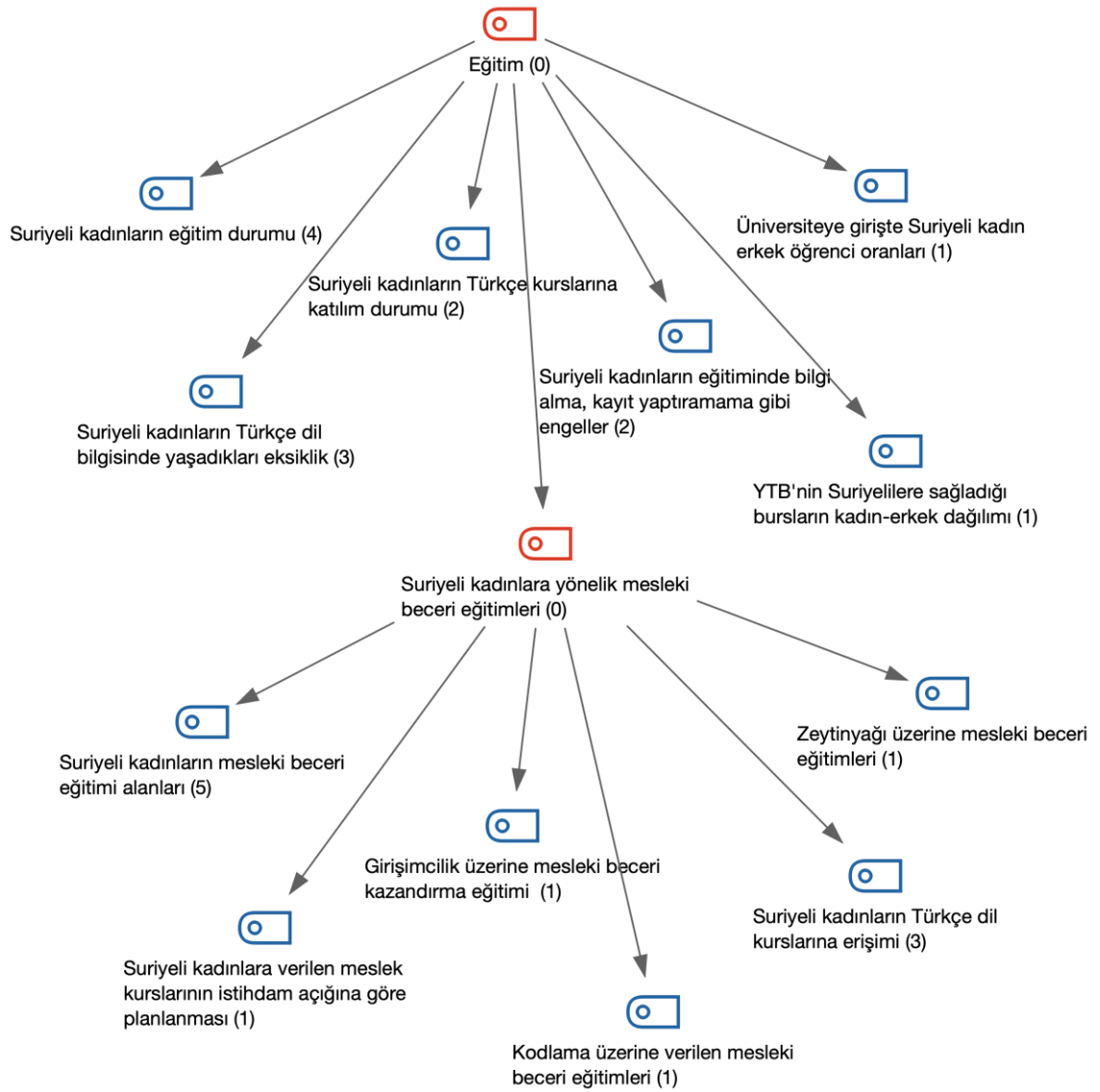
Yine aynı raporda, dil bilmemekten ötürü yaşadıkları kaybolma korkusuna ek olarak Suriyeli kadınların dil bilmemekten ötürü "...iletişimin üst düzey önem taşıdığı sağlık ve eğitim hizmetleri konusunda dil engelinin sıklıkla karşılarına çıktığını..." fark ettikleri belirtilmiştir.

Dil bariyerinin bir sonucu olarak Rapor 1 (s.56)'da Suriyeli kadınların dil engeli sebebiyle erkeklere bağımlılıkları konusunda kadınlar dil bilmesede genellikle ailelerinden birinin idare edebilecek kadar konuşabildiğini ancak bu durumun kadınları bağımlı hale getirdiğinin üzerinde durulmuştur.

Suriyeli kadınların dil konusunda erkeklere bağımlı olmalarının sebeplerinden başlıcası, erkeklerin sosyal hayatın içinde kadınlara göre daha fazla bulunarak dil bariyerini kadınlardan önce aşmış olmalarıdır. İş hayatı, sosyal hayat ve kamusal alanda daha fazla bulunmalarının avantajı sayesinde erkekler, kadınlardan dil öğrenimi noktasında daha avantajlı duruma geçmektedirler. Raporda da belirtildiği gibi, kadınlar en temel ihtiyaçlarını gidermek için bile çoğu zaman hane halkından bir erkeğe ve hatta erkek çocuğuna bağımlı hale gelmektedirler.

4.4. EĞİTİME İLİŞKİN DURUM, DESTEKLER VE YAPILMASI BEKLENENLER

İncelenen raporlarda Suriyeli kadınlar ve “Eğitim” temasında yapılan analiz sonucunda 6 ana tema belirlenmiştir. Eğitimin yeni geldikleri ülkede hayat kurma ve uyum için önemi göz önünde bulundurulduğunda eğitim odaklı raporların yayınlanmasının faydalı olacağı öngörülmüştür. İncelenen genel kapsamlı raporlarda ise, Suriyeli kadınların eğitim durumları, dil kurslarına katılabilme durumu, bu kadınlara yönelik mesleki beceri eğitimleri, sağlanan burslar, üniversiteye girişteki kadın-erkek dağılımı gibi konulara değinildiği saptanmıştır.

Şekil 5: Suriyeli Kadınlar ve Eğitim

Belirlenen ana temalar sırasıyla, Suriyeli kadınların eğitim durumu, Suriyeli kadınların Türkçe kurslarına katılım durumu, Suriyeli kadınlara yönelik mesleki beceri eğitimleri, Suriyeli kadınların Türkçe dil bilgisinde yaşadıkları eksiklik, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) Suriyelilere sağladığı bursların kadın-erkek dağılımı, üniversiteye girişte Suriyeli kadın-erkek öğrenci oranları ve Suriyeli kadınların eğitiminde bilgi alma, kayıt yaptıramama gibi engelleri olarak belirlenmiştir. Bu temalardan Suriyeli kadınların eğitim durumu Rapor 4 (s.53)'te Türkiye'nin %4.50'sine denk gelen Suriyeli nüfusun eğitim düzeyine dair oldukça sınırlı bilgiye sahip olduğu ifade

edilmiştir. Erişilebilen kaynaklar arasında ise T.C. Kalkınma Bakanlığı tarafından yayınlanmış “Türkiye’deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik 2016-2018 Dönemini Kapsayan Birinci Aşama İhtiyaç Analizi” çalışmasının ise bu konuda erişilebilen neredeyse tek kaynak olduğuna yer verilmiştir.

Rapor 4’te verilen ifadeyle aslında genel anlamda sınırlı bilgiye sahip olsak da yine aynı rapor içinde Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nün yapmış olduğu bir çalışmaya yer verilmiş ve Suriyeli kadın ve erkeklerin eğitim durumunun birbirine olan oranı “...eğitimi olmayan ya da ilkokulu bitirmemiş Suriyelilerin oranı erkekler içinde %35, kadınlar içinde ise %40 olarak...” belirtilmiştir.

Rapor 5 (s.38)’te ise eğitim oranlarına yer verilmiş ve kadınların eğitim seviyelerinin düşük olmasının sebeplerinden şu şekilde bahsedilmiştir:

“%62’si eğitimlerini yarıda bıraktıkları için ilkokul ya da düşük eğitim seviyesindeyken, %19’u tamamen eğitimsiz, %21’i ise lise eğitimine sahiptir. Yalnızca %5’lik bir kısım yüksek eğitim görmüştür. Türkiye’de eğitimlerine devam edemeyen ergenler arasında kız çocukları için ana nedenler, evden çıkmalarına izin verilmemesi, ilkokul eğitimi sonrasında evde tutulmaları, evde bakım sorumlulukları verilmesi ve erken yaşta evlendirilmeleridir.”

Eğitim düzeylerinin yanı sıra Suriyeli kadınların Türkçe kurslarına katılım durumu da raporlarda sıkça yer alan konulardan biridir. Sosyal bütünleşmenin en önemli ayaklarından biri olan Türkçe öğrenimi bağlamında sağlanan Türkçe kurslarına Suriyeli kadınların katılım durumu ve Halk Eğitim Merkezlerinin kursları verirken nasıl bir yol izlediği ile ilgili olarak Rapor 4 (s.59)’te yaş gruplarına özel “Yabancılar Türkçe Öğretimi” modüllerinin hazırlandığı ifade edilmektedir. Katılım gösteren Suriyeli sayıları ile ilgili olarak ise; 2014-2019 arasında Türkçe kurslarına 302.906 Suriyeli kursiyerin katılım gösterdiği ve bu katılımcıların 126.019’unun erkek (%41,60), 176.887’sinin kadın (%58,40) olduğu verilerine yer verilmiştir.

Suriyeli kadınlara yönelik mesleki beceri eğitimleri ve kurslara katılım gösteremeyen kadınların sebepleri de incelenen raporlarda eğitim başlığı altında yer almaktadır. Rapor 1 (s.10)'de kadınların sadece %7'sinin mesleki eğitim aldığı ve eğitim alanların da geleneksel toplumsal cinsiyet rolleriyle bağdaşan kuaförlük (%30) ve dikiş-nakış (%27) alanlarında kurslara katıldığı ifade edilirken kadınlar mesleki eğitim alamamalarıyla ilgili ilk sırada çocuk bakımı (%26) devamında ise kursların yetersizliği (%17) ve kurslar hakkında bilgi sahibi olmama (%15) sebeplerini göstermiş ve son olarak %6 oranında kadının, eşleri izin vermediği için kurslara katılım gösteremediği bilgisi verilmiştir.

Yine Rapor 1 (s.56)'de, Suriyeli kadınların Türkçe dil bilgisinde yaşadıkları eksiklik kadınların kültürel alışkanlıklarından dolayı sınırlı alanlarda yaşadıklarından dil öğrenerek Türk toplumuyla etkileşime girmelerinin onlara bir engel teşkil etmesi bağlamında ele alınmıştır. Bu rapora göre "...Suriyeli kadınların %30'dan azı Türkçe konuşabilmektedir...".

Yüksek öğrenim alanında Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) Suriyelilere sağladığı bursların kadın-erkek dağılımına Rapor 2 (s.52)'de yer verilmiştir. Bu rapora göre "... Suriye krizinin başlangıcından bu yana YTB doğrudan 5536 burs sağlamış olup 3RP sektör ortakları 2020'de 2015 Suriyeli öğrenciyi daha destekleyerek (1091 erkek, 924 kadın) burs sayısını daha da artırmıştır...". Burs oranlarında dikkat çekici olan nokta ise kadın-erkek öğrenci dağılımında sayı birbirine yakın da olsa kadın öğrencilerin burslardan erkek öğrenciler kadar yararlanamadığıdır.

Burs dağılımlarının yanı sıra üniversiteye girişte Suriyeli kadın-erkek öğrenci oranları konusunda ise Rapor 2 (s.52)'de, 2019-2020 eğitim-öğretim yılının başında 37.236'ya ulaşan Suriyeli öğrenci sayısının Türkiye'de oranı yüzde 6,67'ye yükselttiği ifade edilmiştir. Kayıtlı 37.236 Suriyeli öğrencinin, %63'ünün erkek, %37'si ise kadın olduğu bilgisi ise yine raporda yer almaktadır.

Cinsiyet dağılımı açısından burs oranlarında görülen yakınlık üniversiteye kayıt yaptıran oranlarında görülememektedir. Üniversiyete kayıt yaptıran Suriyeli kadın öğrenci sayısı, erkek öğrenci sayısının neredeyse yarısı kadar bir orana denk gelmektedir. Bu oranlar göz önünde bulundurulduğunda burs oranlarının kadınların yararına olduğunu söylemek mümkündür.

Suriyeli kadınların eğitiminde bilgi alma, kayıt yaptıramama gibi engelleri Rapor 1 (s.44)'de "...Suriyeli kadınların bazıları iyi eğitim almış olmanın onların iş pazarındaki şansını arttıracaklarının farkındalar. Ancak cinsiyet rolleri ve kültürel normların bile ötesinde Türkiye'de diploma alma, sınavlara girme vb. eğitim gereksinimleri hakkında bilgi edinme konusunda engellerle karşılaşmaktalar..." ifadesiyle aktarılmıştır. Bunların yanı sıra yine aynı raporda kadınların eğitimine engel olan sebepler kayıt yaptıran aşamasında yaşanan zorluklar, ulaşım masrafları ve okul ile yaşanan yer arası mesafenin uzaklığı, diploma denkliği alınamaması, profesyonel olmayan ya da olumsuz davranan öğretmenler şeklinde örneklendirilmiştir.

Ana temalardan "Suriyeli kadınlara yönelik mesleki beceri eğitimleri" 6 alt temadan oluşmaktadır. Bu alt temalar, Suriyeli kadınların mesleki beceri eğitimi alanları, Suriyeli kadınlara verilen mesleki kursların istihdam açığına göre planlanması, Suriyeli kadınların Türkçe dil kurslarına erişimi, girişimcilik üzerine mesleki beceri kazandırma eğitimi, kodlama üzerine verilen mesleki beceri eğitimleri ve zeytinyağı üzerine mesleki beceri eğitimleridir. Bu temalar mesleki beceri kazandırılan çoğunluklu alanlar, Türkçe dil kurslarına erişim, kadınların yöneldikleri meslek alanlarının "*cinsiyetli meslekler*"den oluşması gibi bağlamlarda incelenmiştir.

İlk alt tema olan Suriyeli kadınların mesleki beceri eğitimi alanları Rapor 1 (s.41)'de en çok dikiş-nakış ve kuaförlük olarak belirtilmiştir. Ayrıca bu alanlarda kadınların eğitimi tamamlama eğiliminde olduğu ifade edilmiştir.

Rapor 1'de STK'lar tarafından sağlanan bu eğitimlerden dikiş-nakış ve kuaförlük alanlarını tercih eden kadınların "kadın mesleği" olarak görülen alanlarda

yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Kadınların mesleki beceri kazanması sosyal uyum ve güçlenme noktasında son derece faydalı olsa da bu meslek alanlarının tercih edilmesi, toplumsal cinsiyet normlarının mesleklerle ne derece ilişkili olduğuna bir örnektir.

İkinci alt tema olan Suriyeli kadınlara verilen mesleki kursların istihdam açığına göre planlanması Rapor 1 (s.85-86)'de kadınların eğitimin tamamlanması durumunda karşılına çıkacak iş fırsatlarını arttıracak bir yol olarak ifade edilmiştir. Raporda, bu planlamanın Suriyeli kadınları yeni edindikleri bilgi ve becerilerle birlikte istihdam edilebilecekleri yeni alanlara yönlendirebileceği vurgulanmıştır.

Rapor 1'de yer verilen bu yorum, politika geliştirici merciler tarafından dikkate alındığı takdirde uzun vadede sosyal uyum ve istihdam alanında faydalı olacak bir öneri olmakla beraber, gerçekleştirmiş oldukları ihtiyaç analizinin faydalı çıktılar elde ettiğini göstermektedir.

Suriyeli kadınların Türkçe dil kurslarına erişimi alt teması Rapor 1 (s.43)'de konu edilen çalışmaya katılım gösteren kadınların vermiş oldukları cevaplara dayanarak raporda aşağıdaki şekilde ifade edilmiş ve kadınların dil kurslarına erişimlerinin önündeki engeller kendi ifadeleriyle şu şekilde oranlanmıştır:

“Dil kurslarına katılım gerçekleşmemesinin sebepleri arasında çocuk bakımı hizmetlerinin mevcut olmayışı (%26,4), kursların faydasız olması (%16,8), böyle bir imkândan haberdar olmamak (%14,8), ne yapılacağından emin olunmaması (%14,8) ve zaman olmaması (%14,1) bulunmaktadır. Katılımcıların yalnızca %6,2'si eş ya da partnerlerinin bu kurslara katılmalarına müsaade etmeyeceğini belirtmiştir.”

Bu noktada katılımcı kadınlar aynı zamanda kendilerinin dil öğrenmeye istekli olduklarını ancak toplumsal cinsiyet temelli engeller ile karşılaşmamaları için katılım zorunluluğu getirilmesi gerektiğini düşündüklerini eklemişlerdir.

Dördüncü alt tema olarak UNDP ‘nin düzenlemiş olduğu “girişimcilik üzerine mesleki beceri kazandırma eğitimi”nin bir parçası olarak katılımcılara temel düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri verildiği ve kadının güçlenmesinin öneminin vurgulandığı tespit edilmiştir:

“UNDP, üç ilde düzenlenen ve toplam 400’ün üzerinde kişinin katıldığı Girişimcilik eğitimleri kapsamında Temel Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi düzenlemektedir. Eğitimde katılımcılar, toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel kavramlarını ve kadının güçlendirilmesinin önemini öğrendiler.” (Rapor 11, s. 17)

Kodlama üzerine verilen mesleki beceri eğitimlerinin detayları aşağıda belirtilen sözlerle ifade edilmiş ve eğitimlerin çıktıları aktarılmıştır:

“%50’si kadın ve %37’si mülteci olan öğrenciler Android kodlama eğitimi, sosyal beceriler, serbest çalışma ve girişimcilik eğitimi ve müşteri projesi çıraklık eğitimlerinden yararlandı. Müşteri projesi çıraklık eğitimleri için, öğrencilerin birlikte çalışması adına altı uluslararası ve yerel müşteriye kaynak sağlandı. Çıraklık döneminde öğrenciler, ilk gerçek Android uygulamalarını oluşturmak ve bir müşteriye serbest çalışan bir geliştirici olarak deneyim kazanmak için ekipler halinde çalıştı. Hemen hemen tüm öğrenciler, eğitim kampını tamamlayarak yerel ve uluslararası uzmanlardan serbest çalışma ve girişimcilik eğitimi aldı ve mezun olduktan sonra aktif olarak iş veya staj fırsatları aramaya başladılar. Bazıları şu anda serbest olarak çalışıyor veya girişimcilik fırsatlarını kovalıyor.” (Rapor 11, s. 16)

Son olarak UNDP’nin yayınlamış olduğu bir başka raporda “zeytinyağı üzerine mesleki beceri eğitimleri”ne dair katılan kişi sayıları şu şekilde aktarılmıştır:

“2000’den fazla erkek ve kadın, Kilis’teki bir UNDP programı tarafından desteklenen bir zeytin fabrikası aracılığıyla geçimini sağlıyor. UNDP tarafından desteklenen eğitim merkezleri artık hizmet ve sanayi sektörlerindeki Suriyelilere mesleki eğitim veriyor.” (Rapor 12)

4.5. GELİR VE İSTİHDAM DURUMLARI

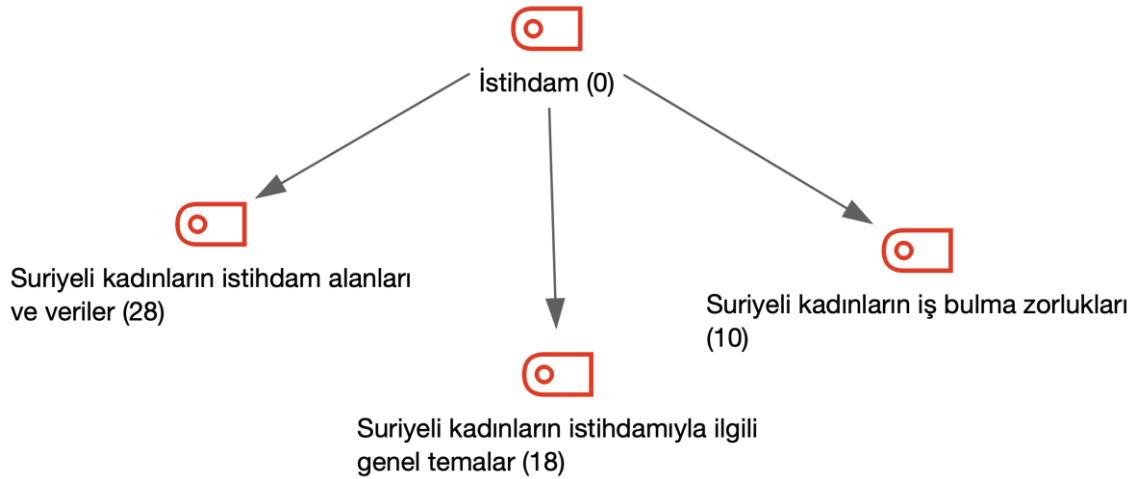
İncelenen raporlarda Suriyeli kadınların “Gelir Durumları” 2 farklı yerde geçmiştir. Bu bağlamda incelenen raporlarda spesifik olarak gelir durumlarına

yeterince odaklanılmadığı, kadınların ekonomik özgürlükleriyle bağdaştırılabileceği için yetersiz kaldığı görülmüştür. Gelir durumları genel olarak açlık sınırının altında kalan maaşlar almaları ve bu sebeple savunmasızlıklarının artması, temel ihtiyaçlarını bile karşılayamamaları bağlamında ele alınmış olup yapılan 2 kodlamadan biri aşağıdaki şekildedir:

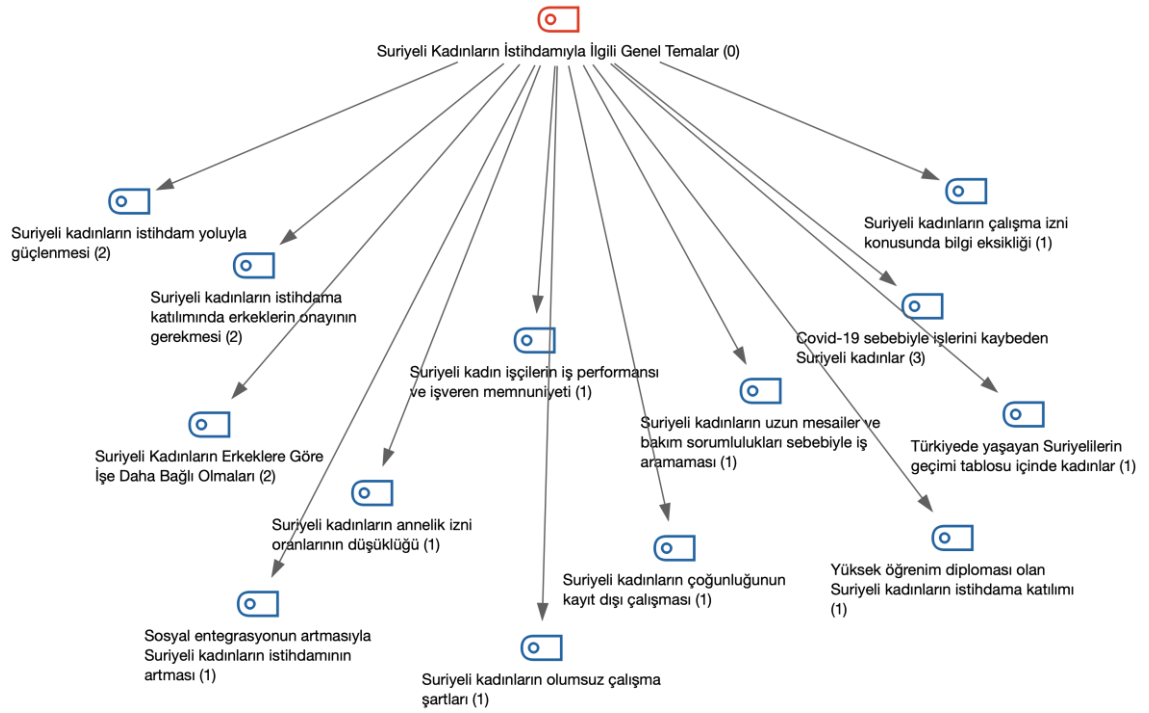
“Toplanan verilere göre kadınların yalnızca %15’i gelir getiren işlerde çalışmaktalar. Görüşülen kadınlardan dul olanların neredeyse yarısının, boşanmış kadınların %36’sının ve bekâr/evlenmemiş kadınların %32’sinin aylık yaklaşık 160\$’ın (700 TL) altında bir gelir ile yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bu kadınlar Türkiye’deki yoksulluk ve açlık sınırlarının (sırasıyla 4.979 TL ve 1.518 TL) çok altında ve asgari ücretin (1.600 TL) yarısından azı kadar gelir sahibidirler. Yoksulluk, Suriyeli kadınların savunmasız koşullarını önemli seviyede ciddileştirmektedir.” (Rapor 1, s. 8)

Gelir durumlarıyla ilintili olarak raporlarda diğer temalara kıyasla en kapsamlı şekilde ele alınan “İstihdam” teması 3 ana başlık olarak kodlanmıştır. Bunlar, Suriyeli kadınların istihdamıyla ilgili genel temalar, Suriyeli kadınların istihdam alanları, veriler ve son olarak Suriyeli kadınların iş bulma zorluklarıdır. Bu 3 ana tema çok detaylı bir biçimde alt temalara ayrılmıştır. Raporlar genelinde yoğunlukla üzerinde durulan istihdam teması, derinlikli bir biçimde incelenmiş, bu konudaki sorunlara değinilmiş, verilerle desteklenmiş ve çözüm önerilerine yer verilmiştir. Bu sayede kadınların hayata katılımları, istihdam yoluyla güçlenmeleri, istihdam edilmelerinin önündeki engeller ve yaşadıkları sorunlar gibi hayati konular ile ilgili verilere ulaşmak mümkün olmuştur.

Şekil 6: Suriyeli Kadınların İstihdamı

İlk ana tema olan “Suriyeli kadınların istihdamıyla ilgili genel temalar” 13 alt temaya ayrılmıştır. Bu alt temalar, Suriyeli kadınların istihdam yoluyla güçlenmesi, Suriyeli kadınların istihdama katılımında erkeklerin onayının gerekmesi, Suriyeli kadınların erkeklere göre işe daha bağlı olmaları, Suriyeli kadınların annelik izni oranlarının düşüklüğü, Suriyeli kadın işçilerin iş performansı ve işveren memnuniyeti, Suriyeli kadınların olumsuz çalışma şartları, sosyal entegrasyonun artmasıyla Suriyeli kadınların istihdamının artması, Suriyeli kadınların uzun mesailer ve bakım sorumlulukları sebebiyle iş aramaması, Suriyeli kadınların çoğunluğunun kayıt dışı çalışması, yüksek öğrenim diploması olan Suriyeli kadınların istihdama katılımı, Suriyeli kadınların çalışma izni konusunda bilgi eksikliği, Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin geçimi tablosu içinde kadınlar ve Covid-19 sebebiyle işlerini kaybeden Suriyeli kadınlar olarak belirtilmiştir.

Şekil 7: Suriyeli Kadınların İstihdamı ile İlgili Genel Temalar

Suriyeli kadınların istihdam yoluyla güçlenmesi ile ilgili olarak Rapor 1 (s.51)'de Suriyeli kadınların artan sorumlulukları arasında Suriye'deyken çalışmamış olmalarına rağmen gelir elde etmek için çalışmak da olduğu ve bu durum bir zorluk teşkil etse de aynı zamanda bir fırsat olduğu ifade edilmiştir.

Buna ek olarak kadınların kendileri için yapmış oldukları durum tespiti ise Suriye'de yaşamış olduklarından ne kadar farklı bir deneyim yaşadıklarını, artık özel alanda değil kamusal alanda da kendilerine bir yer edindiklerini ve güçlendiklerini kendileri de fark ederek raporun devamında kendilerini şu sözlerle ifade etmektedirler:

“Erkekler Suriye'deyken de çalışmamızdan çekinirlerdi. Kadınların evle ilgilenip onlar için süslenmelerini isterlerdi. Kadınlar burada daha güçlü hale geldiler. Burada bir sorunları olduğunda haklarını arayabiliyor çünkü işleri var. Kadınlar burada dışarı çıkabiliyorlar, çocuklarını okullarına bırakabiliyorlar, ev alışverişi yapabiliyorlar çünkü erkekler çok uzun mesailerde çalışıyorlar.”

Suriyeli kadınların istihdama katılımında erkeklerin onayının gerekmesi ise Rapor 13 (s.122)'te şu şekilde ifade edilmiştir:

“CARE'e (2016) göre Suriyeli kadınlar iş aramak için eşlerinin onayına ve teşvikine ihtiyaç duyuyorlar ve evdeki işler için de eşlerinden yardım istiyorlar. Birçok Suriyeli kadın, onları ev dışında çalışmaktan alıkoyan kültürel nedenlere de dikkat çekiyor.”

Bir şekilde istihdam edilerek iş piyasasına dâhil olmayı başaran Suriyeli kadınların erkeklere göre işe daha bağlı olmaları durumu Rapor 10 (s.21)'da Gaziantep'te bir girişimcinin “...hiçbir kadının başka bir işveren kendisine daha fazla ücret teklif ettiğinde mevcut işini değiştirmediyini...” belirttiği sözlerine yer verilerek ifade edilmiştir.

Yine iş piyasasına dâhil olabilen Suriyeli kadınların annelik izni oranlarının düşüklüğü Rapor 14 (s.23)'te “...İşletmelerde iş ve iş dışı yaşam dengesini sağlamaya yönelik uygulamalar ile ilgili olarak, işletmelerin sadece %10'unun doğum ve emzirme izni sunduğu ve işletmelerin sadece %1'inin doğum izni ve çalışma saatlerinde esneklik sağladığı...” ifadesiyle vurgulanmıştır.

Dramatik bir biçimde düşük olan doğum, annelik ve emzirme izni tespiti kadınların iş hayatında erkeklere oranla ne kadar zorlandığını doğrulayan tespitlerden biridir.

Suriyeli kadın işçilerin iş performansı ve işveren memnuniyeti konusunda Rapor 14 (s.22)'te işletmelerin kadın işçi performanslarını en alt yüzde 15 içinde görmediği ve işletmelerin yalnızca yüzde 13.8'inin kadın işçi performanslarını ortalama olarak değerlendirdiğine değinilmiştir.

Rapor 1 (s.66)'da Suriyeli kadınların olumsuz çalışma şartları bağlamında Suriyeli kadınların yalnızca yüzde 15'lik bir kısmının düzenli veya sezonluk-düzensiz işlerde çalışabildiği verilerine yer verilmiştir. Çoğu zaman kötü çalışma şartları, uzun mesai saatleri, düşük ücretler karşılığında ve kayıt dışı çalışmakta oldukları ifade edilmiştir.

Sosyal entegrasyonun artmasıyla Suriyeli kadınların istihdamının artması arasındaki ilişki Rapor 14 (s.23)'te 2012'den önce kurulmuş ve piyasaya

entegre olmuş işletmelerin sonradan kurulan işletmelere oranla daha fazla kadın istihdam etmesi üzerinden aktarılmaktadır.

Suriye krizi öncesi ve sonrasında kurulmuş olan işletmelerin kıyaslamasından yola çıkılarak yapılan bu tespit, Suriyeli kadınların istihdamı ve sosyal uyum arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır. Sosyal uyum ile birlikte yerel ekonominin teşvik edilmesi kadınları istihdamının önünü açacak yollardan biri olarak gösterilmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucu olan çifte vardiya olgusuyla bağdaştırılabilecek temalardan biri olan Suriyeli kadınların uzun mesailer ve bakım sorumlulukları sebebiyle iş aramaması Rapor 1 (s.50)'de Suriye'de çalışmamış olan göçmen kadınların burada da iş aramaması üzerinden bir değerlendirme yapılarak ev içi bakım sorumluluklarını aksatmamak adına mecbur kalmadıkları sürece kadınların iş aramadığı ifade edilmiştir.

Suriyeli kadınların çoğunluğunun kayıt dışı çalışması temasında ise yine aynı raporda "...çalıştığını beyan eden Suriyeli kadın ve kız çocuklarının büyük bir çoğunluğunun kayıt dışı çalıştığı ve bir kısmının ise kayıt dışı çalıştıklarını beyan etmekten imtina ettiği ve edebileceğinin..." göz önünde bulundurulması gerektiğine değinilmiştir.

Yine Rapor 1 (s.47)'de yükseköğrenim diploması olan Suriyeli kadınların istihdama katılımı medeni hallerine göre değerlendirilerek, "...yükseköğrenim diploması olan kadınlardan (%44,1), boşanmış olanlar (%32,5) ve evlenmemiş olanların (%26,4) istihdam edilme oranları evli ve dul kadınlara göre daha yüksek..." olduğu bilgisine yer verilmiştir.

İş hayatına resmî olarak katılım sürecinin en önemli unsurlarından biri çalışma izni ve bu sürece dair doğru ve güncel bilgiye sahip olmaktır. Bu konuda Suriyeli kadınların çalışma izni konusundaki bilgi eksikliği, Hatay ili örneği üzerinden Rapor 1 (s.57)'de ev sahibi topluluk Arapça konuşabiliyor olsa dahi kadınların "...yine de evlerinden dışarı çıkmamakta ve istihdam, eğitim, destek, vb.

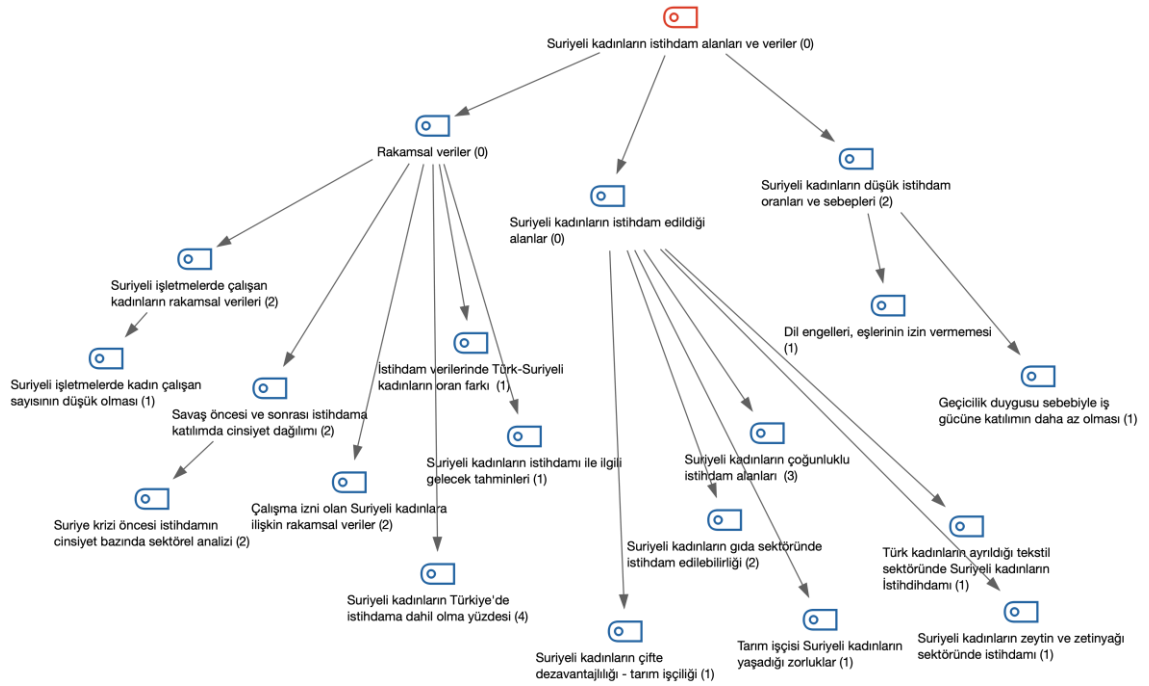
konularda yaşanan bilgi eksikliği...” yaşadıkları ifade edilmiştir. Bu örnekte dil bariyeri bir engel teşkil etmese bile kadınların sosyal entegrasyon dâhilinde iş piyasasına katılım ve çalışma izni gibi konularda hâlâ yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir.

Rapor 7’de Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin geçimi tablosu içinde kadınlar, aktif iş gücüne katılım gösteren toplam 911,106 Suriyeli sığınmacı arasından tahmini 157,00 kişi olarak yer almışlardır.

Rapor 2 (s.8)’de Covid-19 sebebiyle işlerini kaybeden Suriyeli kadınların kayıt dışı çalışmaları, işlerinin doğası ve bakım sorumlulukları sebebiyle salgından ilk olarak ve en çok etkilenen kesim olduğu ifade edilmiştir.

Yine aynı raporun başka bir bölümünde erkeklere oranla kadınların yaşadığı iş kaybına dair veriler “...kadınların yüzde 51’i istihdam kesintisi yaşarken, erkekler için bu oran yüzde 42...” olarak ifade edilmiştir.

İstihdam ana temasının ikinci alt teması olan “Suriyeli kadınların istihdam alanları ve veriler” başlığı kendi içinde 3 alt temaya ayrılmıştır. Bu alt temalar sırasıyla, rakamsal veriler, Suriyeli kadınların istihdam edildiği alanlar ve Suriyeli kadınların düşük istihdam oranları ve sebepleridir.

Şekil 8: Suriyeli Kadınların İstihdam Alanları ve Rakamsal Veriler

Rakamsal veriler kendi içinde 6 alt temaya ayrılmıştır. Bunlar sırasıyla, Suriyeli işletmelerde çalışan kadınların rakamsal verileri, savaş öncesi ve sonrası istihdama katılımında cinsiyet dağılımı, çalışma izni olan Suriyeli kadınlara ilişkin rakamsal veriler, Suriyeli kadınların istihdamı ile ilgili gelecek tahminleri, Suriyeli kadınların Türkiye’de istihdama dâhil olma yüzdesi, istihdam verilerinde Türk-Suriyeli kadınların oran farkıdır.

Rapor 7’de Suriyeli işletmelerde çalışan kadınların rakamsal verilerine ilişkin yalnızca yüzde 12 gibi düşük bir oranla ifade edilmiştir. Bu kadınların ise yüzde 83 gibi büyük bir çoğunluğunun ise T.C. vatandaşı olan kadınlar olduğu belirtilmiştir.

Rapor 11 (s.17)’de savaş öncesi ve sonrası istihdama katılımında cinsiyet dağılımı temasında, kadınların engellerine aşağıdaki örnekler üzerinden değinilmiş ve kadınların Türkiye’ye geldikten sonra kendi ülkelerindeki mevcut durumlarının üstüne ek dezavantajlar gelmiş olması şu şekilde aktarılmıştır:

“Suriyeliler arasında kriz öncesi iş gücüne katılım oranı (İKO) erkekler için %73 ve kadınlar için %14 idi. Ev dışında çalışmanın

zorlukları, dil engelleri, ek hane sorumlulukları ve toplu taşıma kullanımının kısıtlamaları dikkate alındığında, kadınların Türkiye'de iş gücü piyasasına katılımı eskiye oranla çok daha zor olabilir.”

Çalışma izni olan Suriyeli kadınlara ilişkin rakamsal veriler bütün nüfusa dâhil olarak Rapor 8 (s.1)'de aşağıda belirtilen yüzdelerle ifade edilmiştir:

“Türkiye'de kadın ve erkeklerin iş gücüne katılım oranları sırasıyla yüzde 37,5 ve yüzde 78,2 ve kadın istihdam oranı yüzde ise 32,2'dir. Çalışma İzni Yönetmeliği, Suriyelilere çalışma izni başvuru ve kayıtlı istihdama erişim hakkı vermektedir. Mart 2018 itibariyle 40.918 Suriyeli çalışma izni almıştır. Ayrıca kendi işini kuran Suriyeliler için 13.776 adet izin belgesi düzenlenmiştir.”

Suriyeli kadınların istihdamı ile ilgili gelecek tahminleri için Rapor 14 (s.15)'de, kadın istihdamıyla ilgili umut vaat eden bulgulardan biri olarak, Suriyeli işletmeler yerel ekonomiye ne kadar fazla entegre edilirse, kadınların istihdam seviyesinin de o kadar yükseldiği verisine yer verilmiştir.

Suriyeli kadınların Türkiye'de istihdama dâhil olma yüzdesi ve katılımın erkeklere oranla düşük olması Rapor 15 (s.13)'de aşağıda verilen sayılarla belirtilmiştir:

“Geçici koruma sağlanan 3,7 milyon Suriyelinin iki milyondan fazlası çalışma çağındadır. Ancak Suriyeli kadınların iş gücü piyasasına katılımının çok düşük olduğu düşünüldüğünde, iş gücüne aktif olarak sadece 911.106'sı katılmaktadır.”

Yine aynı raporda, istihdam verilerinde Türk-Suriyeli kadınların istihdam içerisindeki oranlarının farkı aşağıda belirtilen sözlerle ifade edilmiştir:

“Kadınların iş gücüne katılımı, ev sahibi topluluklarda düşüktür ancak bu oran Suriyeli kadınlar söz konusu olduğunda daha da düşüktür. Türk kadınları için iş gücü piyasasına katılım oranı (yani çalışan veya iş arayan kadınlar) yüzde 37,3'tür. Bu kadınların yüzde 30,9'unun çalıştığı ve yüzde 6,4'ünün (aktif kadınların yüzde 17,1'i) işsiz olduğu tahmin edilmektedir. UN Women ve Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (ASAM) tarafından yapılan bir değerlendirmeye göre, Suriyeli kadınların yalnızca yüzde 15'i şu anda çalışmakta ve yüzde 10'u da iş aramaktadır. Girişimcilere gelince, UNDP'nin

Türkiye'deki Suriyeli işletmeleri haritalama çalışmasında sadece on kadın tespit edilmiştir.”

Buradan çıkarımla, kadın istihdamının ve iş gücüne katılım oranlarının hem ev sahibi topluluklarda hem de Suriyeli kadınlarda düşük olduğu ancak Suriyeli kadınların özel durumları ve zorlukları sebebiyle Türk kadınlara oranla çok daha düşük yüzdelerle çalışmalara konu oldukları görülmektedir. Bunun yanı sıra raporlar incelenirken BM kuruluşlarının kendi çalışmalarında referans vererek başka BM kuruluşlarının çalışmalarından söz ettiği görülmektedir.

Suriyeli işletmelerde çalışan kadınların rakamsal verileri alt başlığının altında, Suriyeli işletmelerde kadın çalışan sayısının düşük olması teması kodlanmıştır. Savaş öncesi ve sonrası istihdama katılımında cinsiyet dağılımı alt başlığının altında da Suriye krizi öncesi istihdamın cinsiyet bazında sektörel analizi yer almaktadır.

Rapor 14 (s.3)'te Suriyeli işletmelerde kadın çalışan sayısının düşük olması çalışan ve girişimci payının az olması bağlamında değerlendirilirken, mevcut destek ve teşvik programlarına erişimin yetersizliği vurgulanmıştır.

Suriye krizi öncesi istihdamın cinsiyet bazında sektörel analizi ise Rapor 3 (s.76)'da aşağıda belirtilen yüzdelerle ifade edilmiştir:

“Suriye’de kriz öncesi istihdamın sektörler bazında analizi, Suriyeli erkeklerin yüzde 77’sinin ve Suriyeli kadınların yüzde 76’sının tarım sektörü dışında [yani sanayi (erkekler yüzde 28, kadınlar yüzde 9) ve hizmet sektörü (erkekler yüzde 49, kadınlar yüzde 67)], istihdam edildiğini ve yalnızca yüzde 15’inin tarımda istihdam edildiğini göstermektedir.”

Suriyeli kadınların istihdam alanları ve veriler ana başlığı altında Suriyeli kadınların istihdam edildiği alanlar 6 alt temaya ayrılmıştır. Söz konusu alt temalar sırasıyla, Suriyeli kadınların çifte dezavantajlılığı-tarım işçiliği, Suriyeli kadınların gıda sektöründe istihdam edilebilirliği, Türk kadınların ayrıldığı tekstil sektöründe Suriyeli kadınların istihdamı, Suriyeli kadınların çoğunluklu istihdam

alanları, tarım işçisi Suriyeli kadınların yaşadığı zorluklar, Suriyeli kadınların zeytin ve zeytinyağı sektöründe istihdamıdır.

Suriyeli kadınların çifte dezavantajlılığı-tarım işçiliği teması, Rapor 3 (s.28)'te ekim, hasat ve hayvancılık konularında iş gücüne katılımları ve hane içerisindeki bakım yükümlülükleri bağlamında ele alınmış ve kadınların hem üretime katılırken hem de ev işlerini üstlenerek uzun saatler harcadıkları ifade edilmiştir.

Suriyeli kadınların gıda sektöründe istihdam edilebilirliği ve ayrıca bu alanların mülteciler söz konusu olduğunda temel gelir ve istihdam alanı olması ve bu alanda özellikle kadınların istihdam edilmesi bağlamında Rapor 2 (s.40)'de ele alınmıştır ve bu tip istihdamın özellikle Şanlıurfa, Kilis ve Gaziantep illerinde yoğunlaştığı ifade edilmiştir.

Aynı raporda tarım sektöründe kayıt dışı istihdam edilen kadın verilerine de aşağıdaki şekilde yer verilmiştir:

“FAO ve AKCAM'a göre, geçici koruma sağlanan birçok Suriyeli kadın, tarım-gıda sektöründe, özellikle ekim, dikim, yabancı otları ayıklama, hasat ve paketleme gibi hasat sonrası süreçlerde gündelik işçi olarak çalışmaktadır. Kısıtlı sosyal ve hukuki koruma içeren tarımda kayıt dışı istihdam kadınlar için %95,7 iken, erkeklerde bu oran %79,5'tir.”

Yukarıda tarım sektörüne dair verilere ek olarak tekstil sektörüyle ilgili Rapor 10 (s.24)'da istihdam göçünden bahsedilerken Türk kadınların ayrıldığı tekstil sektöründe Suriyeli kadınlar, istihdam ve sunulan çalışma şartları, düşük ücretler bağlamında ele alınmaktadır. Daha sonrasında bahsi geçen tekstil sektöründeki Türk kadınların, güvenlik sektörüne kaymasıyla şirketlerin Suriyeli kadın istihdam etmeyi tercih ettikleri ifade edilmiştir.

Rapor 1 (s.21)'de Suriyeli kadınların çoğunluklu istihdam alanları araştırılırken “...katılımcıların %85'i Suriye'de çalışmadıklarını, ev hanımı ya da öğrenci olduklarını belirtmiştir. Çalışan kadınların meslekleri arasında %40 ile

öğretmenlik en yaygın meslektir. Öğretmenlikten sonra gelen en yaygın meslekler sırasıyla; terzi (%24), tarım işçisi (%15), Kuaför (%13), sağlık hizmetleri çalışanı (%5) ve diğer (%3) ...” olarak tespit edilmiştir.

Yukarıda Suriye’de yaşarlarken çoğunluklu olarak istihdam edildikleri alanlardan bahsedilen kadınların Türkiye’ye geldikten sonra “...%15’lik kısmın %50,5’i hizmet, %26,6’sı tekstil ve %9,8’i tarım sektörlerinde...” istihdam edildikleri ifade edilmiştir.

Çoğunluklu istihdam edildikleri alanlardan biri olan tarım sektöründe çalışan tarım işçisi Suriyeli kadınların yaşadığı zorluklar Rapor 2 (s.42)’de çalışma şartları ve elde ettikleri düşük ücretler ve işlerin düşük vasıflı olması bağlamında ele alınırken bakım faaliyetlerinin getirdiği yüklerle de değinilmesiyle beraber erişebilecekleri çoğu faaliyetten kısıtlandıkları ve çocuk bakım hizmetlerine erişimleri olmadığı da ifade edilmiştir.

Suriyeli kadınların zeytin ve zeytinyağı sektöründe istihdamı ise “...2000’den fazla kadın ve erkeğin, Kilis’teki UNDP programı tarafından desteklenen bir zeytinyağı fabrikası aracılığıyla geçimini sağladığı...” ifadesiyle Rapor 12’de verilmiştir.

Suriyeli kadınların düşük istihdam oranları ve sebepleri ise kendi arasında 2 alt temaya ayrılmıştır. Bu alt temalar; dil engelleri ve eşlerinin izin vermemesi ve geçicilik duygusu sebebiyle iş gücüne katılımın daha az olmasıdır.

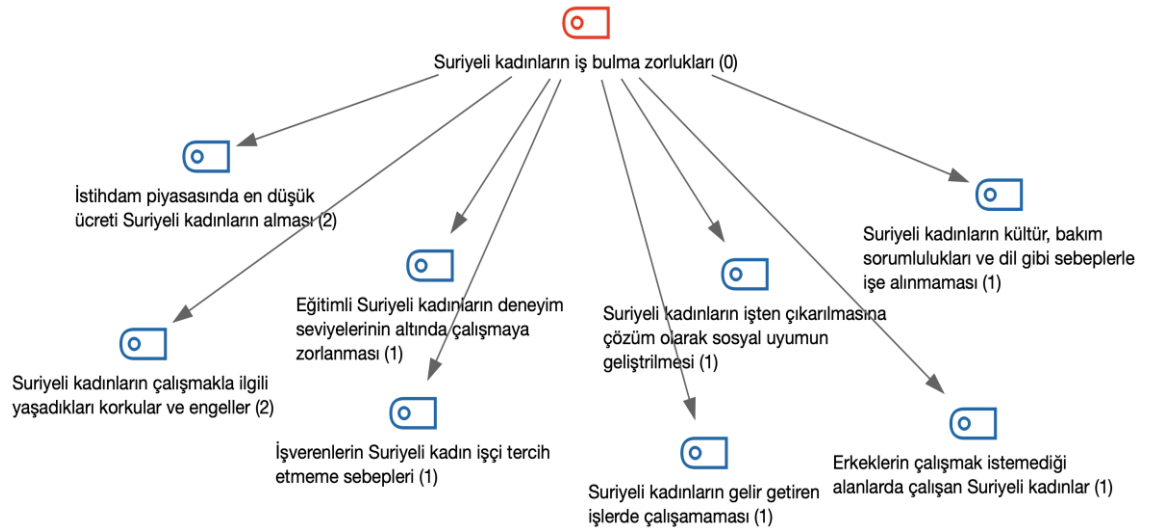
Dil engelleri ve eşlerinin izin vermemesi konusunda evli kadınların ev içi bakım sorumlulukları bağlamında Rapor 1 (s.29)’de mesleki eğitime devam edemedikleri ve bu sebeple istihdama erişimlerinin kısıtlı olduğu ifade edilmiştir.

Geçicilik duygusu sebebiyle iş gücüne katılımın daha az olması Rapor 4 (s.64)’te aşağıdaki sözlerle ifade edilmiştir:

“Suriyelilerde iş gücüne katılımının, kadınların daha az çalışıyor olması, dil ve farklı çalışma kültürü engeli, geçicilik duygusu gibi nedenlerle T.C. vatandaşlarından daha düşük olması beklenebilir.”

Özetle, Suriyeli kadınların istihdam alanları ve veriler başlığı altında alt temalar halinde incelenen başlıklardan Suriyeli kadınların düşük istihdam oranları ve sebepleri diğer başlıklara göre daha kısıtlı kalmış ve saha çalışmaları yapılırken raporlarda derinleştirilmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmıştır.

Suriyeli kadınların iş bulma zorlukları başlığı kendi içinde 8 alt başlıkta temalaştırılmıştır. Bu başlıklar genel olarak Suriyeli kadınların çalışmakla ilgili ruhsal sıkıntıları –korkular vb-, işverenlerin bakım sorumluluklarının yüksek olması sebebiyle kadın işçi tercih etmemeleri, kültür problemleri, dil bariyeri gibi noktalar bağlamında ele alınmıştır. Bu alt temalar sırasıyla, istihdam piyasasında en düşük ücreti Suriyeli kadınların alması, Suriyeli kadınların çalışmakla ilgili yaşadıkları korkular ve engeller, eğitilmiş Suriyeli kadınların deneyim seviyelerinin altında çalışmaya zorlanması, Suriyeli kadınların işten çıkarılmasına çözüm olarak sosyal uyumun geliştirilmesi, işverenlerin Suriyeli kadın işçi tercih etmeme sebepleri, Suriyeli kadınların gelir getiren işlerde çalışmaması, Suriyeli kadınların kültür, bakım sorumlulukları ve dil gibi sebeplerle işe alınmaması ve son olarak erkeklerin çalışmak istemediği alanlarda çalışan Suriyeli kadınlardır.

Şekil 9: Suriyeli Kadınların İş Bulma Konusunda Yaşadıkları Zorluklar

Rapor 10 (s.24)'te istihdam piyasasında en düşük ücreti Suriyeli kadınların alması, çalışma şartları bağlamında ele alınarak sigortalandırılmaları ve çalışma izni durumları aşağıdaki sözlerle ifade edilmiştir:

“En yüksek ücret alan işçiler erkek Türk işçilerdir, onları kadın Türk işçiler, Suriyeli erkekler ve Suriyeli kadınlar takip etmektedir. Tüm Suriyelilerin kayıtdışı işçi olduğuna dair bulgu, Suriyelilerin tüm sektörlerde sosyal sigortasız ve çalışma izni olmadan çalıştığı gözlemlenmektedir.”

Buna ek olarak Rapor 2 (s.89)'da Türkiye'deki maksimum çalışma süresinin de üstünde çalıştıkları halde iş piyasındaki en düşük ücreti kayıt dışı çalışan Suriyeli kadın işçilerin aldığı ve yüzde 75 gibi büyük bir oranının Türkiye'deki yasal olarak maksimum çalışabilecekleri süre olan haftada 45 saatten daha fazla çalışmakta oldukları ifade edilmiştir.

Suriyeli kadınların çalışmakla ilgili yaşadıkları korkular ve engeller Rapor 16 (s.23)'da diğer BM örgütlerinin rapor ve çalışmalarına atıfla kadınların kendi deneyimlerinden yola çıkarak şu şekilde ifade edilmiştir:

“BMMYK Türkiye'nin 2018 yılında Geçim Kaynakları ile ilgili Katılımcı Değerlendirmesine katılan mülteci ve sığınmacı kadınlarının %50'si, şahsen karşılaşmamış olsalar bile, işyerinde (ve/veya sokaklarda) suistimal ve taciz korkusu yaşadıklarını bildirmiştir. UN Women ve

ASAM tarafından yapılan değerlendirme sonuçlarına göre, kadınların evdeki iş yükü ve işyerinde veya mahallede çocuk bakım tesislerinin bulunmaması da kadınların iş gücü piyasasına katılımını engellemektedir.”

Eğitilmiş Suriyeli kadınların deneyim seviyelerinin altında çalışmaya zorlanması Rapor 1 (s.52)'de odak grup görüşmelerinden ortaya çıkan sonuçlar bağlamında dile getirilmiş ve aynı zamanda iş yerinde cinsel istismara maruz kalma risklerine de değinilmiştir.

Rapor 10 (s.21)'da Suriyeli kadınların işten çıkarılmasına çözüm olarak sosyal uyumun geliştirilmesi tespiti yapılmış ve gerilim kaynağı olarak görülebilen sebebiyle kadınların işten çıkartılmasındansa sosyal uyumun geliştirilmesi yoluyla daha çözüm odaklı çalışmalar geliştirilmesinin iş gücü piyasasına olumlu etkileri olabileceği ifade edilmiştir.

Rapor 16 (s.23)'da işten çıkartma ile bağlantılı olarak gerilim kaynağı olmalarının dışında, işverenlerin Suriyeli kadın işçi tercih etmeme sebepleri konusunda geri dönüşler genel olarak kadınların niteliklerinin işin doğasına uygun olmaması, kültürel özellikler ve “...tesislerinde çalışan kadınların iş disiplini üzerindeki olumsuz etkileridir (bu durum, doğrudan kadınlarla ilgili değil aynı işyerinde çalışan erkek çalışanlarla ilgilidir)...”

Suriyeli kadınların gelir getiren işlerde çalışmaması ile ilgili olarak ise Rapor 2 (s.3)'de “...2017 yılında yapılan bir çalışmaya göre, gelir getiren bir işte çalıştığını söyleyen Suriyeli kadın oranı sadece yüzde 15...” olarak belirtilmiştir.

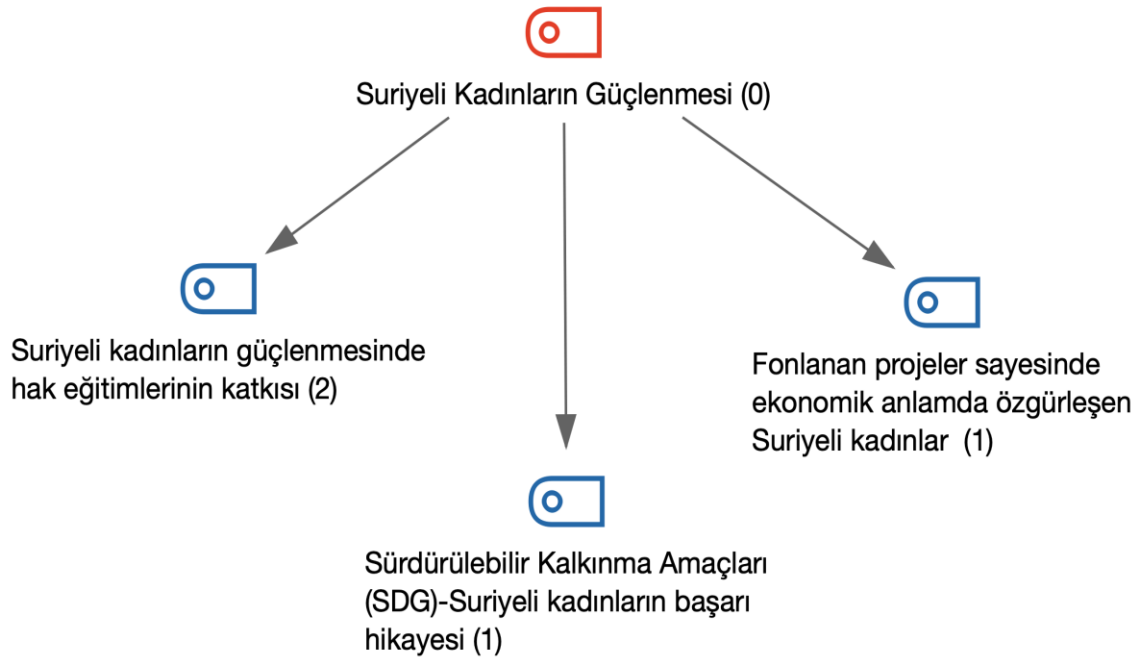
Suriyeli kadınların kültür, bakım sorumlulukları ve dil gibi sebeplerle işe alınmaması Rapor 14 (s.23)'te sayılan engellere ek olarak nitelik, performans, motivasyon ve iş disiplini açısından değerlendirilmiştir.

İstihdam alanında son olarak Rapor 10 (s.29)'da erkeklerin çalışmak istemediği alanlarda çalışan Suriyeli kadınlar ile ilgili şirketlerin “...paketleme bölümlerindeki yüksek personel devir hızı nedeniyle şirketler, vasıfsız kadın işçi

ihtiyaçları...” duyduklarını belirtmiş ve erkeklerin bu alanda çalışmak istememesi sebebiyle Suriyeli kadın işçileri tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

4.6. SURİYELİ KADINLARIN GÜÇLENMESİ

BM raporlarında “Suriyeli Kadınların Güçlenmesi” temasında yapılan analiz sonucunda 3 ana tema saptanmıştır. Bu ana temalar sırasıyla, Suriyeli kadınların güçlenmesinde hak eğitimlerinin katkısı, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SDG) – Suriyeli kadınların başarı hikâyesi ve fonlanan projeler sayesinde ekonomik anlamda özgürleşen Suriyeli kadınlar şeklinde-dir. Kadın güçlenmesi raporlarda çoğunlukla sağlanan eğitimler bağlamında ele alınmıştır. Bu eğitimlerin sürdürülebilirlik noktasında kadınların hayatına uzun vadeli etkileri olacağı için raporlarda geçen iyi uygulamalara örnek gösterilebilir.

şekil 10: Suriyeli Kadınların Güçlenmesi

Bu temalardan Suriyeli kadınların güçlenmesinde hak eğitimlerinin katkısı Rapor 1 (s.36)'de, kadınların üreme sağlığı ve hakları konusunda eğitimler almasının

özellikle erkek çocuk doğurma ya da sürekli doğum yapma yönündeki baskılara karşı güçlenmede olumlu yönde etkili olacağı şeklinde ifade edilmiştir.

Yine aynı raporda (s.36) kadınların kendi sözlerinden hak eğitimlerinin önemi şu şekilde vurgulanmıştır:

“İzmir’de yaşayan, 21 yaşında, nişanlı ve çocuksuz A. bu konu hakkında fikirlerini şu sözlerle ifade etmiştir: “Her kadının bu tür eğitimlere ihtiyacı vardır. Suriyeli insanlar çok çocuk yaparlar. Bu durum yalnızca doğru eğitimle düzeltilebilir. Ayrıca ailelerin ekonomik açıdan refahı da çok önemli. Herkesin çocuklarına bakıp onların eğitim almalarını sağlayıp sağlayamayacakları konusunda düşünmeleri gerekir.”

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SDG) – Suriyeli kadınların başarı hikâyesi temasında Rapor 13 (s.121)’de saptanan Suriyeli Najjla Sheekh’in deneyimi ve başarısı sürdürülebilir gelişmeler açısından ortaya koyularak aşağıda verilen bir örnekle ifade edilmiştir:

“Kareemat, yani “Onurlu Kadınlar Derneği”, Suriye’de uzayan savaş nedeniyle altı yıl önce Halep’ten gelmiş bir kadın olan Najjla Sheekh tarafından Kilis’te kuruldu. Şehirdeki Suriyeli kadınlar arasında küçük toplantılarla başlayarak, daha sonra tam teşekküllü bir toplum merkezi haline geldi. Şu anda Kareemat günde 200’den fazla kadına ev sahipliği yapıyor ve hem Suriyeli hem yerel kadınlara Türkçe ve İngilizce dil kurslarının yanı sıra çeşitli sektörler için mesleki eğitim veriyor.”

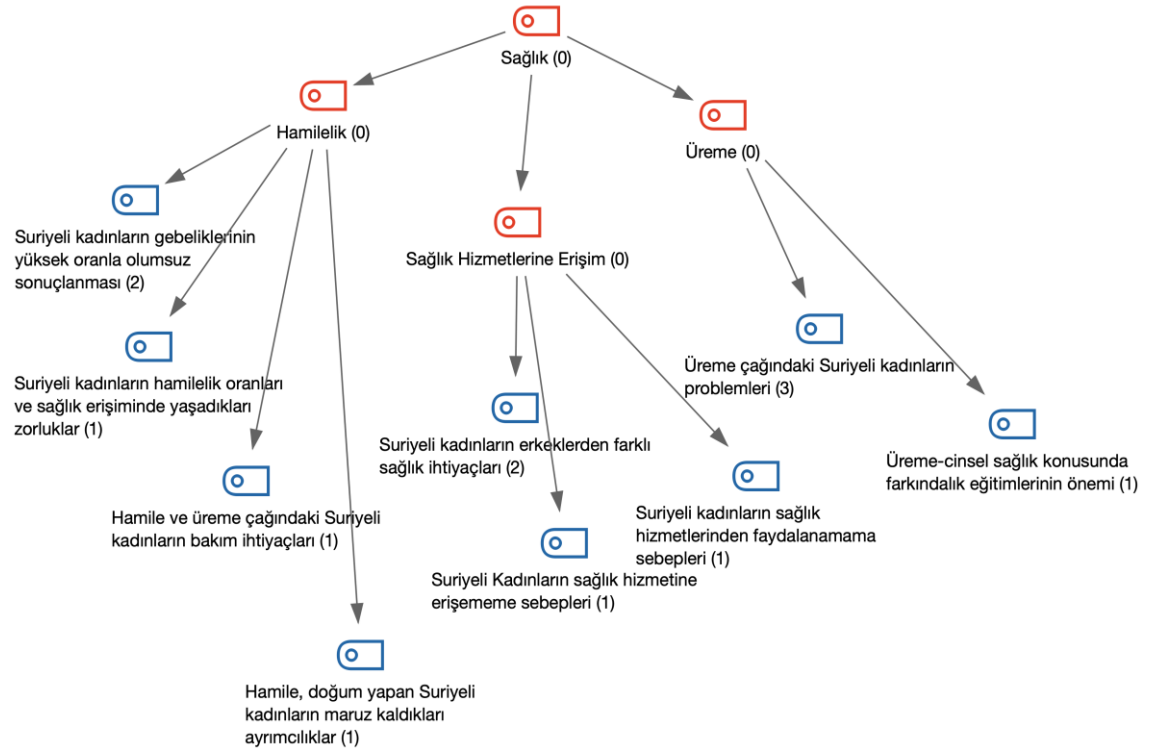
Rapor 8 (s.3)’de fonlanan projeler sayesinde ekonomik anlamda özgürleşen Suriyeli kadınlar ile ilgili beklentiler aşağıda belirtilen şekilde vurgulanmıştır:

“Programın Türkiye bileşeni kapsamında, en az 5.000 kadın ve kız çocuğu, 20.000 kişiye ulaşması beklenen koruma ve geçim fırsatlarından doğrudan yararlanacak. Ocak 2020’ye kadar, katılan kadınların özgüvenlerinin artması ve ekonomik olarak daha güçlü olmaları bekleniyor.”

4.7. SAĞLIK DURUMU VE BESLENME YETERSİZLİĞİ

İncelenen raporlarda “Sağlık” temasında yapılan analiz sonucunda 3 ana tema saptanmıştır. Bu ana temalar sırasıyla; hamilelik, sağlık hizmetlerine erişim ve üreme olarak ayrılmaktadır.

Şekil 1: Suriyeli Kadınların Sağlık Durumu ve Hizmetlere Erişimi

Bu temalardan hamilelik ise 4 alt temadan oluşmaktadır. Bunlar, Suriyeli kadınların gebeliklerinin yüksek oranla olumsuz sonuçlanması, Suriyeli kadınların hamilelik oranları ve sağlık erişiminde yaşadıkları zorluklar, hamile ve üreme çağındaki Suriyeli kadınların bakım ihtiyaçları ve hamile ya da doğum yapan Suriyeli kadınların maruz kaldıkları ayrımcılıklar olarak belirlenmiştir.

Rapor 5 (s.38)'de Suriyeli kadınların gebeliklerinin yüksek oranla olumsuz sonuçlanmasına dair Suriyeli kadınların yüzde 25'inin üreme çağında ve bunların da yüzde 4'ünün hamile olduğuna değinilmiştir. Bu noktada bu kadınların hastalık taraması, gebelik takibi, yeni doğan bebek bakımı, aile planlaması, lohusalık gibi danışmanlık hizmetlerini mutlaka almalarını

sağlamanın önemi vurgulanmış ve "...kadınların herhangi bir sağlık tesisi ya da sağlık çalışanına danışmadığı, %47,7'sinin Türkiye'de düşük yaptığı ya da ölü doğum gerçekleştirdiği ve %36,4'ünün herhangi bir aile planlaması hizmetiyle karşılaşmadığı..." da ifade edilmiştir.

Danışmanlık almayan ya da alamayan Suriyeli kadınların hamilelik oranları ve sağlık erişiminde yaşadıkları zorluklar konusunda ise Rapor 2 (s.65)'de bu kadınların "...resmî kliniklerden hizmet ararken ekonomik, sosyal ve kültürel engellerle (örneğin kadın sağlık hizmeti sağlayıcılarının eksikliği) karşı karşıya..." kaldıkları ifade edilmiştir.

Rapor 1 (s.31)'de hamile ve üreme çağındaki Suriyeli kadınların bakım ihtiyaçlarına değinilirken savaş sonrası psikolojik desteğin ve sağlık hizmetlerinin önemi vurgulanmıştır. Bu kadınlarda yerinden edilme sebebiyle travma sonrası stres bozukluğu ve ağır depresyon ile mücadelede uzman bakımına gerek duyulduğu ifade edilmiştir.

Hamile ya da doğum yapan Suriyeli kadınların maruz kaldıkları ayrımcılıklar, Rapor 1 (s.35)'de kadınların kendi deneyimleri ve cümleleri kullanılarak raporun okuyucularına aktarılmıştır. Bu noktada kadınlar yaşadıkları deneyimin onları nasıl bir ayrımcılığa maruz bıraktığını ve durumun onlar için ne kadar zor olduğunu şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Doğum yapan kadınlar Suriyeli kadınların çok fazla çocuk doğurdukları konusundaki önyargıyı dile getirmişlerdir. Bazı doktor, hemşire ve diğer sağlık personellerinin tavırlarını ayrımcı uygulama olarak görmektelerdir. Gaziantep'de yaşayan, 24 yaşında, evli ve iki çocuklu A. bu konuda kadınların nasıl hissettiklerini şu sözlerle açıklamıştır: "Hepsinden önce bazı doktorlar, hemşireler ve diğer personeller bize Suriyeli olduğumuz için kötü davranıyorlar. Kadınlar doğum yapınca hemşireler onlara bağıyorlar. 'Niye bu kadar çok bağıyorsun? Madem dayanamayacaktın niye sürekli çocuk doğuruyorsun' diyorlar. Ayrıca diğer doğum yapan kadınlara anestezi yapmalarına rağmen bize yapmıyorlar. Bir de Suriyeli kadınlar doğum yaparken birçok insan odalara girip çıkıyorlar."

İkinci alt tema olan sağlık hizmetlerine erişim kendi içinde 3 alt temaya ayrılmaktadır. Bunlar, Suriyeli kadınların erkeklerden farklı sağlık ihtiyaçları, Suriyeli kadınların sağlık hizmetlerine erişememe sebepleri ve Suriyeli kadınların sağlık hizmetlerinden faydalanamama sebepleridir.

Suriyeli kadınların erkeklerden farklı sağlık ihtiyaçları Rapor 1 (s.31)'de, psikososyal destek, koruyucu ve kadına özel bakım, hizmetlere erişim olarak 3 farklı alanda incelenmiş ve sağlık hizmetlerinde cinsiyete bağlı ihtiyaçların önemi vurgulanmıştır.

Cinsiyete bağlı farklı sağlık ihtiyaçlarından söz edilen Suriyeli kadınların sağlık hizmetlerine erişememe sebepleri ise Rapor 3 (s.52)'te yine yukarıda bahseddiği gibi toplumsal cinsiyetle bağdaştırılmış ve yukarıda bahsedilenlere ek olarak güvenli olmayan kürtaj ve tecavüz vakalarında kültürel normlar, dil ve sosyoekonomik durumun engelleyici faktör olduğu ifade edilmiştir. Bu noktada Rapor 3'te önleyici hizmetlerin önemi üzerinde durulmuştur.

Rapor 1 (s.32)'de Suriyeli kadınların sağlık hizmetlerinden faydalanamama sebepleri yaşadıkları şehirlerin farklılığı, dil engeli sebebiyle sağlık problemlerini dile getirmekte sorun yaşamaları, kayıt yaptırdığı ilden başka bir yerde yaşamaları ya da kimlik kartı olmayışı bağlamında ele alınırken, sağlık personelinin sağlık sorunlarıyla kendilerine başvuran kişilere gösterebilecekleri ayrımcılıklar da raporda ayrıca vurgulanmıştır.

Son olarak üreme başlığı kendi içinde 2 alt başlığa ayrılmaktadır. Bunlar, üreme-cinsel sağlık konusunda farkındalık eğitimlerinin önemi ve üreme çağındaki Suriyeli kadınların problemleri olarak ayrılmıştır.

Üreme-cinsel sağlık konusunda farkındalık eğitimlerinin önemi Rapor 3 (s.53)'te kadınların güçlenmesi bağlamında ele alınırken gençlerin ve ergenlerin sağlık konusunda bilgilenmesi ve sosyal ihtiyaçlarına önem verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Üreme çağındaki Suriyeli kadınların problemleri, morbidite ve mortalite oranları, kürtaj ve tecavüz, cinsel hastalıklar, evde doğum, aile planlaması ve farkındalık eksiklikleri bağlamında ele alınarak Rapor 3 (s.52)'te şu sözlerle ifade edilmiştir:

“Suriyeli nüfusun yüzde 25’ini üreme çağındaki kadınlar oluşturmakta ve bu kişilerin cinsel ve üreme sağlığı ihtiyaçları, anne ve yeni doğan morbidite ve mortalite oranlarını, CYBE ve HIV bulaşmalarını doğrudan etkilemektedir. Farkındalık eksikliği ve tecavüz dâhil olmak üzere cinsiyete dayalı şiddet eğiliminin artması, istenmeyen gebeliklerin ve güvenli olmayan kürtajların önlenmesi için aile planlaması hizmetlerinin genişletilmesini gerekli kılmaktadır. Beklenen ham doğum oranının yüzde 4 olmasına ve bu doğumların çoğunluğunun SB tesislerinde gerçekleştirilmesine rağmen, Suriye topluluğunda halen resmî kayıt altına alınmayan ve evde gerçekleşen doğumlar bulunmaktadır.”

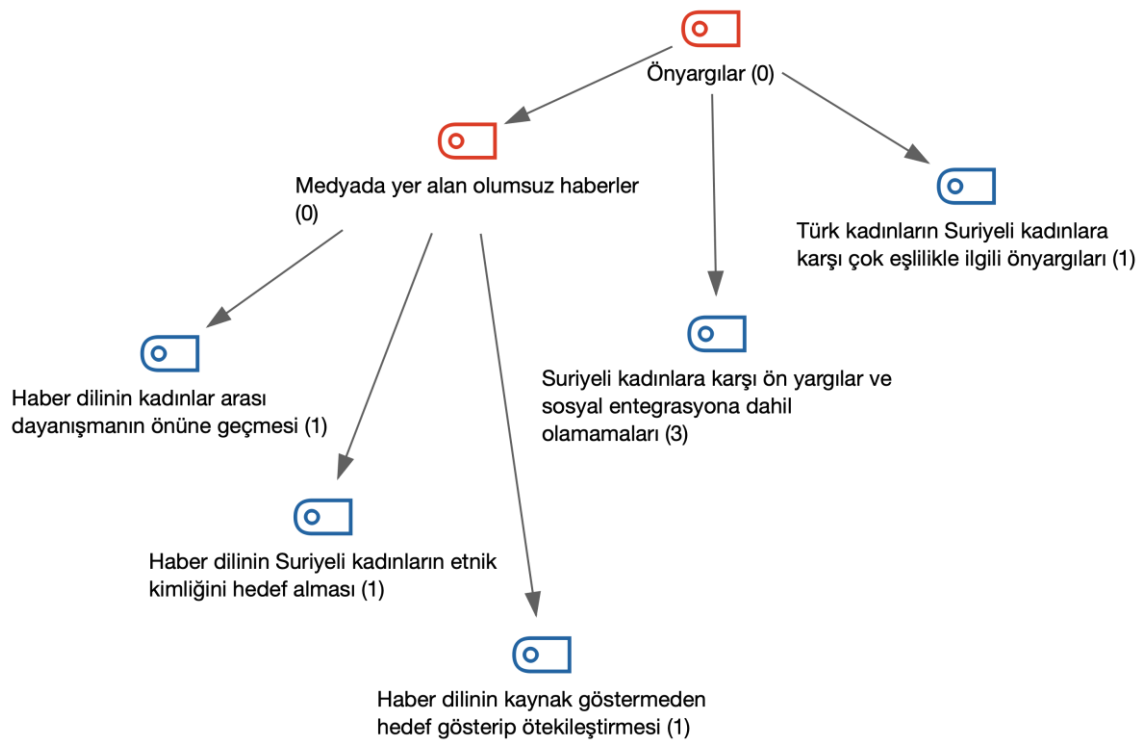
İncelenen raporlarda Suriyeli kadınların “beslenme yetersizliği” 1 yerde geçmiştir. Bu bağlamda Suriyeli kadınların beslenme durumuna ya da beslenme yetersizliğine odaklanılmadığı ve sağlık durumları için önemli olan başlıklardan birinin ele alınmakta yetersiz kaldığı görülmüştür. Rapor 1 (s.31)'de beslenme ve beslenme yetersizliği konusunda kadınlarda “...tüketim mallarına erişimin sınırlı olmasından dolayı beslenmeyle ilgili ciddi bir sorun mevcuttur... Suriyeli kadınların yetersiz beslenmeden dolayı %50’sinde demir eksikliği, %46’sında B12 vitamini eksikliği...” bulunmaktadır.

4.8. KOMŞULUK İLİŞKİLERİ VE ÖNYARGILAR

BM Raporlarında Suriyeli kadınların “Komşuluk İlişkileri” 4 farklı yerde ele alınmaktadır. Bu bağlamda BM raporlarında Suriyeli kadınların yeni yaşam alanlarındaki ilişkilerine çok odaklanılmadığı ve uyum için önemli olan komşuluk ilişkilerinin ele alınmakta yetersiz kaldığı görülmüştür. Komşuluk genellikle sosyal destek, ev sahibi topluluktan gelen destek ve yardımlar bağlamında ele alınmıştır. Komşuluk ilişkileriyle ilgili Rapor 1 (s.54)'te komşuluk ilişkilerinin Suriyeli kadınlar için günlük hayatlarında ciddi bir destek mekanizması olduğu ifade edilmiştir.

Yine aynı raporun aynı sayfasında Suriyeli kadınların komşularından aldıkları desteklerin türleri ile ilgili “...%45,2’si komşularından mobilya/giyisi, %15,1’i çocuk bakımı, %15,7’si hasta bakımı, %9,7’si ekonomik, %9,6’sı iş bulma ve %4,9’u çocuklarının eğitimi konularında...” destek aldıkları belirtilmiştir. Bunun dışında yaş aralığına göre desteklerin değişiklik gösterdiği de tespit edilmiştir. Bu bağlamda “...Suriyeli bekâr kadınlar iş bulma konusunda (%20) daha çok yardım alırken 30 ve 44 yaşları arasındakiler daha çok çocuk bakımı konusunda (%20) destek...” aldıkları ifade edilmiştir.

Raporlarda Suriyeli kadınlar ve önyargı temasında yapılan analiz sonucunda 3 ana tema saptanmıştır. Bunlar, medyada yer alan olumsuz haberler, Suriyeli kadınlara karşı önyargılar ve sosyal entegrasyona dâhil olamamaları ve Türk kadınların Suriyeli kadınlara karşı çok eşlilikle ilgili önyargıları şeklindedir.

Şekil 2: Suriyeli Kadınlara Yönelik Önyargılar

Bu temalardan medyada yer alan olumsuz haberler ise tekrar 3 alt temadan oluşmaktadır. Bahsi geçen olumsuz haberler genel olarak önyargılar, haber dilinin kadınlar arasındaki dayanışmada öne geçmesi, haberlerin kaynak gösterilmeksizin daha çok hedef göstermeye dayalı ve Suriyelilerin etnik kimliğine yöneltilen doğrudan haberler olması bağlamında incelenmektedir. Bu alt temalar sırasıyla, haber dilinin kadınlar arası dayanışmanın önüne geçmesi, haber dilinin Suriyeli kadınların etnik kimliğini hedef alması ve haber dilinin kaynak göstermeden hedef gösterip ötekileştirmesidir. Rapor 17 (s.31)'de haber dilinin kadınlar arası dayanışmanın önüne geçmesi durumu medya kuruluşlarının kurmuş olduğu "suçlu ve masum" gibi karşıtlıklar üzerinden aynı sosyal çevreyi paylaşan kadınların kendi aralarında bir deneyim paylaşımı ya da bir dayanışma ortamı kurulmasının önüne geçtiği ifade edilmiştir. Bu noktada ayrıca haber kuruluşlarının ayrıştırıcı haberler yaparken kadınları güçlendirecek hikâyeleri haberleştirilmediği de vurgulanmıştır. Raporda örnek bir haber üzerinden kadınların nasıl ayrıştırıldığı da şu şekilde incelenmiştir:

"Suriyeli Kadın Kumasını Döverek Öldürdü" haberi şiddeti toplumsal/kültürel bir bağlamda tartışmaz, Suriye'den göç etmek zorunda kalan ve bunun kültürel sosyal ve ekonomik sonuçlarıyla mücadele eden kadınlar "Suriyeli kadın" tanımlamasıyla tekilleştiriyor ve ötekileştiriyor.

Haber iç içe geçmiş ayrımcı söylemleri yeniden üretir. Kadınlar arasında bir karşıtlık kurarak fail ve "suçlu" olarak belirttiği kadının yakın plandan çekilmiş yüz fotoğrafını haberin odağına yerleştiriyor. Kadınlararası dayanışmanın haber değerinin olmadığı ana akım medyada kadınlar arasındaki şiddetin olayının haber değeri yüksektir."

Yine aynı raporda (s.28) haber dilinin Suriyeli kadınların etnik kimliğini hedef alması aşağıda belirtilen örnek haber üzerinde şu sözlerle ifade edilmiş ve yapılan ayrımcılığa değinilmiştir:

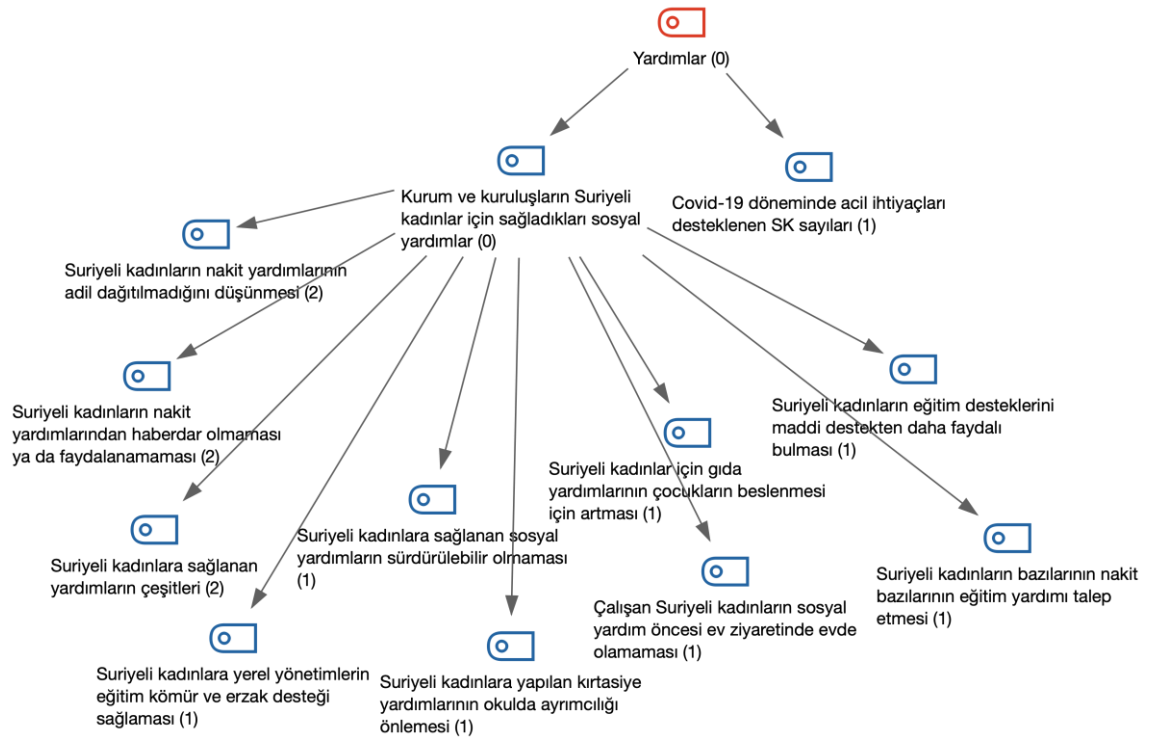
"Vatan gazetesinde 19 Nisan 2017 'de yayımlanan 'Suriyeli Kadın 65 Yaşındaki Adamı Dolandırdı' haberi, olayla bir ilgisi bulunmadığı halde kadının etnik kimliğini başlığa taşıyor. Haberin içeriğinde kadının neden Türkiye'ye geldiğine ve evlenmek isteyip istemediğine dair hiçbir bilgiye yer verilmiyor. Haber erkekler arası anlaşmayı, para alışverişini sorgulamıyor, hatta olumlayan bir dil ile anlatıyor."

Haber dilinin kaynak göstermeden hedef gösterip ötekileştirmesi ise aynı raporun (s.29) içinde yerel bir gazeteden alınan örnek haber kapsamında incelenmiş ve haberin kadınlar üzerinden nasıl bir tahakküm kurduğu açıklanmıştır:

“Samsun Halk gazetesinin 'Tehlikeli Gidiş' başlıklı haberi ise doğrudan Suriyeli kadınları hedef gösteriyor. Haber, yüzü siyah örtülü kadın görselini öne çıkararak tehlikenin kaynağını olarak Suriyeli kadınları işaret ediyor. Kadınların “şık ayakkabılar ve taytlar” giydiği bilgisini içerikte tekrar etmesi ve görselde vurgulaması haberin ayrımcı kurgusunun bir diğer göstergesidir. Haber “siyah peçenin altında tayt ve şık ayakkabılar dikkat çekiyor” cümlesi ile bu kadınların” yoksul olmadığına dair çıkarım yapıyor. Haber, söz konusu kadınlara söz vermek yerine çevredeki esnaf gibi belirsiz bir kaynağa dayanıyor. “Sığınmacı kızların” “ahlak erozyonuna” yol açtığını belirten haber cinsiyetçi ve ayrımcı söylemleri birbirine eklemleyerek mülteci kadınları hem ötekileştiriyor hem de kriminalize ediyor.”

4.9. YARDIMLAR

Yardımlar teması incelenen raporlardan çıkarımla 2 ana tema olarak kodlanmıştır. Yardımlar genel olarak Covid-19 dönemi ve acil ihtiyaçlar kapsamında sınıflandırılmıştır. Bu ana temalar; kurum ve kuruluşların Suriyeli kadınlar için sağladıkları sosyal yardımlar ve Covid-19 döneminde acil ihtiyaçları desteklenen Suriyeli kadın sayıları olarak analizde yer almaktadır. Bu bağlamda Suriyeli kadınların almış oldukları bu yardımların sürdürülebilir olmadığı görülmüştür. Sağlanan destek ve yardımların uzun vadede faydalı olmayacağı sebebiyle kadınların ihtiyaçlarının daha sürdürülebilir yollarla giderilmesi gerekmektedir.

Şekil 3: Suriyeli Kadınlara Yönelik Yardımlar

Kurum ve kuruluşların Suriyeli kadınlar için sağladıkları sosyal yardımlar 10 alt temada kodlanmıştır. Suriyeli kadınların erişimleri için programlanan sosyal yardımlar genel olarak, erzak dağıtımı, ısınma ihtiyaçlarının karşılanması için gerçekleştirilen kömür dağıtımı, nakit yardımların adil dağıtılıp dağıtılmaması sorunsalı, gıda yardımı sayesinde çocukların beslenmelerinin geliştirilmeye çalışılması bağlamında incelenirken tüm yapılan yardımların sürdürülebilirliğinin ortaya koyulması çerçevesinde incelenmektedir. Bu alt temalar sırasıyla, Suriyeli kadınların nakit yardımlarından haberdar olmaması ya da faydalanamaması, Suriyeli kadınlara sağlanan yardımların çeşitleri, Suriyeli kadınlara yerel yönetimlerin eğitim, kömür ve erzak desteği sağlaması, Suriyeli kadınların nakit yardımlarının adil dağıtılmadığını düşünmesi, Suriyeli kadınlara sağlanan sosyal yardımların sürdürülebilir olmaması, Suriyeli kadınlar için gıda yardımlarının çocukların beslenmesi için artırılması, Suriyeli kadınlara yapılan kırtasiye yardımlarının okulda ayrımcılığı önlemesi, Suriyeli kadınların bazılarının nakit bazılarının eğitim yardımı talep etmesi, Suriyeli kadınların eğitim desteklerini maddi destekten daha faydalı bulması ve çalışan Suriyeli

kadınların sosyal yardım öncesi ev ziyaretinde evde olmaması şeklinde temalaştırılmıştır.

Suriyeli kadınların nakit yardımlarından haberdar olmaması ya da faydalanamaması, Rapor 1 (s.63)'de çalışmaya katılan katılımcılardan yüzde 45'inin haberdar olmalarına rağmen desteklerden faydalanamadığı şeklinde ifade edilmiştir. Kadınların bir kısmı ise çalışırken herhangi bir destek alıp alamayacaklarını bilmediklerini belirtmişlerdir.

Rapor 1 (s.62)'de Suriyeli kadınlara sağlanan yardımların çeşitleri konusunda kadınların talep ettikleri yardımlar arasında "...nakit desteği, psikolojik ve psikososyal destek, eğitimsel alanda finansal destek ve materyal, mesleki eğitim kursları ve hukuki destek..." talepleri görülmektedir.

Suriyeli kadınların yardım talep ettikleri alanlardan bahsedilirken aynı raporun (s.88) devamında sağlanan yardımların çeşitleri "...makul fiyatlı alışveriş, profesyonel eğitim, kömür ve erzak yardımı, çocukların eğitimi için maddi destek, hijyen maddeleri, anaokulu hizmetleri, psikososyal destek, hukuki destek ve ev bakımı destekleri..." olarak sıralanmış ve bu gibi yardımların düzenli olarak sağlanmasının hâlâ önemli olduğu ifade edilmiştir.

Suriyeli kadınlara yerel yönetimlerin eğitim, kömür ve erzak desteği sağlaması Rapor 1 (s.62)'de aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

"Ulusal ve uluslararası STK'lar, yerel yönetimler ve kaymakamlıklar profesyonel eğitim kursları, kömür ve erzak desteği vermektedir."

Suriyeli kadınların nakit yardımlarının adil dağıtılmadığını düşünmesi ise yine aynı raporun (s.63) başka bir bölümünde çalışmaya dâhil olan kadınlardan birinin deneyimini aktarması yoluyla onların düşüncelerine yer vererek şu örnekle anlatılmıştır.

"Mesela bir önceki evimde tek bir odada yaşıyorduk. Evimizi kontrol etmeye geldiler. Komşularımızın verdiği mobilyaları gördüler.

Sonrasında biz hiç yardım alamadık. Aslında o gün pişirecek hiçbir şeyimiz yoktu. Yalnızca mobilyaya bakıp karar vermeleri yanıştı.”

Suriyeli kadınlara sağlanan sosyal yardımların sürdürülebilir olmaması Rapor 1 (s.88)'de yoksulluğa bir çözüm olmaması bağlamında ele alınmıştır. Bu yardımların bu yardımlara ihtiyaç duyan gruplara erişimde bir araç olarak kullanılabilmesi ve Suriyeli kadınların güçlenmesi için çözümleri geliştirilmesinde kullanılabilmesi ve kapasite gelişiminde etkili olabileceği ifade edilmiştir.

Rapor 1 (s.83)'de Suriyeli kadınlar için gıda yardımlarının çocukların beslenmesi adına artırılması gıdanın yanı sıra ev bakımı, hijyen, ilaç malzemeleri bağlamında ele alınmış ve güçlenme arka planı verilerek Suriyeli kadınların ev içi sorumlulukları sebebiyle haklarının ihlal edilmesine karşı hizmetler geliştirmenin önemi ile ifade edilmiştir.

Suriyeli kadınlara yapılan kırtasiye yardımlarının okulda ayrımcılığı önlemesi Rapor 1 (s.88)'de maddi destek hizmetleri bağlamında ele alınmış ve sosyal desteklere entegrasyon noktasında kadınların çocuklarının okul kayıt aşamasında danışmanlık alması gerektiğine de değinilmiştir.

Yardım çeşitleri söz konusu olduğunda Rapor 1 (s.62)'de Suriyeli kadınların bazılarının nakit bazılarının eğitim yardımı talep etmesi tespiti yapılmıştır. Bununla bağlantılı olarak “Suriyeli kadınların eğitim desteklerini maddi destekten daha faydalı bulması” ise aşağıdaki örnekle yine aynı raporun devamında belirtilmiştir:

“Gaziantep’de yaşayan, 30 yaşında, evli ve dört çocuklu H. bu konudaki görüşlerini şu sözleriyle aktarmıştır: “Psikolojik ve eğitimsel alandaki hizmetler daha faydalı. Bu hizmetler maddi destekten daha fazla yarar sağlamakta. Çünkü para bir seferliğine veriliyor ama diğer hizmetler düzenli olarak sağlanıyor. Mesela bana ilk PTT kartı verildiğinde çok mutlu olmuştum. Ancak eğitim kursları benim hayatım, evim ve çocuklarım üzerinde daha fazla etki sahibi oldu ve bu etki hâlâ devam etmekte.”

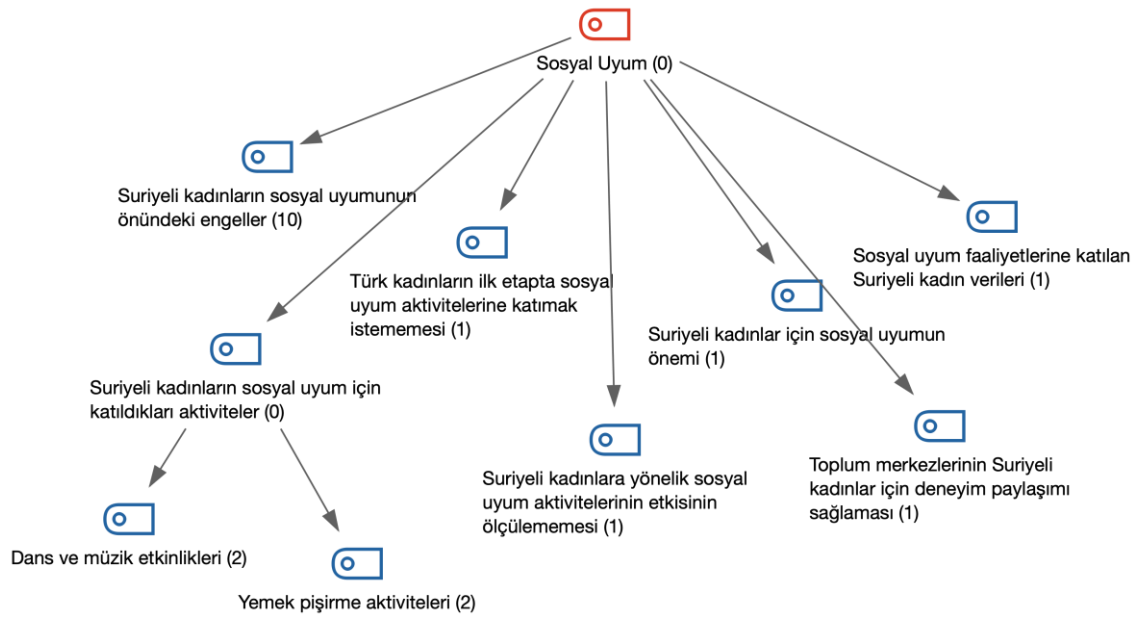
Çalışan Suriyeli kadınların sosyal yardım öncesi ev ziyaretinde evde olmaması aşağıdaki örnekle beraber bu deneyimi yaşayan Suriyeli bir kadının sözleriyle Rapor 1 (s.63)'te şu şekilde ifade edilmiştir:

“İstanbul’da yaşayan, 49 yaşında, bekâr ve çocuksuz H. çalışıyor olmalarına rağmen desteğe ihtiyacı olan Suriyeli kadınların evlerinin iş saatleri dışında ziyaret edilmesine duyulan ihtiyaçtan şu sözlerle bahsetmiştir: “Ben her gün destek almak için işten ayrılamıyorum. Evimi ve yaşam koşullarımı kontrol etmeleri için belediye personellerini aradım. Beni aramadan evimi ziyarete gelip beni evde bulamadıkları için gitmişler. Evde kimse yoktu dediler. Ne yapabilirim? Ben yalnız yaşıyorum. İşe gitmeden günlerce onların evimi ziyarete gelmelerini mi bekleyeyim?”

Yardımlar ana temasının ikinci alt teması olan Covid-19 döneminde acil ihtiyaçları desteklenen Suriyeli kadın sayıları için ise Rapor 18 (s.5)'te 1.400'den fazla olduğu bildirilmiştir.

4.10. SOSYAL UYUM

Raporlarda “Sosyal Uyum” 7 ana tema olarak kodlanmıştır. Bu ana temalar sırasıyla Suriyeli kadınların sosyal uyum için katıldıkları aktiviteler, Suriyeli kadınların sosyal uyumunun önündeki engeller, Türk kadınların ilk etapta sosyal uyum aktivitelerine katılmak istememesi, Suriyeli kadınlara yönelik sosyal uyum aktivitelerinin etkisinin ölçülememesi, sosyal uyum faaliyetlerine katılan Suriyeli kadın verileri, Suriyeli kadınlar için sosyal uyumun önemi ve toplum merkezlerinin Suriyeli kadınlar için deneyim paylaşımı sağlaması olarak temalaştırılmıştır.

Şekil 4: Suriyeli Kadınların Sosyal Uyumunu

Sosyal uyum yalnızca Suriyeli kadınları ilgilendiren bir kavram olmadığından bu başlıktaki kodlamalarda ev sahibi topluluğun yarısını oluşturan Türk kadınların yaklaşımı ve davranış biçimlerine dair de verilere rastlanmış ve uygun bir şekilde temalaştırılmıştır. Bu noktada Türk kadınların ilk etapta Suriyeli kadınların katıldığı etkinliklere katılmak istememesi toplumsal önyargının durumunu ortaya koymaktadır. BM raporlarında da görüldüğü üzere sonrasında düzelen bu durum, hem ev sahibi topluluk hem de Suriyeli kadınlar için son derece önemlidir. Suriyeli kadınların sosyal uyumunun önündeki engeller konusunda Rapor 1 (s.9)'de Suriyeli kadınların belli mahallelerde birlikte yaşadıklarını ve ev sahibi toplulukla iletişimlerinin bu sebeple kısıtlı olduğu ifade edilmiştir. Bu durum sosyal entegrasyon noktasında bir engel teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra raporun devamında olumsuz önyargıların etkisi ve dil engeline de değinilmiştir.

Aynı raporun (s.53) başka bir bölümünde ise önyargılar engelini detaylandırmak adına Suriyeli kadınların Türk kadınların eşlerini elde etme niyetinde oldukları önyargısından bahsedilmiştir. Ayrıca bu önyargıların yol açmış olduğu

“gettolaşma”nın Suriyeli kadınların ihtiyaç duyduğu iletişim ve etkileşimden onları mahrum bıraktığından aşağıdaki şekilde bahsedilmiştir:

“Kültürel engeller, güvensizlik ve önyargılar (Suriyeli kadınların Türk kadınların eşlerini elde etme niyetinde oldukları gibi) diğer faktörler arasındadır... Bu önyargılar Suriyelileri bir bütün halinde Suriyeli mahallelerine yerleşmeye iterken ev sahibi toplum ile iletişim ve onlardan gelecek destek büyük çoğunluğu çalışmayan ve bütün zamanlarını evde geçiren Suriyeli kadınlar için önem taşımaktadır.”

Türk kadınların ilk etapta sosyal uyum aktivitelerine katılmak istememesi, Rapor 9’da şu şekilde ifade edilmiştir:

“Türk kadınları sosyal uyum faaliyetlerine dâhil etmek zordu ve Suriyeli katılımcılar örneğinde faaliyetlerin etkinliği daha açıldı. SGDD personeli, Türk kadınların Suriyeli mültecilerle ilişki kurmaya karşı hâlâ önyargılı olduklarını gördüklerini vurguladı. Bu, başlangıçta aşılması zor olan ancak Türk kadınlar bir etkinliğe geldiğinde hızla yıkılabilecek bir engeldir. SGDD tarafından düzenlenen etkinliklere Türk kadınların dâhil edilmesi genellikle SADA merkezi aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bunun iki dezavantajı vardı: Birincisi, merkezde mesleki eğitim kurslarına katılan görece az sayıda Türk kadını vardı. Bu kısmen, kurslara katılımı %30 ev sahibi topluluk ve %70 mülteci kadın hedefinin bir sonucuydu, ancak aynı zamanda merkezin kurslar için mülteci olan, en savunmasız ve risk altındaki kadınlara öncelik vermesi nedeniyle oldu. Ancak, görüşülen bir SGDD çalışanının önerdiği gibi, “Onlara [Türk kadınlarına] merkezde daha fazla hizmet verilmeliydi. Çünkü onlara başka bir hizmet vermediğimiz zaman 'bizi sadece sosyal uyum faaliyetlerinize mi davet ediyorsunuz?' diyorlar.”

Suriyeli kadınlara yönelik sosyal uyum aktivitelerinin etkisinin ölçülememesine incelenen diğer raporlarda rastlanmamış olsa da Suriyeli kadınlar için en önemli ayaklardan biri olduğu düşünüldüğünde geleceğe dönük faydalı bir tespit olarak yine aynı raporda aşağıda görüldüğü gibi ifade edilmiştir:

“Toplumsal uyum faaliyetleri, etkinliklere ve tek seferlik eğitimlere odaklanarak dönüştürücü etki potansiyellerini azaltmıştır. Çıktı hedeflerine ulaşmak önemli olsa da katılımcı kadınların olumlu deneyimlerinin ötesinde sosyal uyumu etkileme açısından etkililikleri sınırlı kalmıştır. Etkinliğin ölçülmesi de zordur: Bu program için izleme araçları arasında hiçbir sosyal uyum ölçüm aracı yoktu.”

Sosyal uyum faaliyetlerine katılan Suriyeli kadın verileri ile ilgili Rapor 18 (s.6)'de "...3.590 kadın ve kız çocuğu sosyal uyum faaliyetlerine..." katıldığı belirtilmiştir.

Suriyeli kadınlar için sosyal uyumun önemi Rapor 1 (s.9)'de özellikle bağımsızlık ve güçlenme bağlamında ele alınmıştır. Bu noktada, erken yaşta zorla evlendirme, eğitim ve istihdam alanlarında iyi örnek oluşturması açısından kadınların süregelen alışkanlıkları sorgulamasında ne kadar etkili olduğu ifade edilmiştir.

Toplum merkezlerinin Suriyeli kadınlar için deneyim paylaşımı sağlaması, faydaları ve çıktıları Rapor 19 (s.136)'da şu şekilde belirtilmiştir:

"Kadın ve gençlik merkezleri, deneyimleri ve ilgi alanlarını paylaşmak, böylece kendilerini geliştirmek ve yerel halk arasında genel olarak moralleri yükseltmek amacıyla kadınları ve gençleri bir araya getirmeye yardımcı oldukları için takdir edilmektedir. Kadınların rehabilite olması da her iki toplumun merkezlere erişimini etkilemiştir, çünkü insanlar yeni, temiz ve hijyenik yerler gördüğünde, daha fazla insanı bu yeni kurulan topluluk alanlarını ziyaret etmeye motive etmektedir."

Suriyeli kadınların sosyal uyum için katıldıkları aktiviteler kendi içinde iki alt temaya ayrılmıştır. Sosyal uyum etkinlikleri dans ve müzik bağlamında ele alınmıştır. Bu alt temalar, dans ve müzik etkinlikleri ve yemek pişirme aktiviteleridir.

Dans ve müzik etkinlikleri Rapor 20 (s.1)'de katılımcı kadınlardan birinin deneyimini paylaşarak şu şekilde ifade edilmiştir:

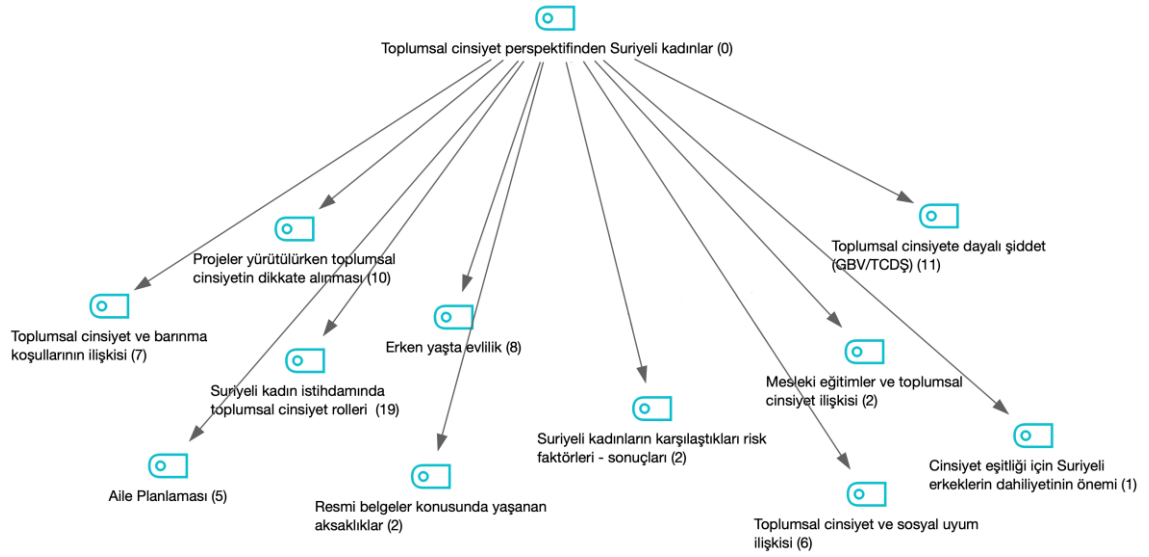
"Cihan, IOM Türkiye Şanlıurfa Psikososyal Gezici Ekibi (PMT) tarafından yürütülen "Kadının Sesi" adlı etkinliğe katıldı. Bu aktiviteden önce müziğe pek ilgi duymuyordu ama şimdi müziğin günlük hayatının ayrılmaz bir parçası haline geldiğini söylüyor."

Yemek pişirme aktiviteleri ise Rapor 24'te katılımcı sayıları verilerek aşağıda belirtildiği gibi geçmektedir:

“Gaziantep ve Şanlıurfa'da toplumsal uyum çalışmaları kapsamında düzenlenen yemek pişirme etkinliklerine 56 Türk ve Suriyeli kadın katıldı.”

4.11. TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN SURİYELİ KADINLAR VE ÇOKLU DEZAVANTAJLILIK

Çalışmanın temel ayaklarından birini oluşturan toplumsal cinsiyet perspektifinden Suriyeli kadınlar teması, yapılan analiz sonucunda 11 alt başlık altında toplanmıştır. Bu temalar sırasıyla; toplumsal cinsiyet eşitliği için Suriyeli erkeklerin dâhiliyetinin önemi, toplumsal cinsiyet ve sosyal uyum ilişkisi, resmî belgeler konusunda yaşanan aksaklıklar, projeler yürütülürken toplumsal cinsiyetin dikkate alınması, mesleki eğitimler ve toplumsal cinsiyet ilişkisi, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (GBV/TCDŞ), toplumsal cinsiyet ve barınma koşullarının ilişkisi, Suriyeli kadın istihdamında toplumsal cinsiyet rolleri, Suriyeli kadınların karşılaştıkları risk faktörleri ve sonuçları, erken yaşta evlilik ve aile planlamasıdır. Raporlarda çoğunlukla Suriyeli kadınların istihamı, Türkiye’de fonlarla yürütülen projelerde toplumsal cinsiyet bileşeninin dikkate alınması, barınma soruna toplumsal cinsiyet faktörünün nasıl etki ettiği, şiddet ve aile planlaması gibi temalar ön plana çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet ögesinin Suriyeli mülteci kadınların mevcut sosyal, kültürel ve ekonomik durumlarını anlamakta yadsınamaz bir etkisi ve rolü olduğu düşünüldüğünde, çalışmaya dâhil edilen tüm BM raporlarının bu bağlamda çalışmalara değindiği, durum tespitinde bulunduğu ve katkı sağlayacak çözüm önerileri ortaya koyduğu görülmüştür.

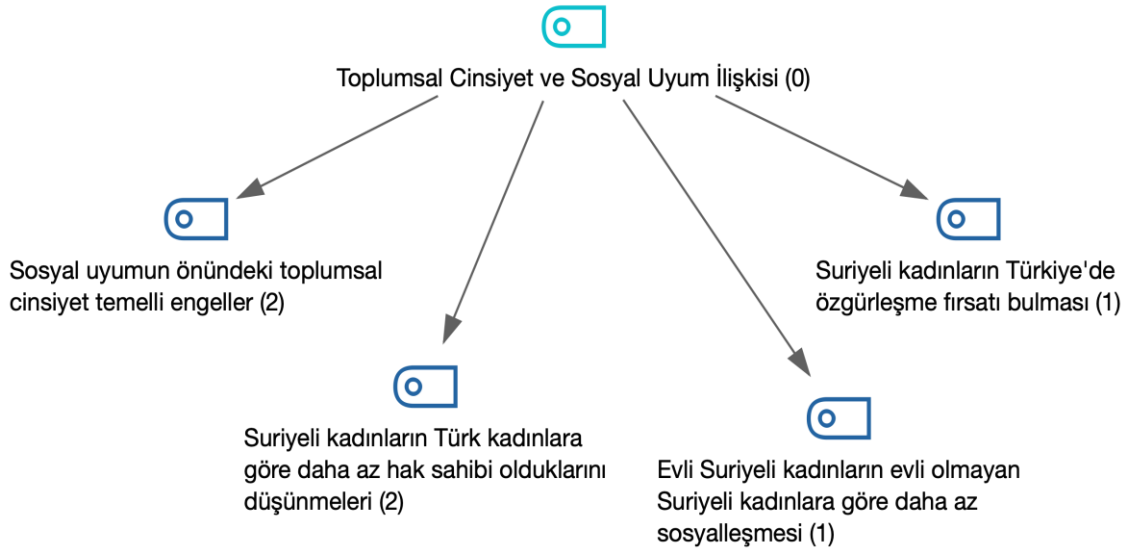

Şekil 5: Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Suriyeli Kadınlar

Alt temalardan ilk olarak toplumsal cinsiyet eşitliği için Suriyeli erkeklerin dâhiliyetinin önemi Rapor 1 (s.12)'de erkek ve erkek çocuklarının kadınların güçlenmesinde pozitif bir rol üstlenebilmesi için toplumsal cinsiyet normları ve kadın hakları noktasında bilgilenmesinin önemi vurgulanmıştır. Böylelikle farkındalık seviyeleri yükselecek olan erkekler için bu tip çalışmaların artırılması gerekliliği ifade edilmiştir.

Toplumsal cinsiyet ve sosyal uyum ilişkisi kendi içinde 4 alt temaya ayrılmıştır. Bu alt temalar sırasıyla, sosyal uyumun önündeki toplumsal cinsiyet temelli engeller, evli Suriyeli kadınların evli olmayan Suriyeli kadınlara göre daha az sosyalleşmesi, Suriyeli kadınların Türkiye'de özgürleşme fırsatı bulması, Suriyeli kadınların Türk kadınlara göre daha az hak sahibi olduklarını düşünmeleridir. Sosyal uyum çalışmanın diğer bölümlerinde de üzerinde durulduğu üzere Suriyeli kadınlar ve göç ekseninde en önemli ayaklardan biridir. Bu bağlamda raporlarda toplumsal cinsiyet teması incelenirken sosyal uyum ekseninde farklı alanlara değinilmiş olması iki önemli konunun raporlarda kendine bir arada yer bulduğunu göstermektedir. Temalardan örnekle, Suriyeli kadınların sosyal uyumu incelenirken toplumsal cinsiyet ekseninde incelenmiş olması ve bu bağlamda engellerin tespit edilmesi, bir sonraki aşamada çözüm yolunda atılacak adımlara zemin hazırlanması anlamına gelmektedir.

Şekil 6: Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Uyum İlişkisi

Sosyal uyumun önündeki toplumsal cinsiyet temelli engeller şu şekilde Rapor 1 (s.53)'te kültürel engeller, dil engeli, ev sahibi topluluk ile ilişkiler, değişim fırsatları ve son olarak emniyet ve asayiş şeklinde sıralanmıştır.

Yine aynı raporun (s.86) ilerleyen bölümlerinde kadınların erkeklerin yapmış olduğu uzun mesailer sebebiyle Türkiye'ye geldikten sonra kamusal alanda yer alma fırsatı ele etmiş gibi görünmelerine rağmen pratikte mevcut durumlarında "...ailedeki karar alma mekanizmasına dâhil olma hakkı tanıyacak bir değişiklik olarak görülemediği..." ifade edilmiştir.

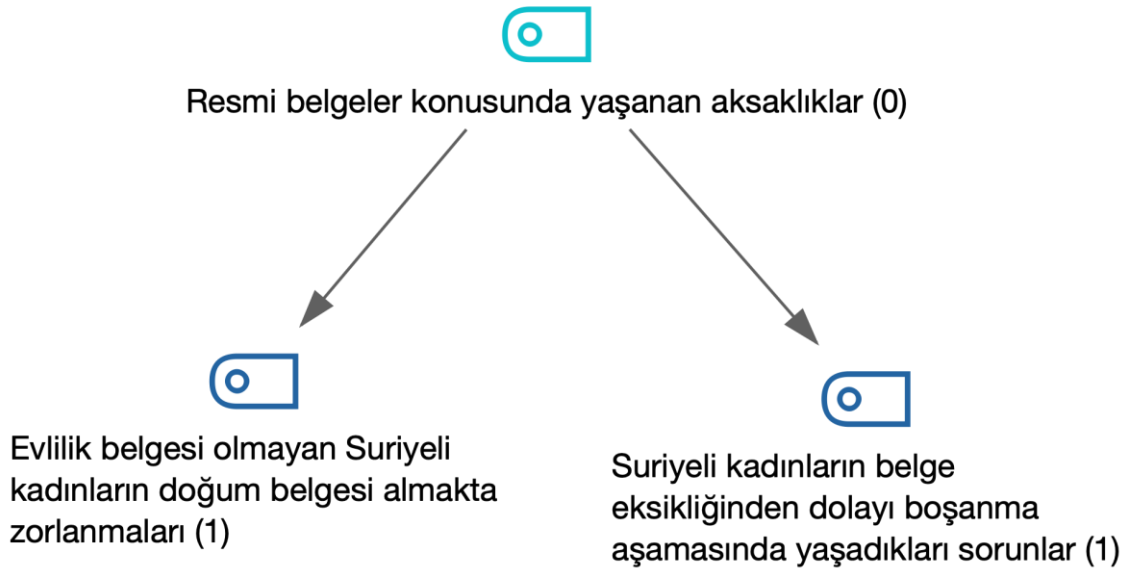
Rapor 1 (s.53)'de evli olma durumu, medeni halinin değişmesi Suriyeli kadınların özgürlük alanlarında bir kısıtlamaya neden olmaktadır. Bu bağlamda evli Suriyeli kadınların evli olmayan Suriyeli kadınlara göre daha az sosyalleşmesi noktasında yapılan çalışmaya göre evli kadınların yerel halk ile yüzde 53,7 oranında ilişki kurduğu görülürken, evli olmayan veya dul kadınların yüzde 65 ila 67 arasında temas içinde oldukları ifade edilmiştir.

Suriyeli kadınların Türkiye'de özgürleşme fırsatı bulması, Rapor 1 (s.58)'de iş gücüne katılımları bağlamında ele alınarak Türkçe öğrenerek kamusal alanda görünürlüklerini arttıran bu kadınların özgürleşmelerinin önündeki engelleri teker

teker kaldırarak kendi hayatlarına dair kararları verebilmeye başladığı, özgüvenlerini arttırdıkları ifade edilmiştir. Bu sayede Suriyeli kadınlar istihdam ve eğitim noktasında fırsatları yakalayarak özgürlük alanlarını geliştirmektedirler.

İş ve eğitime erişim ya da zararlı kültürel uygulamalar bağlamında Suriyeli kadınların Türk kadınlara göre daha az hak sahibi olduklarını düşünmektedirler. Rapor 1 (s.66)'de Suriyeli kadınların Türk toplumu içinde kadınların yerini gördükçe kendi deneyimledikleri kültürel uygulamaları sorgulama yoluna gittikleri ifade edilmiştir. Bu bağlamda Suriyeli kadınlar toplum içinde yeni görevler üstlendikçe yeni risk faktörleriyle karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu noktada rapor yeni koruma uygulamalarının geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır.

Ana temalardan resmî belgeler konusunda yaşanan aksaklıklar kendi içinde iki alt temaya ayrılmıştır. Resmî belgeler konusundaki aksaklıklar özellikle evlilik ve doğum belgesi kapsamında görülmektedir. Bu sebeple belirtilen temalar, evlilik belgesi olmayan Suriyeli kadınların doğum belgesi almakta zorlanmaları ve Suriyeli kadınların belge eksikliğinden dolayı boşanma aşamasında yaşadıkları sorunlardır.

Şekil 77: Resmî Belgeler Konusunda Yaşanan Aksaklıklar

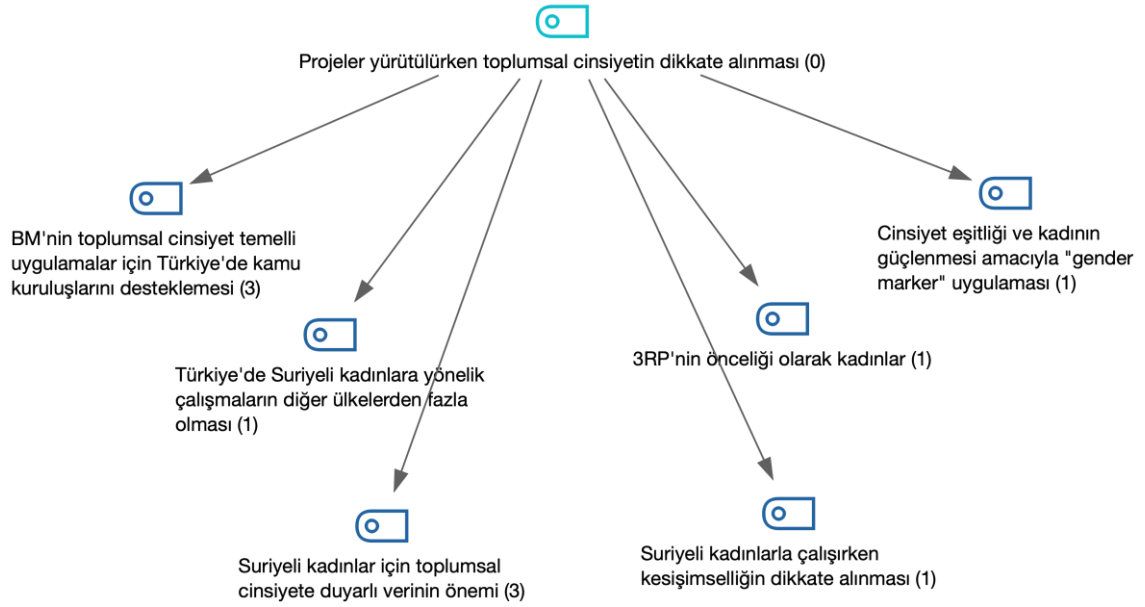
Rapor 21 (s.13)'de kültürel ve dini uygulamalar sebebiyle evlilik belgesi olmayan Suriyeli kadınların doğum belgesi almakta zorlanmalarının üzerinde durulmuştur.

Rapor 1 (s.57)'de ise Suriyeli kadınların belge eksikliğinden dolayı boşanma aşamasında yaşadıkları sorunlar bölgede görev yapmakta olan uluslararası bir STK çalışanının yorumlarına başvurularak aşağıda belirtilen şekilde yer almıştır:

“Suriyeli kadınların çok büyük çoğunluğu Suriye’de evlenmiş ve sonrasında evliliklerini Türkiye’de kayda geçirmemiştir. Bu yüzden eğer boşanmak isterlerse bunu gerçekleştiremezler. Suriyeli erkekler bazen çalışmak ya da evlenmek için eşlerini farklı şehirlerde bırakırlar ve bu durum; kadınları, eşlerinin iradelerine karşı herhangi bir şey yapamayacak şekilde güçsüzleştirmektedir.”

Ana temalardan, projeler yürütülürken toplumsal cinsiyetin dikkate alınması kendi içinde 6 alt temaya ayrılmıştır. Bu temalar sırasıyla; Türkiye’de Suriyeli kadınlara yönelik çalışmaların diğer ülkelerden fazla olması, Suriyeli kadınlarla çalışırken kesişimselliğin dikkate alınması, BM’nin toplumsal cinsiyet temelli uygulamalar için Türkiye’de kamu kurumlarını desteklemesi, 3RP’nin önceliği olarak kadınlar, cinsiyet eşitliği ve kadının güçlenmesi amacıyla “gender marker” uygulaması ve Suriyeli kadınlar için toplumsal cinsiyete duyarlı verinin

önemidir. Sığınmacılar için yürütülen çalışmaların büyük bir çoğunluğunun fonlanan projeler kapsamında olduğu düşünülünce, toplumsal cinsiyet bileşeninin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda yayınlanan raporlarda toplumsal cinsiyete duyarlı veri kullanımı gibi alanlara önem verildiği gibi bilgilere yer verilmesi umut verici gelişmeler olarak görülebilir. Bunun yanı sıra, Suriyeli kadınların bir öncelik olarak alınacak olması gelecek planının ortaya koyulduğu 3RP raporlarında yer almaktadır. Bu sayede yalnızca mevcut durumda projelerde toplumsal cinsiyetin ne derece yer aldığı dışında gelecek planlarında da öncelik olarak belirlenmesi kadınların durumunun iyileştirilmesi ve onlar için ayrıca çalışmalar yapılacak olduğunun bir göstergesidir.

Şekil 8: Projeler Yürütülürken Toplumsal Cinsiyetin Dikkate Alınması

Türkiye'de Suriyeli kadınlara yönelik çalışmaların diğer ülkelerden fazla olması durumu çalışmanın önceki bölümlerinde bahsedildiği gibi Türkiye'nin en yüksek sayıda Suriyeli mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmasından ileri gelmektedir. Rapor 1 (s.67)'de bu durum Afganistan, Irak gibi ülkelerden gelen mülteciler için de çalışmaların artırılması gerektiği şeklinde ifade edilmiştir.

Sahada yürütülen özellikle kapsamlı çalışma ve araştırmaların Suriyeli kadınların çoklu dezavantajlılık ve problemlerini profesyonel bir şekilde ele

alabilecek ekiplerce yürütülmesi, hem kadınlara sergilenecek yaklaşım noktasında hem de elde edilecek veriler bağlamında önem arz etmektedir. Bu noktada Suriyeli kadınlarla çalışırken kesişimselliğin dikkate alınması gerekliliği Rapor 1 (s.19)'de aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir.

“Cinsiyet çalışmaları ve kesişimsellik alanlarında uzman akademisyenler tarafından gerçekleştirilen üç günlük bir eğitimle bu ekibe cinsiyete duyarlı yaklaşımların araştırmaya ve nitel ve nicel veri toplama analizine nasıl entegre edilebileceği ve cinsiyete duyarlı iletişimin nasıl kurulacağı öğretilmiştir.”

Mülteci müdahalesi programlarının uluslararası aktörler tarafından tek taraflı olarak yürütülemeyeceğinden BM ve sahada rol alan uluslararası aktörler, bu çalışmaların etkili bir biçimde yürütülebilmesi açısından Türkiye’de kamu kuruluşlarını kapasite gelişimi gibi alanlarda desteklemektedirler. Bu bağlamda BM’nin toplumsal cinsiyet temelli uygulamalar için Türkiye’de kamu kurumlarını desteklemesi Rapor 8 (s.3)'de şu sözlerle ifade edilmiştir:

“UN Women Türkiye Ofisi, hem kadınların hem de erkeklerin ihtiyaçlarını karşılayan, toplumsal cinsiyete duyarlı bir mülteci müdahalesi için kilit ulusal kurumların ve belediyelerin çabalarını desteklemektedir. UN Women’ın mülteci müdahale programı, mültecilere birinci basamak müdahale ekipleri için kapsamlı eğitim sağlamanın yanı sıra, ev sahibi ve mülteci topluluklar arasındaki barışçıl ilişkileri geliştirmek, erkekler ve erkek çocuklarının cinsiyet eşitliği için kritik aktörler olarak dâhil etmek için çalışacaktır.”

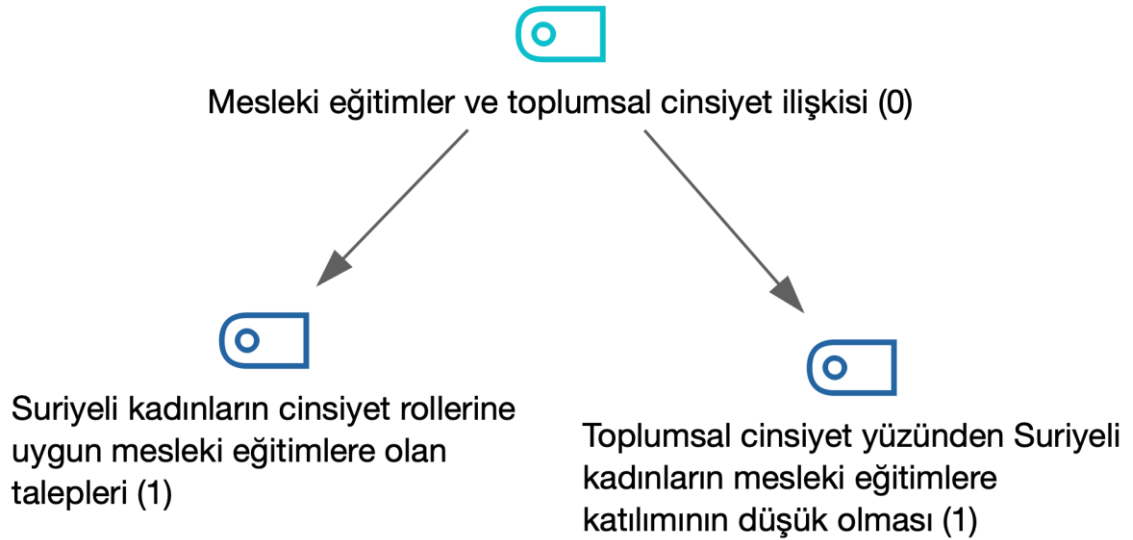
3RP’nin önceliği olarak kadınlar Rapor 3 (s.6)'te 3RP ortaklarının, çocuklar için koruma müdahale, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve müdahale planlarının yapılması, Suriyeli kadınlara yönelik hukuki hizmetlere erişimin artırılması gibi konularda kadınların öncelenerek kapasite geliştirme çalışmalarının yapılması noktasında çalıştıklarını ifade etmektedir.

Rapor 1 (s.13)'de cinsiyet eşitliği ve kadının güçlenmesi amacıyla “gender marker” uygulamasının kullanılmasının programların ölçme değerlendirme aşamasında takip ve raporlama açısından çok önemli bir araç olduğu ve bu sayede kaynak dağıtımının çok daha etkili bir şekilde yapılabileceğine

değnilmiştir. Bu belirteçlerin kullanılması sayesinde daha gelişmiş bir anlayışa sahip olunabileceği ifade edilmiş ve “...kadınların korunma ihtiyaçları çoğunlukla yerinden olmada artış gösterirken, kadınlar da yiyecek, barınak, su, eğitim ve sağlık hizmeti bulma yolunda yeni roller...” üstlendiklerini tespit edebilmişlerdir.

Suriyeli kadınlar için toplumsal cinsiyete duyarlı verinin önemi dayanıklılığın artmasının önündeki engellerin ve özel ihtiyaçların anlaşılması bu sayede de gerekli müdahalelerin gerçekleştirilmesi bağlamında Rapor 6 (s.2)'da toplumsal cinsiyete duyarlı Dayanıklılık Endeksi Ölçme ve Analizi ve Dayanıklılık Kapasitesi Endeksi'nin geliştirilmeye devam edildiği ifade edilmiştir.

Mesleki eğitimler ve toplumsal cinsiyet ilişkisi ana teması, kendi içinde iki alt temadan oluşmaktadır. Bu alt temalar, Suriyeli kadınların cinsiyet rollerine uygun mesleki eğitimlere olan talepleri ve toplumsal cinsiyet yüzünden Suriyeli kadınların mesleki eğitimlere katılımının düşük olmasıdır.

Şekil 9: Mesleki Eğitimler ve Toplumsal Cinsiyet ilişkisi

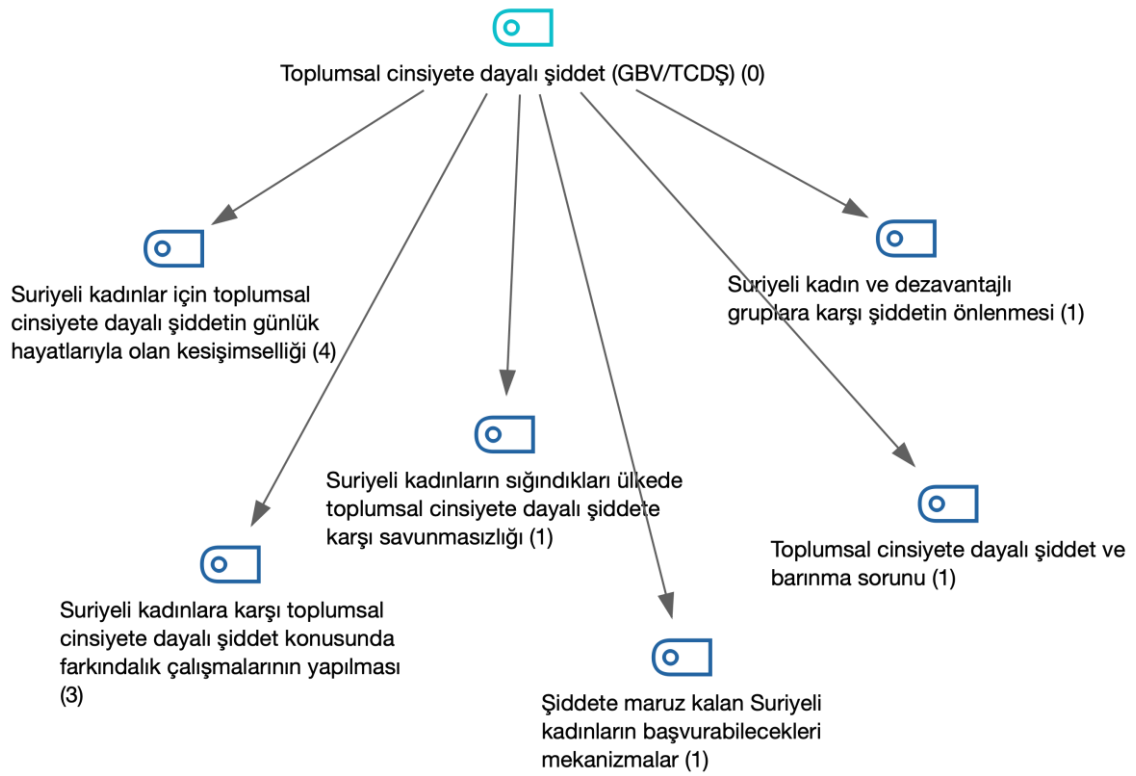
Kültürel kodlar ve alışkanlıklar doğrultusunda, Suriyeli kadınlar yaşantılarının hemen hemen her alanında olduğu gibi mesleki eğitim talep ederken de toplumsal cinsiyet normları doğrultusunda tercih yapmaktadırlar. Rapor 1 (s.65)'de Suriyeli kadınların cinsiyet rollerine uygun mesleki eğitimlere olan

taleplerine karşılık kadınların istihdam olanaklarının yükseltilebilmesi açısından bu eğitimlerin iş piyasasındaki ihtiyaç doğrultusunda verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Rapor 1 (s.65)'de toplumsal cinsiyet yüzünden Suriyeli kadınların mesleki eğitimlere katılımının düşük olması tespitini şu şekilde aktarmaktadır:

“Mesleki eğitim kurslarına katılan Suriyeli kadın oranının düşük olması (%7,2) ve Türkçe öğrenmiş olan Suriyeli kadınların bunu dil kurslarından ziyade ev sahibi toplum ile iletişim kurma yoluyla gerçekleştirmiş olması Suriyeli kadınların ev hayatına ve geleneksel cinsiyet rollerine mahsur bırakıldıklarını göstermektedir.”

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (GBV/TCDS) teması kendi içinde 6 alt temadan oluşmaktadır. Bunlar Suriyeli kadınlar için toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin günlük hayatlarıyla olan kesişimselliği, Suriyeli kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konusunda farkındalık çalışmalarının yapılması, Suriyeli kadınların sığındıkları ülkede toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı savunmasızlığı, şiddete maruz kalan Suriyeli kadınların başvurabilecekleri mekanizmalar, Suriyeli kadın ve dezavantajlı gruplara karşı şiddetin önlenmesi ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve barınma sorunudur.

Şekil 20: Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet (GBV/TCDŞ)

Suriyeli kadınlar için toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin günlük hayatlarıyla olan kesişimselliği noktasında Rapor 1 (s.10)'de şiddetin derecesi ölçülemese bile şiddetin kadınların hayatlarının her alanı ile ilişkili olduğu ifade edilmiştir.

Yine aynı raporda (s.12) Suriyeli kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konusunda farkındalık çalışmalarının yapılması noktasında BM raporlarından elde edilen bulguların kullanılacağı ve bu yolla toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşılık verilebileceği belirtilmiştir.

Raporların çıktılarının bir araç olarak kullanılmasının yanı sıra şiddeti engellemeye yönelik kampanyalara, politikalara ve projelere ihtiyaç duyulduğu aynı raporun ilerleyen kısımlarında (s.37) ifade edilmiştir.

Suriyeli kadınların sığındıkları ülkede toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı savunmasızlığı Rapor 1 (s.15)'te cinsel şiddet bağlamında aşağıdaki şekilde ele

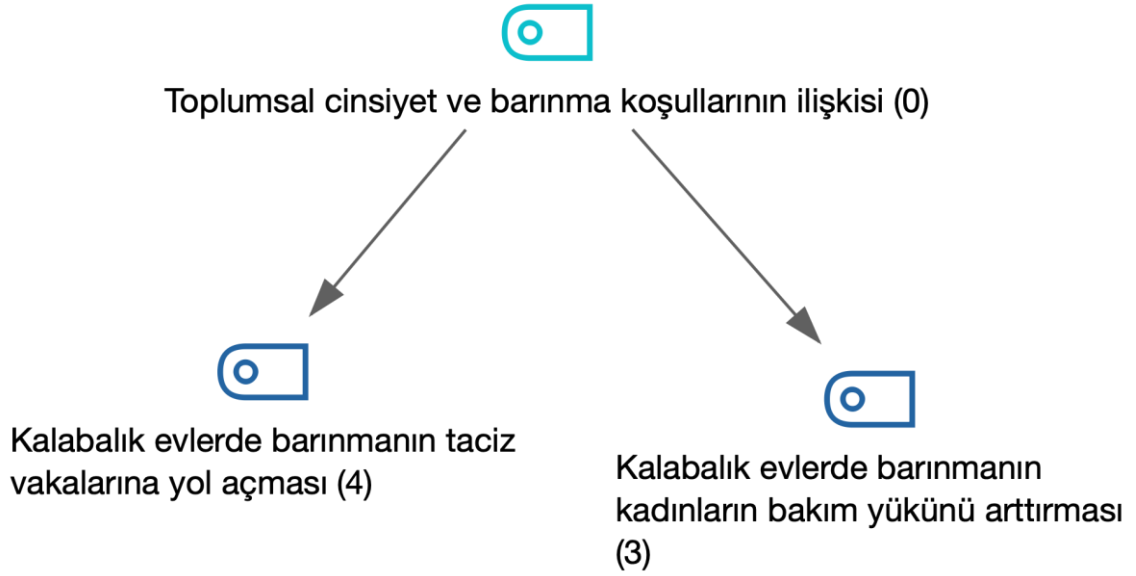
alınarak uygulanan cinsel şiddetin yaygınlığına çoğuna yer verilse bile işlenen suçların karşılığında hesap verilebilirliğin düşük seviyede olduğu ifade edilmiştir.

Rapor 21 (s.21)'de şiddete maruz kalan Suriyeli kadınların başvurabilecekleri mekanizmalar Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, ŞÖNİM, Kadın Konukevi şeklinde sıralanmış, şiddete şahit olan üçüncü kişilerin bildirim yapması durumunda ise bunun ihbar olarak kabul edileceği ifade edilmiştir.

Suriyeli kadın ve dezavantajlı gruplara karşı şiddetin önlenmesi teması Rapor 2 (s.8)'de 3RP ortaklarının önceliği olarak ele alınmış ve sektörel müdahale planlarıyla ayrımcılığın ele alındığı ifade edilmiştir.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve barınma sorunu Rapor 3 (s.8)'te koruma endişesi kapsamında ele alınarak bu endişenin ortadan kalkmadığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve cinsel şiddetin öznesi olan kadınların barınma imkanlarının kısıtlı olduğu, bu mağdurlara sürekli barınma hizmeti sunulması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Toplumsal cinsiyet ve barınma koşullarının ilişkisi kendi içinde 2 alt temadan oluşmaktadır. Bu alt temalar, kalabalık evlerde barınmanın kadınların bakım yükünü attırması ve kalabalık evlerde barınmanın taciz vakalarına yol açmasıdır. Bakım yükü ve kalabalık evlerde yaşamalarının yol açtığı sorunlar kadınların açık oldukları riskler bağlamında ele alınmış ve raporlarda kadınların deneyimlerine yer verilmiştir.

Şekil 10: Toplumsal Cinsiyet ve Barınma Koşullarının İlişkisi

Çoğunlukla ekonomik sebeplerle kalabalık evlerde barınmanın kadınların bakım yükünü attırması durumu Rapor 1 (s. 8)'de toplumsal cinsiyet ve şiddet bağlamında ele alınarak kadınların mevcut durumları sebebiyle risk faktörlerinin arttığı ifade edilmiştir.

Aynı raporun (s.29) devamında kalabalık bir evde yaşamak durumunda kalan Suriyeli bir kadının deneyimlerine yer verilerek evliliğin kaçış olarak görüldüğü bir durum örneği sunulmuştur:

“İzmirde yaşayan, 23 yaşında, evli ve bir çocuk sahibi F. durumu şu sözleriyle açıklıyor: “Başlangıçta bir çadır alamadık. O yüzden akrabalarımızın çadırına yerleştik. Kadınlar ve çocuklar olarak bir çadırdaki 15 kişi kalıyorduk. Erkekler başka çadırdaki kalıyordu. Babam, üvey annem ve kardeşimle yaklaşık bir sene boyunca barınma merkezlerinde yaşadık. Koşullar berbat seviyedeydi ve kendisini sevmeme rağmen üvey annemle geçinemiyordum. Evlilik benim için bu durumdan bir kaçış yoluydu. Sonrasında eşimin ailesiyle yaşamaya başladım.”

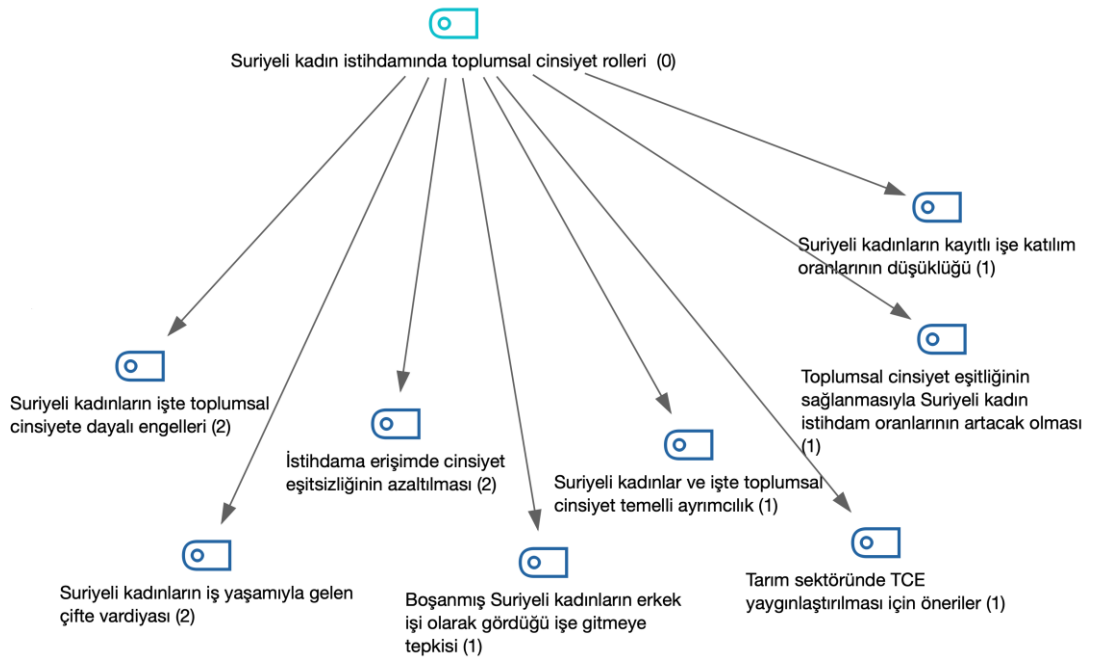
Bakım yükü ve sorumlulukların toplumsal cinsiyet normları kapsamında kadınların üzerine yüklenmesi ise yine Rapor 1 (s.29)'de engelli, yaşlı ve çocuk bakımının başka bir aile ile yaşarken de kadınlardan beklendiği üzerinden aktarılmıştır.

Kalabalık evlerde barınmanın taciz vakalarına yol açması, yaşam koşulları ve kaçış bağlamında kadınların bireysel deneyimlerine yer verilerek raporun devamında şu şekilde geçmektedir:

“Kuzenlerim Adana’da çalışıyorlardı ve ben de gidip onlarla çalıştım. Beni dövüp acı çektirdiler, paramı aldılar ve onları şikâyet ettiğimde hiçbir şey olmadı. Suriye’den eski komşum olan bir kadın beni arayıp İstanbul’a çağırdı. Şu anda yalnız yaşıyorum.”

Barınma problemi yaşayan Suriyeli kadınların sık sık karşı karşıya kaldıkları istismar yolları ve başka seçeneklerinin olmaması sebebiyle kadınların bu koşullarda yaşamayı kabul etmesi olumsuz savunma mekanizmaları bağlamında ele alınarak Rapor 1 (s.64)’de vurgulanmıştır.

Suriyeli kadın istihdamında toplumsal cinsiyet rolleri kendi içinde 8 alt temadan oluşmaktadır. Bu alt temalar sırasıyla, Suriyeli kadınlar ve işte toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık, Suriyeli kadınların işte toplumsal cinsiyete dayalı engelleri, boşanmış Suriyeli kadınların erkek işi olarak gördüğü işe gitmeye tepkisi, Suriyeli kadınların iş yaşamıyla gelen çifte vardiyası, Suriyeli kadınların kayıtlı işe katılım oranlarının düşüklüğü, tarım sektöründe toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılması için öneriler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla Suriyeli kadın istihdam oranlarının artacak olması ve istihdama erişimde cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasıdır. Raporlarda en kapsamlı ele alınan konu başlıklarından biri olan istihdam, toplumsal cinsiyet bağlamında da ele alınmıştır.

Şekil 11: Suriyeli Kadın İstihdamında Toplumsal Cinsiyet Rollerini

Suriyeli kadınlar ve işte toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık bağlamında Rapor 10 (s.29)'da şirketlerin işe alımda çalışma izni prosedürleri, dil becerisi, yaş faktörleri (özellikle 40 yaş üstü kişilerin eğitilmesinin zor olduğu düşünülmesi), iş tecrübesi, işçilerin bağlılığı üzerinden değerlendirme yaptıklarını ve "...işlerine daha bağlı ve daha düzenli oldukları için kadın işçileri tercih ettiklerini fakat işin doğası gereği kadın istihdam etmenin maalesef mümkün olmadığını..." ifade ettikleri vurgulanmıştır.

İncelenen raporlarda istihdam piyasasına katılım gösteren erkeklerden farklı deneyimler yaşayan Suriyeli kadınların işte toplumsal cinsiyete dayalı engelleri ise daha çok çocuk bakımı ve aileleri tarafından izin verilmemesi gibi bağlamlarda daha çok ev ve aile temelinde Rapor 1 (s.46)'da ele alınmıştır.

Rapor 7 (s.31)'de ise daha kapsamlı bir değerlendirme sunularak kadınların önündeki engeller sıralanmış ve yüzdelerle desteklenerek kadın istihdamı yerine çocuk işçiliğinin tercih edildiği tespiti şu şekilde sunulmuştur:

"Çocuk bakım tesislerinin ve yaşlı bakım hizmetlerinin eksikliği, geleneksel cinsiyet rolleri ve taciz korkusu, Suriyeli kadınların iş gücü piyasasına girmesinin önündeki bilinen engellerdir. Ancak, Suriyeli

kadınların durumuna ilişkin son araştırmalar, bu kültürel engellerin, çalışmaya daha açık olmaya başlayan kadınlardan çok erkekler tarafından dayatılma eğiliminde olduğunu gösteriyor. Bu bulgu, yerinden edilme dolayısıyla değişen toplumsal cinsiyet normları ve hane dinamikleri ile uyumlu görünmektedir ve Suriyelilerin Türkiye'deki yeni aile normlarına da aşına olmaları, dolayısıyla kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi için daha olumlu bir ortam yaratmaktadır. Ancak son veriler, Suriye'deki yüzde 10'a kıyasla yetişkin mülteci kadınların yalnızca yüzde 4'ünün çalıştığını da gösteriyor. Karşılaştırıldığında, 18 yaşın altındaki erkek çocukların yüzde 31'i çalışıyor, bu da mülteci hanelerin genellikle kadın istihdamına göre çocuk işçiliğini tercih ettiğini gösteriyor.”

Boşanmış Suriyeli kadınların erkek işi olarak gördüğü işe gitmeye tepkisi hane içerisindeki bakım yükümlülüklerinin ağırlığı ve istisnai durumlarda ne gibi problemlere yol açabildiği aşağıdaki örnekle Rapor 1 (s.58)'de şu şekilde ifade edilmiştir:

“Hatay'da yaşayan, 41 yaşında, evli ve iki çocuklu F. çalışmakta ve ev işleri sorumluluklarını da üstlenmiş olduğunu şu sözleriyle açıklamaktadır: “Gündüzleri çocuklara kahvaltı hazırlayıp işe gidiyorum. Ev dışında çalışmakla beraber ev temizliğini de ben yapıyorum. Gerektiğinde eşime ilaç getiriyorum. Eşim hasta olduğu için çalışmıyorum, bakıma ihtiyacı var.”

Suriyeli kadınların iş yaşamıyla gelen çifte vardiyası daha önce de pek çok kez belirtildiği gibi ev içi sorumlulukların dışarıdaki iş hayatlarının sorumluluğuyla birleştiğinde çeşitli problemlere yol açtığı bilinmektedir. Bu noktada Rapor 1 (s.86)'de Türkiye'ye gelmeleriyle birlikte sosyal destek ve aile birimlerinden gelen bakıcılık yardımını da kaybeden kadınların bu durumunun iş arama ya da iş hayatlarındaki başarısızlıkları üzerinde etkili olduğu ifade edilmiştir.

Suriyeli kadınların kayıtlı işe katılım oranlarının düşüklüğü Rapor 7 (s. 18)'de farklı oranlar verilerek şu şekilde belirtilmiştir:

“Dünya Bankası'nın Suriye krizinin Türk iş gücü piyasası üzerindeki etkisine ilişkin 2015 yılında yapmış olduğu değerlendirmede, kayıt dışı istihdam edilen Suriyeli mültecilerin girişinin (Çalışma İzni Yönetmeliği o tarihte yürürlüğe girmemişti) Türk işçilerinin büyük ölçüde yerinden edilmesine yol açtığı sonucuna varıldı (kayıt dışı sektörden kayıtlı sektöre doğru her on mülteci için yaklaşık üç kişi).

Ancak, tüm gruplar yararlanamadı. Özellikle kadınların ve eğitimsiz çalışanların kayıtlı, düzenli istihdama katılımında herhangi bir artış olmadı.”

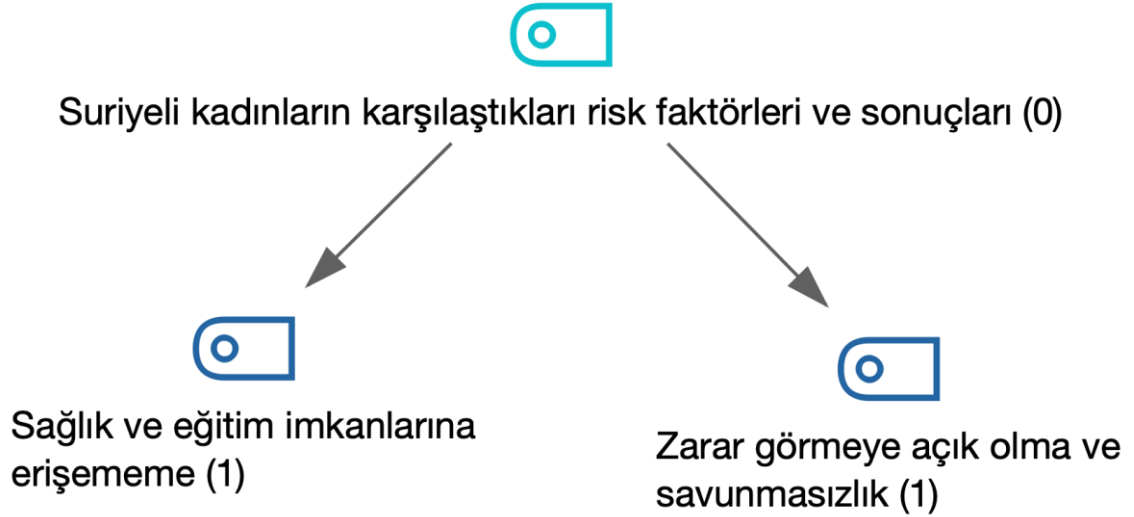
Rapor 2 (s.44)'de tarım sektöründe toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılması kadınların güçlendirilmesinin teşvik edilmesi için bir strateji geliştirilmesi bağlamında ele alınmış ve ücretlerde iyileştirme sunularak iş piyasasında eşit erişimin destekleneceği ifade edilmiştir. Ayrıca bu kapsamda kapsamında çocuk bakımının desteklenmesi gibi hizmetlerin desteklenmesi yoluyla hem toplumsal cinsiyet eşitliği hem de çocuk işçiliğinin önüne geçilmesinin hedeflendiği belirtilmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla Suriyeli kadın istihdam oranlarının artacak olması doğacak fırsatlar bağlamında Rapor 7 (s. 30)'de aşağıdaki şekilde ele alınmıştır:

“Halihazırda Suriyeli yetişkin erkeklerin ağırlıklı olarak kayıt dışı çalıştıkları ve hanelerinin geçim kaynaklarını iyileştirmeye yetecek kadar kazanmadıkları göz önüne alındığında, Türkiye'deki Suriyeli hanelerin geçim kaynaklarının iyileştirilmesine yönelik çabalar toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların ekonomik fırsatlara erişimini kolaylaştırmak için kadınları güçlendirme yaklaşımı içermelidir. Hem mevcut kayıt dışı çalışmanın resmîleştirilmesi hem de aktif olmayan kadınları istihdama yönelik olarak güçlendirmek, kadınların özgüven sahibi olması için gereklidir. Bu, resmî çalışmadan elde edilen gelirin bile geçim için yeterli olmadığı düşünüldüğünde, SUY yararlanıcılarının kayıtlı çalışma karşılığında nakit yardımlardan vazgeçme konusundaki isteksizliğini açıklamaktadır.”

İstihdama erişimde cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması, Rapor 3 (s.75-76)'te neredeyse yarısını kadınların oluşturduğu çalışma çağındaki tahmini 487.000 Suriyeli için eşit fırsatlar sunma ve iş piyasasına erişimde cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasını destekleneceği yönündeki ifadeyle belirtilmiştir. Bunun yanı sıra “...kayıtlı istihdam fırsatlarına ve diğer hizmetlere eşit erişimi desteklemek için özellikle kadınları...” hedef alacakları planlamalar da vurgulanmıştır.

Suriyeli kadınların karşılaştıkları risk faktörleri ve sonuçları teması 2 alt temadan oluşmaktadır. Bu alt temalar sağlık ve eğitim imkanlarına erişememe ve zarar görmeye açık olma ve savunmasızlık şeklinde belirlenmiştir. Diğer temalarda geçen risk faktörlerinden farklı olarak bu kodlamalarda detaylı olarak risk faktörleri sıralanmıştır.

Şekil 12: Suriyeli Kadınların Karşılaştıkları Risk Faktörleri ve Sonuçları

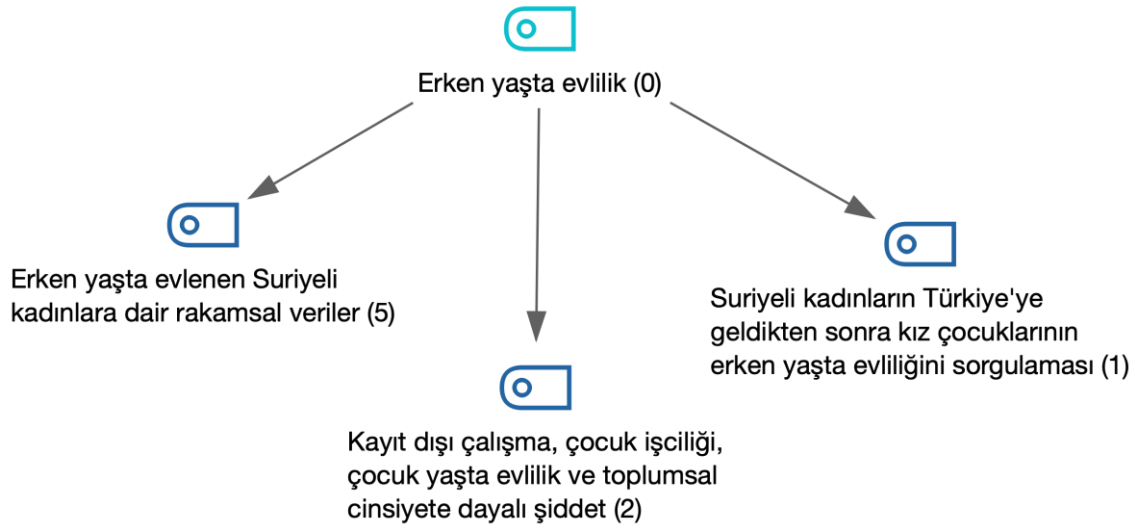
Sağlık ve eğitim imkanlarına erişememe Suriyeli kadınların karşı karşıya oldukları risk faktörleri bağlamında Rapor 22 (s.40)'de aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

“Zorla ve çoklu yerinden edilmeler, ailelerin ayrılmasıyla birleştiğinde, Kuzeybatı Suriye genelinde aile ve toplum destek yapılarının zayıflamasına ve giderek daha karmaşık ve yüksek riskli bir koruma ortamına neden oldu. Özellikle kadınlar ve kızlar, cinsel sömürü, zorla erken evlilik ve insani hizmetlere, sağlık ve eğitime sınırlı erişim dâhil olmak üzere artan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nedeniyle risk altındadır.”

Zarar görmeye açık olma ve savunmasızlık bağlamında Rapor 1 (s.8)'de ifade edildiği üzere Suriyeli kadınlar “...başta kamu hizmetleri, barınma ve istihdama erişim konularında Türkiye'deki yaşamlarına cinsiyet, yaş, mali durum, menşeyeri ve diğer özellikleri tarafından şekillenmiş bir pencereden bakmaktadırlar. Savaşta etkilenen kadınlar sığındıkları ülkelerde daha fazla zarar görme ve

kendilerini savunmasız durumlarda bulma ve daha az fırsat sunulması riskleri...” ile karşı karşıyadırlar.

Erken yaşta evlilik teması kendi içinde 3 alt temadan oluşmaktadır. Bunlardan biri, kayıt dışı çalışma, çocuk işçiliği, çocuk yaşta evlilik ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, diğeri Suriyeli kadınların Türkiye’ye geldikten sonra kız çocuklarının erken yaşta evliliğini sorgulaması ve sonuncusu erken yaşta evlenen Suriyeli kadınlara dair rakamsal verilerdir.

Şekil 13: Suriyeli Kadınlar ve Erken Yaşta Evlilik

Kayıt dışı çalışma, çocuk işçiliği, çocuk yaşta evlilik ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet; Rapor 8 (s.2)’de savunmasızlık, ekonomik özgürlük, başa çıkma stratejileri ve travma sonrası stres bozukluğu gibi bağlamlarda incelenmiş olup raporda şu şekilde ifade edilmiştir:

“Türkiye'deki Suriyeli kadın ve kız çocukları, temel ihtiyaçlarını karşılamak, savaş travmalarını atlatmak ve Türkiye'nin sosyal ve ekonomik yaşamına katılmak için engellerle karşılaşılıyor. Bunun sonucunda kayıt dışı çalışma, çocuk işçiliği ve erken yaşta zorla evlilik gibi olumsuz başa çıkma mekanizmalarına yönelmeye devam ediyorlar.”

Suriyeli kadınların Türkiye’ye geldikten sonra kız çocuklarının erken yaşta evliliğini sorgulaması özellikle ataerkil tutumun sorgulanması bağlamında Rapor

1 (s.58)'de aşağıdaki şekilde ele alınmış ve kadınların bireysel deneyimleri üzerinden vurgulanmıştır:

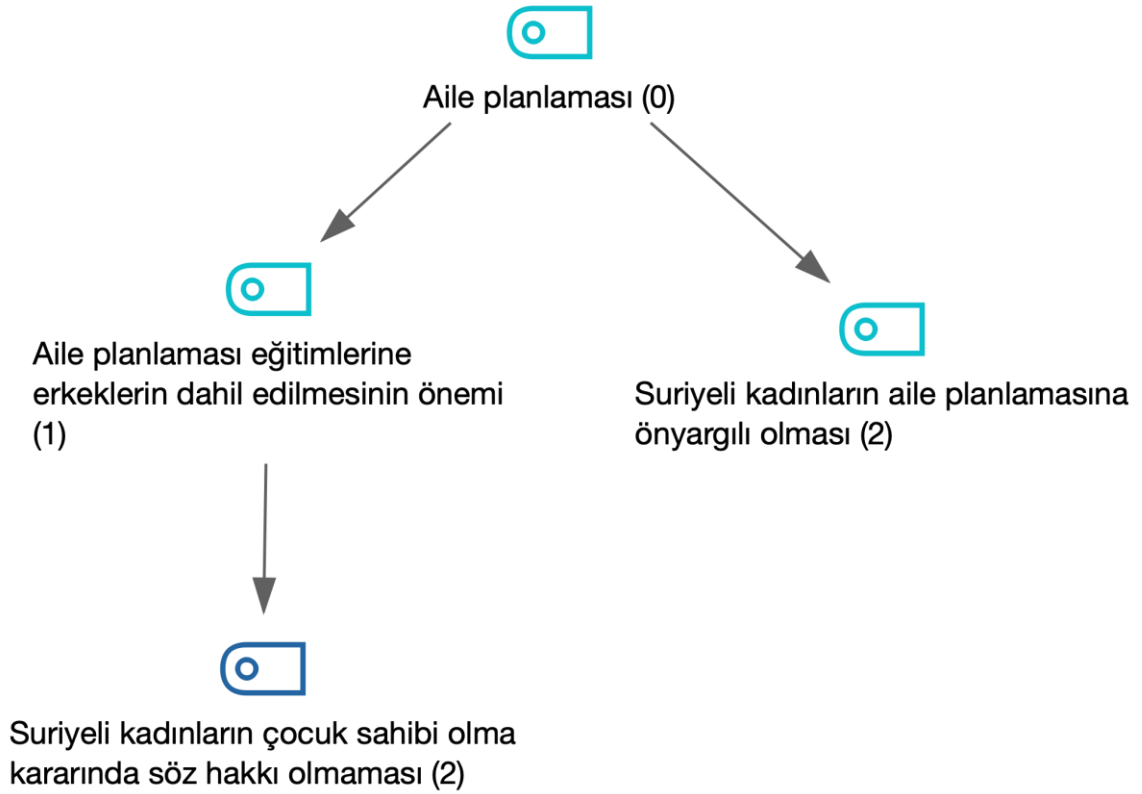
“...Gaziantep’de yaşayan, 30 yaşında, evli ve dört ocuk sahibi H. artık erken evliliği onaylamadığını şu sözleriyle açıklamıştır: “Eskiden kızların belirli bir yaşa geldiklerinde evlenmeleri gerektiğine inanırdık. Okula gidecek olmaları ya da evlenecekleri kişilerin kötü insan olup olmamalarıyla ilgilenmezdik. Ama şimdi ne zaman birisi erken yaşta evlilikten bahsetse tepem atıyor. İmknı yok diyorum.”

Erken yaşta evlenen Suriyeli kadınlara dair rakamsal veriler Rapor 5 (s.17)’te Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2018 sonuçlarına atıfta bulunularak şu şekilde gösterilmiştir:

“— 25-49 yaş arasındaki kadınların %21’i 18 yaşından önce, %4’ ise 15 yaşından önce evlendirilmiştir. Aynı yaş grubunda Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadınların %38’i 18 yaşından önce ve %12’si 15 yaşından önce evlendirilmiştir.

— 20-24 yaş arası kadınların %14,7’si 18 yaşından önce, %2’si 15 yaşından önce evlenmiştir. Aynı yaş grubunda Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadınların %44,8’i 18 yaşından önce, %9,2’si 15 yaşından önce evlendirilmiştir.”

Aile planlaması teması kendi içinde iki temaya ayrılmıştır. Bu temalar, Suriyeli kadınların aile planlamasıyla ilgili önyargılı olması ve aile planlaması eğitimlerine erkeklerin dâhil edilmesinin önemidir.

Şekil 14: Suriyeli Kadınlar ve Aile Planlaması

Suriyeli kadınların aile planlamasıyla ilgili önyargılı olması durumuna yönelik kadınların kültürel kabul edişini ortadan kaldıracak hizmet modellerinin geliştirilmesi ihtiyacı Rapor 1 (s.84)'de ele alınmıştır. Bu bağlamda Suriyeli kız çocukları ve kadınlara yönelik nadiren ele alınan risk faktörlerinden biri olan cinsel şiddetin göz önünde bulundurulması gerektiği de raporda vurgulanmıştır.

Aile planlaması eğitimlerine erkeklerin dâhil edilmesinin önemi Suriyeli bir kadının fikir ve görüşleri üzerinden Rapor 1 (s.36)'de şu şekilde vurgulanmıştır:

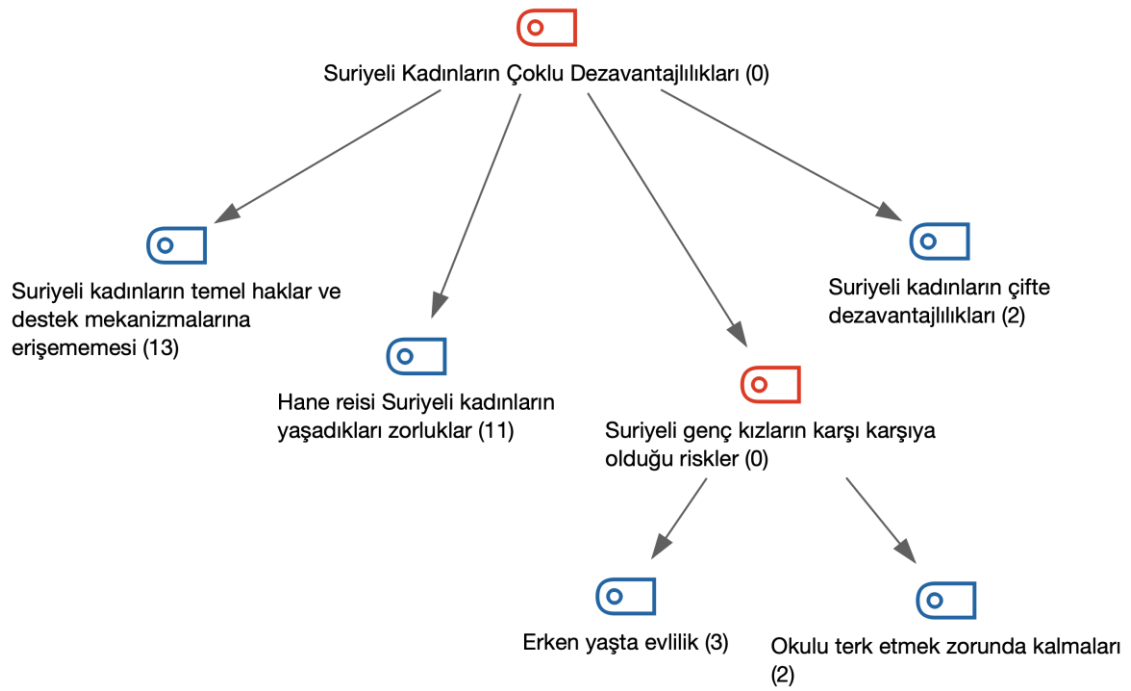
“İzmir’de dokuz çocuğuyla yaşayan, 44 yaşında, evli ancak eşinden ayrı yaşayan B. ...“Geçen sene kadın sağlığı üzerine eğitim kursu yapmışlardı. Ben kaydoldum ama eşim gitmeme müsaade etmedi. Her şey erkeklerin elinde. Onlar istediğinde hemen çocuk yapmak zorundayız çünkü yapmazsak başka eş alıveriyorlar. Aile planlaması çok güzel bir şey ama sadece kadınlara öğretilen bir şey olduğu sürece yetersiz. Erkeklerin de bunları öğrenmeleri gerekir.”

Aile planlaması eğitimlerine erkeklerin dâhil edilmesinin önemi devamında kendi içinde bir alt temaya ayrılmıştır. Bu başlığın son teması Suriyeli kadınların çocuk sahibi olma kararında söz sahibi olmamasıdır.

Suriyeli kadınların çocuk sahibi olma kararında söz sahibi olmaması ise yine aynı ihtiyaç analizine katılım gösteren ve Gaziantep'te yaşayan 15 yaşında, bekar V. tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Bizim kültürümüzde erkek ne isterse o yapılır. Çocuk yapmak istediklerinde çocuk yaparız.”

Toplumsal cinsiyet teması ile birlikte ele alınan Suriyeli kadınların çoklu dezavantajlılıkları kendi içinde 4 alt başlığa ayrılmaktadır. Bunlar sırasıyla Suriyeli kadınların temel hak ve destek mekanizmalarına erişememesi, hane reisi Suriyeli kadınların yaşadıkları zorluklar, Suriyeli kadınların çifte dezavantajlılıkları ve Suriyeli genç kızların karşı karşıya olduğu riskler olarak ayrılmıştır. Dezavantajlılık bu analizin tamamında görülebilen, kesşimsellik açısından en geniş kapsama sahip temalardan biri olmakla birlikte bu başlıkta raporlarda özel olarak çoklu dezavantajlılığın konu alındığı bulgu ve tespitler dikkate alınmıştır.

Şekil 15: Suriyeli Kadınların Çoklu Dezavantajlılıkları

Rapor 1 (s.86)'de Suriyeli kadınların temel hak ve destek mekanizmalarına erişememesi Türk kadınlardan farklı olarak günlük hayatlarını farklılaştıran dinamikler bağlamında ele alınmış ve programlama ve hizmetlerin planlanması sürecinde göz önünde bulundurulması gereken bir başlık olarak ifade edilmiştir.

Çoklu dezavantajlılık konusunda hane reisi Suriyeli kadınların yaşadıkları zorluklar ise raporlarda sıkça konu edilmiştir. Eşlerini kaybeden ya da yalnız yaşayan Suriyeli kadınların problemleri barınma, yoksulluk, istihdam ve sosyal yardımlar gibi bağlamlarda ele alınmıştır. Rapor 1 (s.83)'de bu alt gruba mensup durumları daha da dezavantajlı kadınlar için barınma konusunda "...kısa ve uzun dönem barınmaya elverişli ücretsiz barınma, düşük kiralı evler, kira ve mobilya yardımının da dâhil olduğu desteklerin planlanması ve sağlanması..." gerekliliğinden söz edilmiştir.

İş piyasasına dâhil olma ve yoksulluk konusunda ise yine aynı raporda (s.64) bu kadınların evleriyle yalnız başlarına ilgilenmek zorunda kaldıkları için iş piyasasına dâhil olma ve yoksulluktan kurtulma noktasında daha savunmasız bir pozisyonda oldukları üzerinde durulmuştur.

Kadınların hane reisi olduğu evlerin erkeklerin olduğu evlere oranla Sosyal Uyum Yardımı (SUY) dışında bir gelir kaynağına sahip olmaması Rapor 2 (s.6)'de ele alınarak kadınların yaşadıkları zorluklar üzerinden şu şekilde ifade edilmiştir:

“Hane reisinin kadın olduğu yaklaşık her beş haneden birinin Sosyal Uyum Yardımı (SUY) veya insani yardımdan başka bir gelir kaynağı yoktur. Bu hanelerde, çalışan birinin bulunmaması olasılığı da daha yüksektir (hane reisinin kadın olduğu haneler arasında yüzde 42 ve erkek olduğu haneler arasında yüzde 15)...yoksulluk ve yardıma olan yüksek ihtiyaç aynı zamanda gıda güvensizliğine ve yetersiz beslenmeye de yol açmaktadır. Hane reisinin kadın olduğu hanelerdeki çocuklar, erkek olduğu hanelerdeki çocuklardan daha az yemek tüketmektedir.”

Suriyeli kadınların çifte dezavantajlılıkları raporlarda kadın olmanın dezavantajlılığı üzerine eklenen kesişimsel dezavantajlılık faktörleri Rapor 1 (s.68)'de “...hem “ mülteci ” durumunda olmanın hem de “ kadın” olmanın ayrı ayrı ve birlikte değerlendirildiğinde, önümüzdeki süreçte üzerinde en fazla çalışılması gereken konulardan biri olduğunu vurgulama gerekliliği...” ifade edilmiştir.

Suriyeli genç kızların karşı karşıya olduğu riskler altında iki alt tema bulunmaktadır. Bunlar erken yaşta evlilik ve okulu terk etmek zorunda kalmalarıdır.

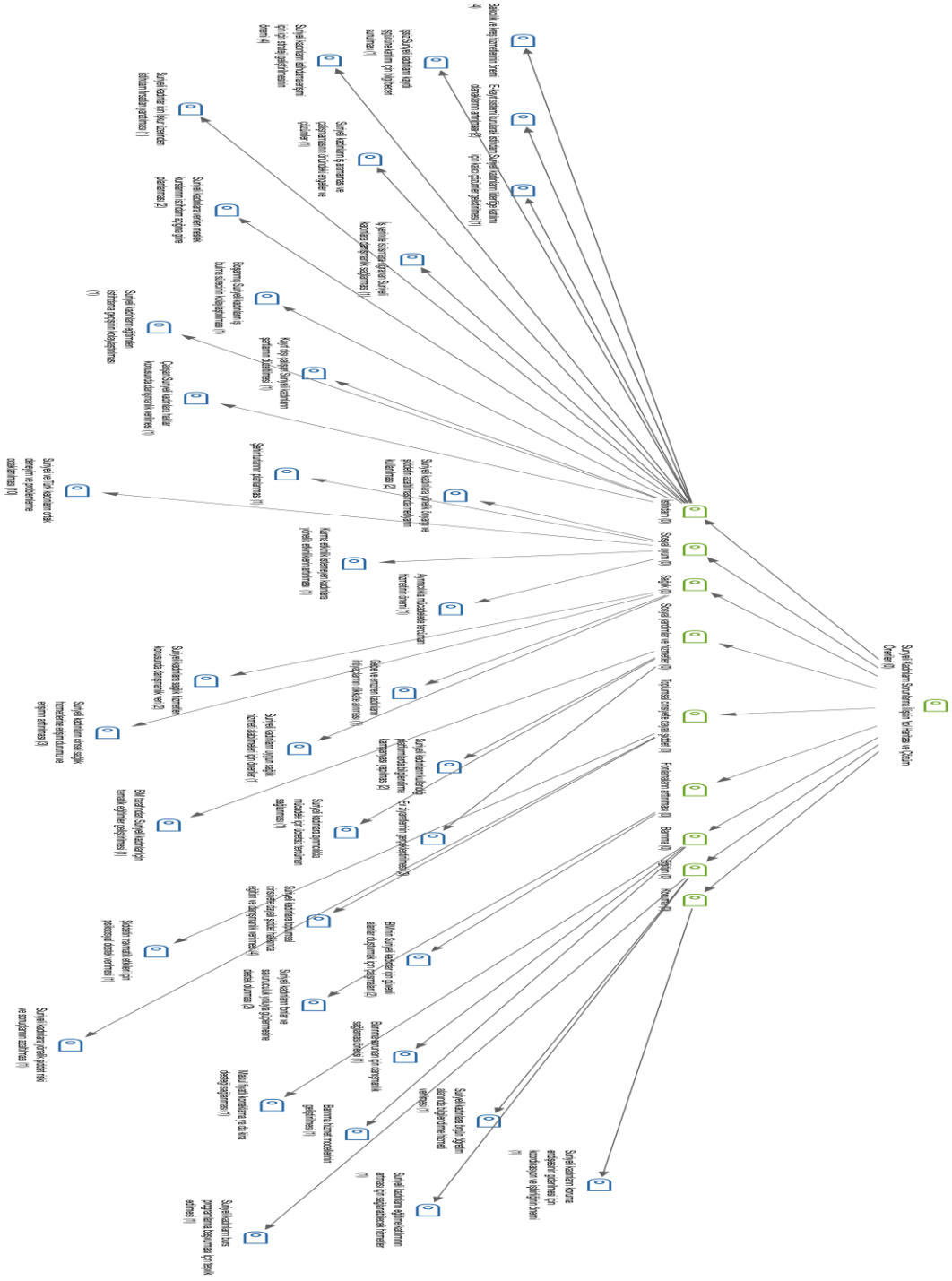
Suriyeli genç kızlar ve kız çocukları için en ciddi risk faktörlerinden biri olan erken yaşta evlilik Rapor 3 (s.8)'de geleneksel zararlı kültürel uygulamalar bağlamında ele alınarak bu tip evliliklerin çoğu zaman aile tarafından çocuğun hayatını garantilemenin tek yolu olarak görüldüğü ifade edilmiştir.

Tıpkı erken yaşta zorla evlilik temasında olduğu gibi geçim sıkıntısı gibi faktörlerin etkisiyle Suriyeli genç kızların okulu terk etmek zorunda kalmaları Rapor 1 (s.51)'de evden yapılan faaliyetler ile ilgili 15-18 yaş arası kız çocuklarının en yüksek gelir kaynağı olduğunu ifade etmektedir. Bunun bir

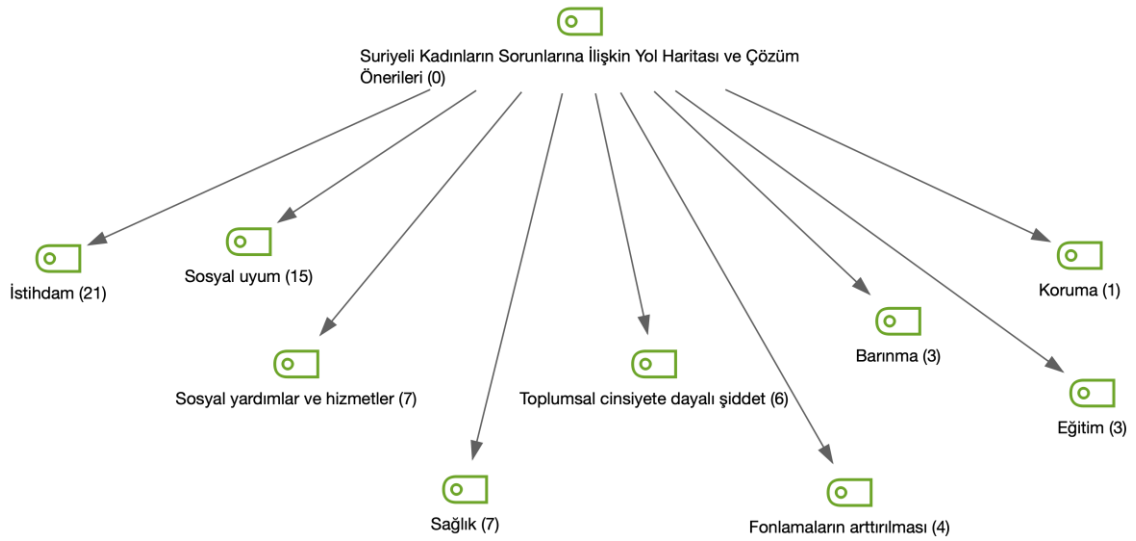
sonucu olarak ev içi gelir kaynağı olarak görülen kız çocuklarının okulu bırakmak zorunda kalma riskiyle karşı karşıya oldukları ifade edilmiştir.

4.12. SURİYELİ KADINLARIN SORUNLARINA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE YOL HARİTASI

İncelenen Birleşmiş Milletler raporlarında “Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası” başlığı toplam 9 alt başlıktan oluşmaktadır. Bunlar, sağlık, koruma, sosyal uyum, fonlamaların artırılması, sosyal yardımlar ve hizmetler, barınma, eğitim, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve son olarak istihdam başlıklarıdır. Bu başlıkların her biri kendi içinde alt başlıklara ayrılmaktadır. Analizin bu bölümünde Suriyeli kadınların mevcut durumlarında ne gibi iyileştirmeler yapılabilir, sorunlarına ne gibi çözümler getirilebilir ya da kısa, orta ve uzun vadeli yol haritaları nasıl olmalıdır sorularına cevap aranarak raporlarda yer alan çözüm önerileri çalışmada konu alınan ana temaların altında toplanmıştır.

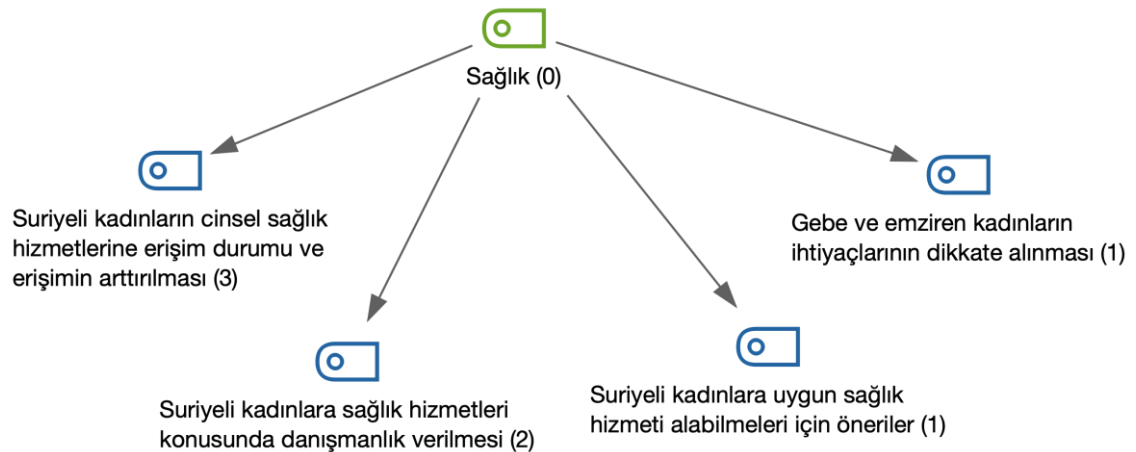

Şekil 16: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası (Genel)

Şekil 17: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası

Sağlık teması çözüm önerileri kapsamında 4 alt temadan oluşmaktadır. Bunlar Suriyeli kadınların cinsel sağlık hizmetlerine erişim durumu ve erişimin artırılması, Suriyeli kadınlara sağlık hizmetleri konusunda danışmanlık verilmesi, Suriyeli kadınlara uygun sağlık hizmeti alabilmeleri için öneriler, gebe ve emziren kadınların ihtiyaçlarının dikkate alınmasıdır. Genel olarak sağlık alanında Suriyeli kadınların erişimlerinin artırılmasına yönelik tespitler yapılmış ve raporlarda hamile kadınların da ihtiyaçlarının dikkate alındığı görülmüştür.

Şekil 18: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası - Sağlık

Rapor 2 (s.63)'de Suriyeli kadınlar için cinsel sağlık hizmetlerine erişim durumunun iyileştirilmesi geleceğe yönelik bir hedef olarak belirlenmiş ve

özellikle hassas gruplara yönelik şiddet vakalarının yönetilebilmesi için hizmetlere erişimin artırılması hedeflenmiştir.

Suriyeli kadınlara sağlık hizmetleri konusunda danışmanlık verilmesinin önemi Rapor 1 (s.84)'de ifade edilmiş ve kadınların sağlık sistemi içinde yüzyüze oldukları "...boşanma işlemlerinin resmî olarak tamamlanıp tamamlanmadığı konusundaki belirsizlikler, bir evde yaşayan Suriyeli sayısının o eve yapılan kayıtlardaki sayılarla uyuşmaması, randevu alabilmek için yeterli yönlendirme yapılmaması, randevuların acil hastalıkları ön plana alacak şekilde planlanmaması ve çok uzun süre kuyruk bekleme durumları..." gibi problemlere değinilmiştir. Bu bağlamda ihtiyaç duyulan danışmanlığın sağlanması bir çözüm olarak sunulmuştur.

Suriyeli kadınların uygun sağlık hizmeti alabilmeleri için öneriler Rapor 1 (s.34)'de kadın doktorlar tarafından hizmet verilmesi ve dil bariyerinin aşılması şeklinde sıralanmıştır. Hatay'da ikamet eden, evli, 22 yaşında ve iki çocuk sahibi H.'nin sözleriyle öneri şu şekilde desteklenmiştir:

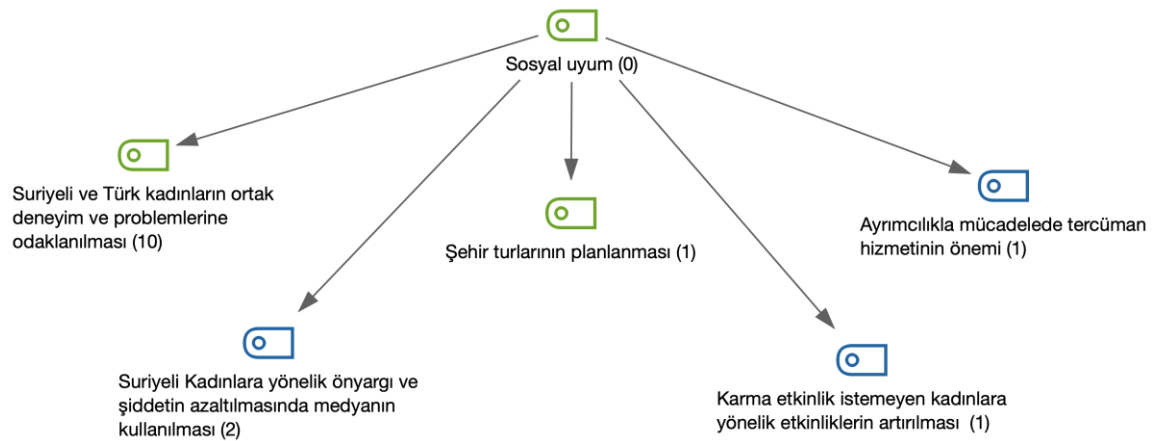
"Doktorların tavırlarında hiçbir sorun yok. Tercümanlar da var. Doktorların büyük bir kısmı Arapça da konuşabiliyor. Bu durum bizi çok rahatlatıyor."

Mesleki beceri eğitimlerinin verildiği durumlar gibi ortamlarda gebe ve emziren kadınların ihtiyaçlarının dikkate alınması hükümet yetkililerinin dâhiliyetinin de sağlanması bağlamında Rapor 3 (s.29)'te "...gebe ve emziren kadınların özel ihtiyaçlarını da dikkate alacak ve aynı zamanda, tek erkeğin sorumlu olduğu hane halklarına özel yaklaşımları göz önüne..." alacak şekilde çözüm önerileri geliştirileceği ifade edilmiştir.

Sağlık temasının devamında "koruma" teması çözüm önerileri altında bir kez geçmektedir. Raporların içinde farklı alanlarda Suriyeli kadınların korunması adına gerçekleştirilen faaliyetlerden bahsedilse de geleceğe yönelik çözüm önerisi olması bakımından yalnızca bir kez kodlama yapılmıştır. Rapor 2 (s.26)'de kamu kuruluşları ve sektör ortaklarının birlikte çalışmasının önemi

vurgulanmış ve koruma endişesinin giderilmesi için iş birliği içinde çalışmanın bir öncelik olacağına değinilmiştir. Bu bağlamda “...yerel düzeyde hizmet sunumunun koordinasyonunda İl Göç İdaresi Müdürlükleri, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri, belediyeler ve kolluk kuvvetleri birimleri dâhil olmak üzere yerel yönetimlerle geliştirilmiş iş birliği...” yürütmenin koruma ihtiyaçlarının etkili ve tam zamanlı karşılanmasında önemli olduğu ifade edilmiştir.

Üçüncü alt başlık olan “sosyal uyum” temasının altında toplamda 5 alt başlık bulunmaktadır. Bunlar, şehir turlarının planlanması, Suriyeli ve Türk kadınların ortak deneyim ve problemlerine odaklanılması, Suriyeli kadınlara yönelik önyargı ve şiddetin azaltılmasında medyanın kullanılması, karma etkinlik istemeyen kadınlara yönelik etkinliklerin artırılması ve ayrımcılıkla mücadelede tercüman hizmetinin önemi.

Şekil 30: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası – Sosyal Uyum

Raporlarda bu öneriler, Suriyeli kadınlara yönelik önyargı ve şiddetin azaltılmasında medya dili ve zihniyetin değiştirilmesi için projelerin yürütülmesi, yerleştikleri şehirlerde faydalanabilecekleri hizmetleri keşfedebilmeleri açısından Türk kadınlarla birlikte şehir turlarının planlanması, farkındalık arttıracak makro faaliyetler düzenlenmesi ve ortak odak grup görüşmeleri gibi temaları kapsamaktadır.

Suriyeli kadınlara yönelik önyargı ve şiddetin azaltılmasında medyanın kullanılması konusunda Rapor 21 (s.10)'de STK'ların ve mülteci kadınların bir araya gelerek medyaya yönelik atölye çalışmaları yapması önerisi sunulmuştur. Bu sayede önyargıların azalması ve ortak bir zemin geliştirilmesi planlanmaktadır.

Başka bir öneri ise Rapor 1 (s.87)'de şehir turlarının planlanması olarak sunulmuştur. Bu bağlamda kadınların yaşadıkları bölgelere olan farkındalığını geliştirilerek Türk kadınlarla birlikte entegrasyonun gelişmesine yönelik bir faaliyet gerçekleştirilirken bir taraftan da iki topluluğa mensup kadınların faydalanabilecekleri kentsel hizmetler konusunda bilgilenecekleri vurgulanmıştır.

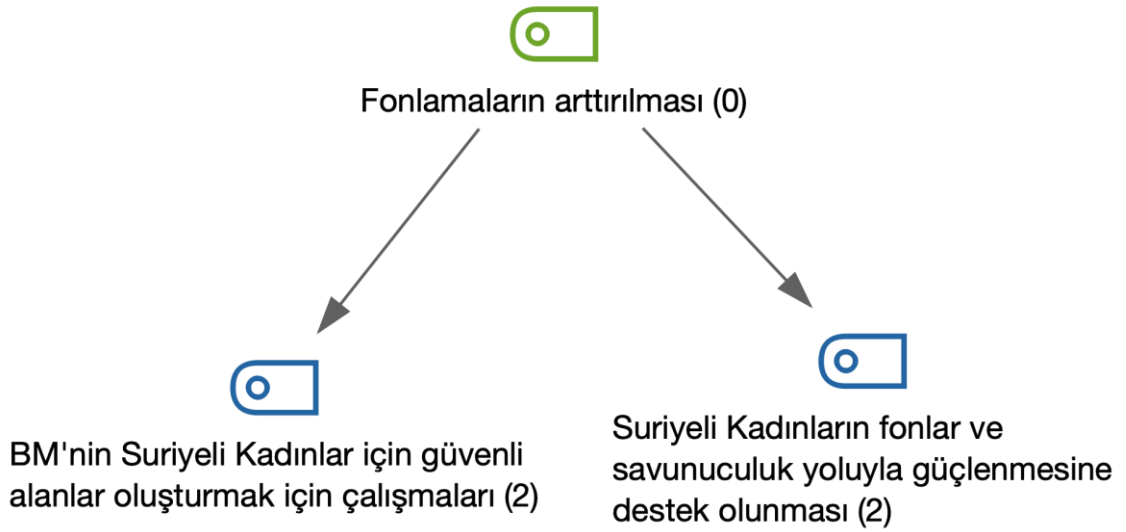
Suriyeli ve Türk kadınların ortak problemlerine odaklanması ve bu bağlamda cinsiyet açısından evrensel problemlerinin temel alınmasıyla kadınların bir araya getirilmesi kadınların sosyal entegrasyonuna olumlu yönde etki edecek bir öneri olarak sunulmuştur. Rapor 1 (s.87)'de Suriyeli ve Türk kadınların okuma, ailede karar mekanizmasına dâhil olma, çalışma, erken yaşta zorla evlilik ya da ekonomik özgürlük gibi konularda farklı deneyimlere sahip olsalar da aynı zamanda bir çok ortak deneyime de sahip oldukları ifade edilmiştir. Bu noktada kadınların benzer deneyimler üzerinden bir araya getirilmesinin önemi üzerinde durulmuştur.

Karma etkinlik istemeyen kadınlara yönelik etkinliklerin artırılması Rapor 1 (s.11)'de kadınların güçlenmesi ve toplumda daha faal yer alması açısından değerlendirilmiş bu sayede ev sahibi topluma mensup kadınlarla daha yakın ilişkiler kurabilecekleri, daha dirençli olmak konusunda yol katedebilecekleri ifade edilmiştir.

Son olarak ayrımcılıkla mücadelede tercüman hizmetinin önemine yine aynı raporda (s.35) şu şekilde değinilmiştir:

“Ayrımcılıkla mücadele için iyi bir şekilde işleyen, ücretsiz tercüman hizmeti ve şikâyet mekanizmaları önemli faktörler olarak öne çıkıyor.”

“Fonlamaların arttırılması” teması kendi içinde 2 alt temadan oluşmaktadır. Bunlar, BM'nin Suriyeli kadınlar için güvenli alanlar oluşturmak için çalışmaları ve Suriyeli kadınların fonlar ve savunuculuk yoluyla güçlenmesine destek olunmasıdır.

Şekil 19: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası – Fonların Arttırılması

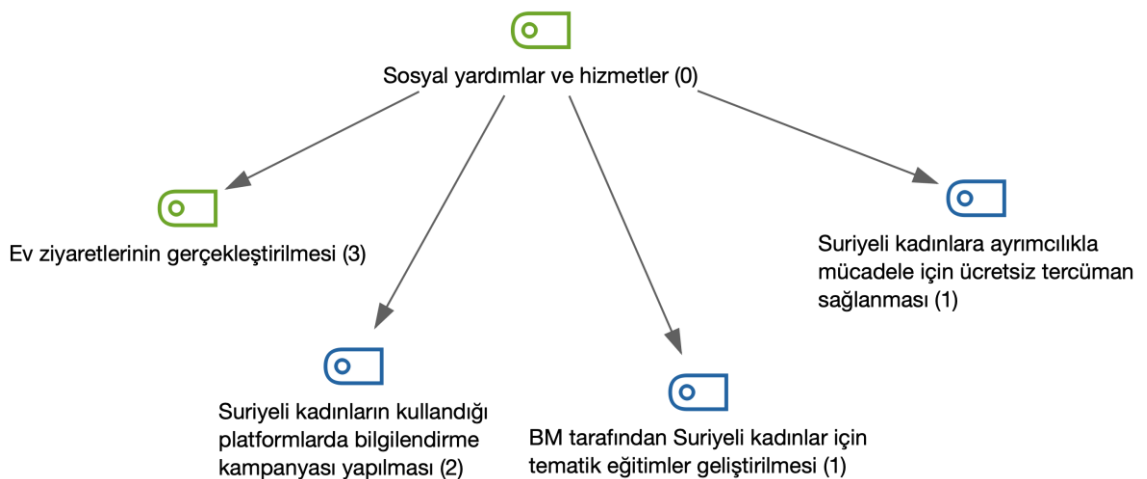
Bu bağlamda fonların önemi, Suriyeli kadınlar için teknik desteğin sürdürülebilmesi açısından Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin desteklenmesi, şiddetin önlenmesi için güvenli alanların oluşturulmasının desteklenmesi ve finansmanlar yardımıyla kadınların hizmet merkezlerinden yararlanmaya devam edebilmeleri gibi alanlarda konu edilmiştir.

Güvenli alanların oluşturulması ve hizmet vermeye devam edebilmeleri açısından uluslararası bağışçıların önemi Rapor 6 (s.1-2)'da "...BM Kadın Birimi'nin Suriyeli mültecilerin içinde bulunduğu duruma yönelik girişimlere katkı sağlamasında merkezi bir rol..." oynadığı şeklinde ifade edilmiştir.

Rapor 1 (s.12)'de ise Suriyeli kadınların fonlar ve savunuculuk yoluyla güçlenmesine destek olunması Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile yakın iş birliğinin sürdürülmesi bağlamında ele alınmıştır.

Avrupa Birliği MADAD Programının finansman yardımıyla kadınların kendilerine özel hizmet alabilecekleri merkezlerden faydalanmalarının sağlanması ve "...ekonomiye katılımlarının önündeki bölgeye has yapısal ve kültürel engeller dikkate alınarak toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların ekonomik yönden güçlenmesi için etkin müdahalelerde..." bulunulması gerektiği Rapor 6 (s.2)'de ifade edilmiştir.

Sosyal yardımlar ve hizmetler teması 4 alt temadan oluşmaktadır. Bunlar ev ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi, Suriyeli kadınların kullandığı platformlarda bilgilendirme kampanyası yapılması, BM tarafından Suriyeli kadınlar için tematik eğitimler gerçekleştirilmesi ve Suriyeli kadınlara ayrımcılıkla mücadele için ücretsiz tercüman sağlanmasıdır. Bu bağlamda sosyal yardımların kesilmemesi için önlemler alınması, nakit desteği gibi sosyal yardımların alımının kolaylaştırılması için kadınlara yönelik eğitimlerin verilmesi ve hizmet alanlarının ve şikayet mekanizmalarının sorunuz işleyebilmesi için tercüman hizmeti sağlanması gibi öneriler geliştirilmiştir.

Şekil 20: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası – Sosyal Yardımlar ve Hizmetler

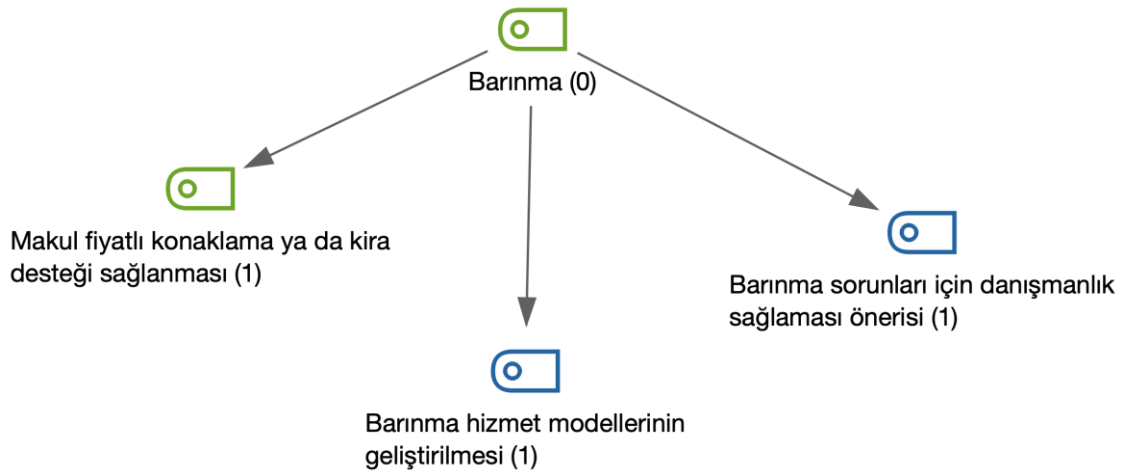
Ev ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi, çalışmanın önceki bölümlerinde de değinildiği üzere sosyal yardımlara başvuru gerçekleştirildiği zaman prosedürün bir parçası olarak işletilmektedir. Bu bağlamda Rapor 1 (s.88)'de bu ziyaretlerin kadınların "...günlük hayatlarındaki cinsiyet rolleri ve sorumluluklarını da göz önünde bulunduracak ve temas halinde olduğu cinsiyet ilişkilerinde herhangi bir krize sebep olmayacak şekilde..." planlanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda çalışan Suriyeli kadınların çalışma saatlerine dikkat edilmesi gerektiği ve "...sık bir şekilde bir evden diğerine taşınmak zorunda kalan ailelere sağlanan sosyal yardımların adres değişikliği sebebiyle kesilmesinin..." önüne geçilmesi için önlemler alınması gerektiği de vurgulanmıştır.

Suriyeli kadınların kullandığı platformlarda bilgilendirme kampanyası yapılması kadınların ücretsiz hizmet ve yardımlara daha kolay erişebilmeleri açısından yine aynı raporda (s.11) aile planlaması, e-devlet çalışma izni prosedürleri ve ücretsiz hukuki destek gibi alanlar üzerinden vurgulanmıştır.

Birleşmiş Milletler tarafından Suriyeli kadınlar için tematik eğitimler gerçekleştirilmesi ve uluslararası kolektif bir çalışma doğrultusunda kadınların hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması için ortaya çıkan sonuçların diğer ülke ofisleriyle paylaşılması Rapor 6 (s.2)'da öneri olarak sunulmaktadır.

Suriyeli kadınlara ayrımcılıkla mücadele için ücretsiz tercüman sağlanması önerisi sağlık hizmetlerine erişim bağlamında ele alınarak iyi uygulama örneği olarak Rapor 1 (s.84)'de vurgulanmıştır.

Barınma teması 3 alt başlıktan oluşmaktadır. Bunlar makul fiyatlı konaklama ya da kira desteği sağlanması, barınma hizmet modelinin geliştirilmesi ve barınma sorunları için danışmanlık sağlanmasıdır. Bu temalar, kadınların zararlı ilişkilerden kaçabilmeleri bağlamında uygun barınma koşullarının sağlanması, Suriye'ye dönme imkanı olmayan kadınlar için yeni modellerin geliştirilmesi ve ev bulma sürecinin kolaylaştırılması için danışmanlık sağlanması önerilerini kapsamaktadır.

Şekil 21: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası – Barınma

Rapor 1 (s.27)'de Suriyeli kadınların zararlı ilişkilerden kaçabilmeleri noktasında makul fiyatlı konaklama ya da kira desteği sağlanması önerisi alternatif bir çözüm olarak "...kadın ve kız çocuklarının günlük hayatlarında kendilerini daha rahat hissedebilmeleri..." için sunulmuştur.

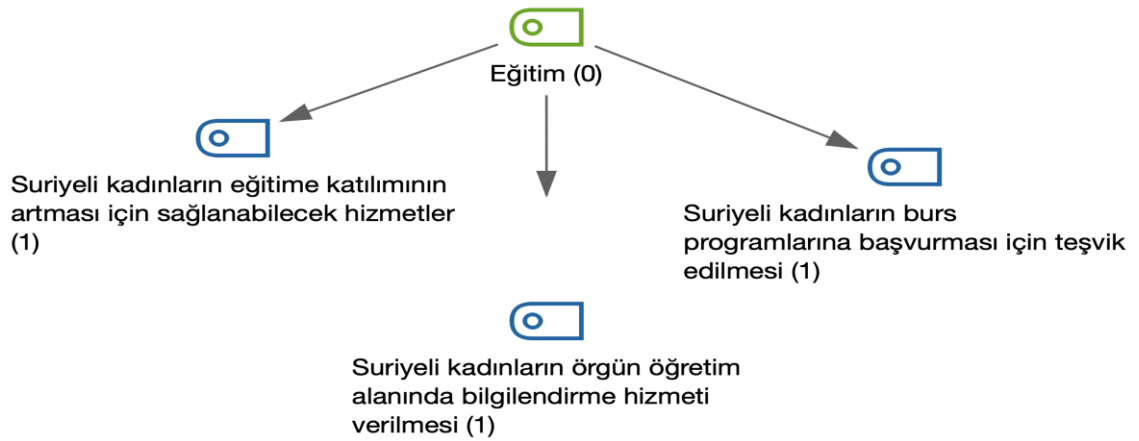
Suriye'ye geri dönme şansı bulunmayan ve dezavantajlı konumda bulunan kadınların erişimlerine açık "barınma hizmet modelinin geliştirilmesi" önerisi yine aynı raporun (s.83) ilerleyen bölümlerinde şu şekilde verilmiştir:

"Eşlerinin şiddet ve tehditlerinden kaçıp Türkiye'ye sığınan ve Suriye'ye dönme imkânı bulunmayan kadınların korunması ve entegrasyonunu hedefleyen acil/birincil ve ikincil barınma hizmet modellerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu barınaklar 7/24 açık, kültürel farklılıklara karşı hassasiyet sahibi, engelli kadınlar için de elverişli, güvenli, yeterli düzeyde altyapı ve psikososyal destek hizmetlerinin mevcut ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele eden kadınların güçlendirilmesine olanak sağlayacak şekilde olmaları gerekmektedir."

Barınma sorunları için danışmanlık sağlanması önerisi kadınları güçlendirme ve haklar konusunda bilgilendirme bağlamında yine aynı raporda (s.83) vurgulanmıştır.

Çözüm önerileri kapsamında eğitim başlığı 3 alt temadan oluşmaktadır. Bunlar, Suriyeli kadınların eğitime katılımının artması için sağlanabilecek hizmetler,

Suriyeli kadınları örgün öğretim alanında bilgilendirme hizmeti verilmesi ve Suriyeli kadınların burs programlarına başvurması için teşvik edilmesidir. Katılımın artması bağlamında bebek bakıcılığı gibi destekleyici hizmetler, kadınların eğitime erişiminin arttırılması için danışmanlık hizmetlerinin sağlanması ve bursların dağıtımı konusunda ise kriterlerin hassasiyetlere yer vermesi önerileri geliştirilmiştir.

Şekil 22: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası – Eğitim

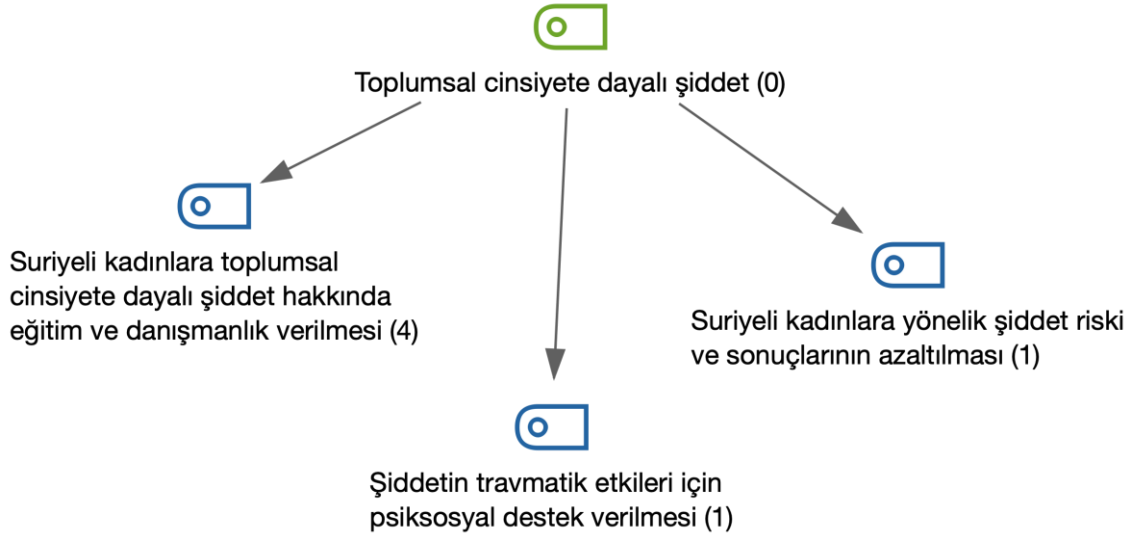
Suriyeli kadınların eğitime katılımının artması için sağlanabilecek hizmetler Rapor 1 (s.65)'de "...dil kursu ücretlerinin daha geniş çaplı ve daha erişilebilir seviyede olması ve daha fazla kadının eğitimlerine devam etmeleri ya da mesleki eğitim almalarına olanak sağlayacak olan çocuk bakıcılığı hizmetlerinin sağlanması..." şeklinde ifade edilmiştir.

Suriyeli kadınlara örgün öğretim alanında bilgilendirme hizmeti verilmesi ve bu sayede eğitim olanaklarına erişimlerinin artacak olması bağlamında Rapor 1 (s.65)'de "...Suriyeli kadın ve kız çocuklarının eğitim ve diploma denkliği, sınav sistemi gibi eğitime yönelik bilgiye erişmelerini hedefleyen hizmetlere ihtiyaç..." duyulduğu ifade edilmiştir.

Suriyeli kadınların burs programlarına başvurması için teşvik edilmesi bağlamında uygulanabilecek yöntemler ve öneriler Rapor 3 (s.41-42)'te kadınların ekonomik durumları, hassasiyetleri ve akademik performans seviyelerinin seçim kriterlerine dâhil edilmesinin önemi vurgulanmıştır.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet teması 3 alt temadan oluşmaktadır. Bunlar, Suriyeli kadınlara toplumsal cinsiyete dayalı şiddet hakkında eğitim ve danışmanlık verilmesi, şiddetin travmatik etkileri için psikososyal destek verilmesi ve Suriyeli kadınlara yönelik şiddet riski ve sonuçlarının azaltılmasıdır.

Şekil 23: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası – Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet

Suriyeli kadınlara toplumsal cinsiyete dayalı şiddet hakkında eğitim ve danışmanlık verilmesi insan hakları, risk faktörleri, cinsel şiddetin nadiren ele alınması ve danışmanlığı verecek olan kişilerin uzmanlık seviyesi gibi bağlamlarda ele alınarak Rapor 1 (s.84)'de öneri şeklinde sunulmuştur:

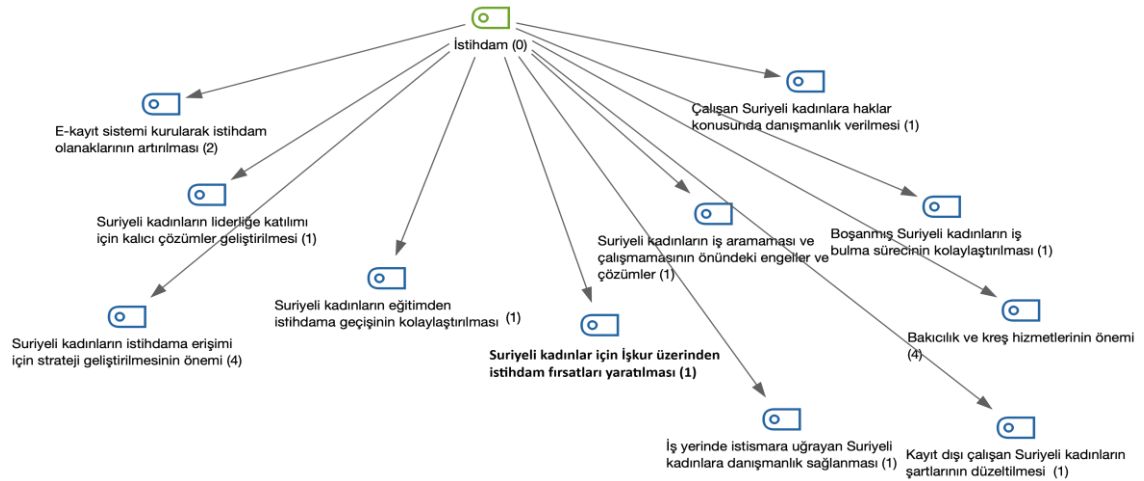
“Suriyeli kadın ve kız çocuklarının en yaygın olarak deneyimlediği insan hakları ihlali toplumsal cinsiyete dayalı şiddettir. Büyük çoğunlukla Suriyeliler’in yaşadığı yerlerde bu konuya ilişkin hizmetlerin bir an önce planlanıp kadınların erişimi sağlanmalıdır(...)nadiren ele alınan bir sorun olan cinsel şiddet Suriyeli kadın ve kız çocukları için kritik bir risk faktörü olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Bu alanda verilecek hizmetlerin kadın haklarına karşı hassasiyet sahibi, dil sorunu yaşamayacak ve kadınlar için konuşması zor konuların konuşulduğundan emin olacak kadın sağlık personelleri tarafından sağlanması gerekmektedir.”

Şiddetin travmatik etkileri için psikososyal destek verilmesi bu destek mekanizmalarının travmalarını atlatabilmeleri adına kadınların hayatına entegre edilmesi yine aynı raporda (s.88) bir öneri olarak sunulmuştur.

Suriyeli kadınlara yönelik şiddet riski ve sonuçlarının azaltılmasının Suriyeli kadınlar için çıkartılan yol haritası kapsamında Rapor 2 (s.25)'de şu şekilde geçmektedir:

“Kadınlar, kız çocukları ve diğer kırılgan durumdaki bireylere yönelik şiddetin risk ve sonuçlarının azaltılmasına katkıda bulunmak ve kaliteli hizmetlere erişimi arttırmak.”

Suriyeli kadınların sorunlarına ilişkin çözüm önerileri ve yol haritası ana temasının son alt teması olan istihdam başlığı 11 alt temadan oluşmaktadır. Bunlar e-kayıt sistemi kurularak istihdam olanaklarının artırılması, Suriyeli kadınların liderliğe katılımı için kalıcı çözümler geliştirilmesi, Suriyeli kadınların istihdama erişimi için strateji geliştirilmesinin önemi, Suriyeli kadınların eğitimden istihdama geçişinin kolaylaştırılması, Suriyeli kadınlar için İşkur üzerinden istihdam fırsatları yaratılması, Suriyeli kadınların iş aramaması ve çalışmamasının önündeki engeller ve çözümler, iş yerinde istismara uğrayan Suriyeli kadınlara danışmanlık sağlanması, çalışan Suriyeli kadınlara haklar konusunda danışmanlık verilmesi, boşanmış Suriyeli kadınların iş bulma sürecinin kolaylaştırılması, bakıcılık ve kreş hizmetlerinin önemi ve kayıt dışı çalışan Suriyeli kadınların şartlarının düzeltilmesi olarak temalaştırılmıştır. Raporların analizi çıkartılırken diğer temalara görece en sık bahsedilen istihdam temasından, çözüm önerilerinde de sıkça bahsedilmiştir.

Şekil 24: Suriyeli Kadınların Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri ve Yol Haritası – İstihdam

E-kayıt sistemi kurularak istihdam olanaklarının artırılması önerisi özellikle çalışma izni alımının kolaylaştırılması bağlamında Rapor 1 (s.66)'da ele alınmış ve bu politikanın kayıtlı istihdam olanaklarıyla ilgilenen Suriyeli kadınlara yardımcı olması beklendiği şekilde ifade edilmiştir.

Rapor 2 (s.15)'de Suriyeli kadınların liderliğe katılımı için kalıcı çözümler geliştirilmesi noktasında bu hedefin yol haritasında yer aldığı ve 3RP ortaklarının gelecek dönemlerde kalıcı çözümler getirecek faaliyetleri destekleyeceği belirtilmiştir. Bu bağlamda "...kadınların ve kız çocuklarının eşit katılımının, liderliğinin ve kapasitesinin daha etkili kalıcı çözümler..." ile destekleneceği ifade edilmiştir.

Suriyeli kadınların istihdama erişimi için strateji geliştirilmesinin önemi istihdam piyasasını etkileyen birden fazla etken göz önünde bulundurularak kadınların istihdam oranlarının artırılması için kapsamlı bir çalışmanın ortaya koyulması gerekliliği Rapor 1 (s.85)'de şu şekilde ifade edilmiştir:

"Suriyelilerin ucuz ve esnek iş gücü olarak görülmelerinden kaynaklanan uzun mesaili ve düşük maaşlı işler, cinsiyete göre yapılandırılmış iş piyasasında kadınlara sunulabilen seçeneklerin azlığı ve çalışma izni konusunda bilgi eksikliği olumsuz etki sahibi

dinamiklere ilişkin çeşitli düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Kadınların bilgi, beceri ve eğitim seviyelerini göz önünde bulundurup bu birikimlerini kullanabilecekleri iş fırsatları oluşturan yerel bazda istihdam alanlarının Suriyeli kadınlar arasında istihdam oranını arttırmak için belirlenmeleri gerekmektedir.”

Suriyeli kadınların eğitimden istihdama geçişinin kolaylaştırılması korumaya yönelik hususların vurgulanması ve eşitsizliklerin azaltılması bağlamında Rapor 3 (s.43)'de yol haritasına dâhil edilmiştir.

Suriyeli kadınlar için İşkur üzerinden istihdam fırsatları yaratılması çocuk bakım hizmetleriyle desteklenerek kadınları iş piyasasına dâhil etme bağlamında Rapor 10 (s.31)'da şu öneri getirilmiştir.

“İŞKUR veri tabanındaki boş pozisyonlara yönelik hareket edilmesi ve yerel özel sektörle sürekli etkileşim halinde bulunulması daha elverişli bir programlamaya ve işe yerleştirmelere olanak sağlayabilir. Bu çalışmanın ekinde bulunan tablo anket yapılan şirketlerdeki boş pozisyonlar için gerekli olan becerileri tespit etme konusunda bir başlangıç noktası önermektedir. Anket hedef sektörlerde kadın istihdamı için fırsatlar olduğunu göstermektedir. Bu fırsatlar kadınların iş gücü piyasasına erişimini artırmak ve onların öz kaynaklarına dayanmalarını sağlamak için kullanılabilir. Kadınların istihdamının, uygun çalışma ortamlarının ve çocuk bakımı hizmetleri, çocuk bakım odaları ve servisle ulaşım hizmetleri gibi imkanların sağlanmasıyla desteklenmesi gerekmektedir.”

Suriyeli kadınların iş aramaması ve çalışmamasının önündeki engeller ile çözümleri, Rapor 1 (s.85)'de aşağıdaki şekilde detaylandırılmış ve öneri olarak sunulmuştur:

“Suriyeli kadınların çalışmamaları ve iş arama durumunda sorun yaşamalarına sebep olan dil engeli, çocuk bakıcılığı sorumlulukları ve kadınların çalışmaya başlamalarının önüne geçen eşlerinin müsaade etmemeleri gibi cinsiyet rolleriyle alakalı engellerin aşılması için bütüncül bir istihdam politikası geliştirmek gerekmektedir. Kadınların istihdama erişiminin önüne geçen engelleri ve cinsiyet rollerini hedef alan düzenleyici bir çerçeve bulunması elzemdir. Ayrıca kadınların çalışabilmeleri için Türkçe öğrendiği, çocuklu kadınların bakıcılık hizmetlerine erişim sağladığı ve erkeklere olumlu bir tavrın aşılandığından emin olmak adına düzenlemeler getirmek hayati önem taşımaktadır.”

Denetim ağları kurularak iş yerinde istismara uğrayan Suriyeli kadınlara danışmanlık sağlanması önerisi Rapor 1 (s.86)'de şu şekilde sunulmuştur:

“Ayrıca kadınların iş yerlerinde istismar edilmemeleri için gözlem ve denetim ağları sağlanmalı ve istismara maruz kalan kadınlara da dil ve hukuki danışmanlık destekleri sağlanmalıdır.”

İş arayan Suriyeli kadınlar için planlandığı gibi “çalışan Suriyeli kadınlara haklar konusunda danışmanlık verilmesi” önerisi ise yine aynı raporda şu şekilde ifade edilmiştir:

“Çalışan kadınlara işçi hakları ve çalışma izni gibi teknik konularda eğitimsel ve bilgilendirici danışmanlık hizmetleri verilmelidir.”

Birden fazla dezavantaja sahip “boşanmış Suriyeli kadınların iş bulma sürecinin kolaylaştırılması” ayrımcılığın engellenmesi bağlamında ele alınarak resmî destek ihtiyacı üzerinden konu edilmiş ve aynı raporda şu şekilde öneri olarak sunulmuştur:

“Edinilen veriler boşanmış kadınları iş ararken daha ciddi ayrımcılığa maruz kaldıklarını göstermektedir. Dolayısıyla boşanmış kadınların istihdam edilme süreçlerini ayrımcılık barındırmayacak hale getirecek resmî desteğe ihtiyaç vardır.”

Bakıcılık ve kreş hizmetlerinin önemi ise Rapor 1 (s.86)'de kadınların kendi hayatlarının kontrolünü alabilmeleri, ataerkil yapıyla mücadele edebilmeleri, kapasitelerinin gelişebilmesi, kadınların işlerinin sürekliliği gibi bağlamlarda ele alınmış olup bu hizmetin devlet tarafından ücretsiz sağlanması yoluyla kadınların iş gücünde kalmalarının olumlu yönde etkileneceği ifade edilmiştir.

Rapor 10 (s.24)'da ise istihdamı artırmak için kreş açılmasının yanı sıra servis hizmeti ve giyinme odası yaptırılması gibi önerilerde bulunulmuş ve istihdam edilen kadınların bu yolla elde tutulabileceği aktarılmıştır.

Son olarak kayıt dışı çalışan Suriyeli kadınların şartlarının düzeltilmesi bağlamında ise Rapor 1 (s.86)'de sistematik izlemenin önemi vurgulanmış ve

kontrol mekanizmalarının geliştirilmesi önerisi sunulmuştur. Bu önerinin neredeyse tamamı kayıt dışı çalışan Suriyeli kadınların şartlarının iyileştirilmesi yönünde etkili olacağı ifade edilmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Suriye krizinin yıkıcı etkileri milyonlarca insanı derinden etkilemiştir. Birleşmiş Milletler ve alt kuruluşları, kuruluş amacının da getirmiş olduğu sorumlulukla birlikte krize konu ve taraf olan ülkelerle birlikte çalışmış, acil müdahalelerde bulunmuş ve sonrasında çeşitli programlarla katkısını sürdürmeye devam etmiş/etmektedir.

Dünyada mültecilere ev sahipliği yapan ülkeler arasında ilk sırada yer alan Türkiye’de, Suriye’deki savaş sonrası yaşanan insanî krizin mülteciler üzerindeki etkilerinin azaltılması için başta acil yardımlar olmak üzere pek çok alanda faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bu faaliyetlerin bir kısmı ise BM tarafından gerçekleştirilmiş ya da desteklenmiştir. Türkiye’deki Suriyeliler içinde çoklu dezavantaj sahibi kesimlerden biri olan mülteci kadınlar için de çeşitli çalışmalar yürütülmüş, raporlamalar ve yayınlar yapılmıştır. Bu çalışmada BM’nin Türkiye’deki çalışmaları, yardımları ve faaliyet raporlarında Suriyeli kadınların ne derece ve hangi bağlamlarda yer aldığı toplumsal cinsiyet perspektifinden içerik analizi ile ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlar kısaca aşağıda özetlenmiştir:

Çalışmanın temel amaçlarından biri uluslararası kapsamda savaş sonrası yaşanan krizler, mülteciler ve kadınlar konusundaki sorunların çözümü için hedefleri olan kurumlar arasında ilk sırada yer alan BM’nin Türkiye’deki Suriyeli kadınlar konusundaki faaliyet alanlarının ve bu konuda kullanılan fonların neler olduğunun belirlenmesidir. Bu konuda araştırma sonuçları Suriyeli kadınlarla ilgili yapılan projelerin, faaliyetlerin ve desteklerin; barınma, demografi, güvenlik sorunları, eğitim, gelir durumları, istihdam, dil bariyeri, güçlenme, beslenme yetersizliği, sağlık, komşuluk ilişkileri, önyargılar, yardımlar, sosyal uyum gibi konuları saptadığı saptanmıştır. Suriyeli kadınlara yönelik faaliyet alanları genel olarak kadınları güçlendirme ve uyum entegrasyon noktasında desteklemeye yöneliktir. Fonlar kapsamında kurulan hizmet merkezleri genel olarak sahada kadınlarla doğrudan iletişim kurmaya yönelik faaliyetlerin düzenlenmesindeki aktörler arasında ilk sırada yer almaktadır. Bu merkezler kadınların ev sahibi

toplulukla olan sosyal uyumunu desteklemeye yönelik çalışmalar, sağlık, eğitim istihdam ve sosyal yardım gibi alanlarda bilgilendirme çalışmaları, dil kursları yönlendirmeleri ve mesleki beceri kursları düzenlenmesi gibi alanlarda kamu kuruluşları ile iş birliği içinde faaliyet göstermektedirler. Hizmet merkezlerinin yanı sıra fonlar ile yürütülen projeler de bunlara benzer faaliyetleri sahada yürütmekte ve çıktı olarak da bu çalışma kapsamında incelenen raporlara benzer raporlarla proje faaliyetlerini raporlamaktadırlar.

Ancak burada belirtilmesi gereken önemli bir husus, Birleşmiş Milletler'in Türkiye'de gerçekleştirdiği faaliyetler ve fonlamalarla desteklediği projelerin raporlarından ulaşılan temel sonuçlardan biri olan Suriyeli mülteciler konusundaki genel çalışmaların baskın olduğu, Suriyeli kadınlar konusuna yeterince yer verilmediğidir. Bunun temel nedenleri arasında 2011 yılında başlayan ve kitlesel bir şekilde çok kısa bir sürede milyonlarca insanın ani bir şekilde Türkiye sınırlarından içeri girmesi de yer almaktadır. Bu kadar kısa süre içerisinde bu denli büyük bir kitleye sadece temel ihtiyaçların giderilmesi için uygun koşulların yaratılması bile son derece büyük bir yük olmakla beraber oldukça da büyük bir bütçe, insan kaynağı ve de yeterli zaman gerektirmektedir. Ancak tüm bunları eksiksiz bir biçimde elinde bulundurmayan Türkiye bu süreçte, insan hakları perspektifinden büyük bir yük altına girmeyi gönüllü olarak kabul ederek açık kapı politikasıyla milyonlarca Suriyeliyi sınırlarından içeriye kabul etmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin tüm taraflardan Suriyeli mülteciler konusunda desteğe ihtiyacı olmuş ve BM de bu konuda destek sağlayan kurumlardan biri olmuştur. BM'nin hangi fonlar kapsamında hangi işbirlikleri ile Türkiye'deki Suriyeliler konusunda çalışma yaptıkları konusunda elde edilen sonuçlar ise aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

Birleşmiş Milletler, Türkiye'deki Suriyeliler için 3RP gibi çok partnerli, devlet kuruluşlarıyla birlikte özel sektörü, yerel ve ulusal kuruluşları da kapsayan girişimlerinin yanı sıra UN Women, UNHCR, IOM, UNDP gibi kuruluşlarıyla birlikte müdahale ve destek programlarını sürdürerek bu çalışmalarını raporlamıştır. Çalışmalardan çıkartılan sonuç, ne BM örgütlerinin ne de mülteci kriziyle karşı karşıya kalmış devletlerin kendi çabalarıyla bu süreçten

çıkamayacaklarını göstermiştir. Çok boyutlu ve derinlikli olan bu kriz, birden çok partnerin katılımını ve desteğini gerektirmektedir.

Türkiye'deki Suriyeli kadınlar için yapılan bu faaliyetler genel anlamda yardım, sosyal uyum ve hak temelli uygulamalardan hangilerine dâhil edilebileceği konusunda elde edilen sonuçlar da çalışmanın tartışma kısmı için incelenmiştir. Yardımlar alanında gerçekleştirilen faaliyetlerin çoğunun sürdürülebilir olmadığı, nakdi olmasa bile kırtasiye, gıda ya da kömür yardımı gibi geçici yardımlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Yardımlar başlığı altında Suriyeli kadınlara yönelik finansal olmayan hizmet ve yardımlar, Suriyeli kadınların barınma sorununa yönelik yardımlar, para yardımları, hijyen kiti yardımları ve gıda yardımları bağlamında kodlamalar yapılmıştır. Bu yardımlar noktasında raporların çıktıkları incelenecek olursa, entegrasyon süreci hâlâ sağlıklı bir şekilde yürütülemediğinden ve sosyal politika geliştirmede yetersiz kaldığından ötürü Suriyeli kadınların büyük bir oranın geçimlerini sağlayabilecek durumda olmaması, sürdürülebilir olmasa da bu yardımlara halen ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Kadınların kendi deneyimlerinden yola çıkıldığında ise çoğu kadın bu yardımlara çaresizce ihtiyaç duymaktadır. Çünkü bulgular kısmında da verildiği üzere, Suriyeli kadınların büyük bir çoğunluğu işsiz ve iş bulabilenler de iş piyasasındaki en düşük ücretler karşılığında hayatlarını sürdürmektedirler. Ancak nakdi yardımlar yerine eğitim tercih edeceğini belirten kadınların görüşlerine de incelenen raporlarda yer verilmiştir.

Hak temelli güçlendirme bağlamında ise gerçekleştirilen faaliyetlerin, sosyal yardımlara oranla çok daha sürdürülebilir oldukları görülmüştür. Kadınların haklar ile bilgilendirilmesi ve hizmetlere erişimi, mesleki eğitimler, istihdama yönelik çalışmalar, toplumsal cinsiyet temelinde güçlendirme, dil eğitimleri ve örgün eğitime yönlendirme gibi başlıklarda incelenen hak temelli güçlendirme, Suriyeli kadınların hedef ülkede yaşamlarına daha sürdürülebilir anlamda katkı sunmaktadır. Bu yolla kadınlar kültürel ve geleneksel normlar bağlamında kendileri üzerinde kurulmuş olan baskıyı sorgulama, özgürleşme, bu ülkede sahip oldukları hakları öğrenme ve sunulan hizmetlere erişme fırsatı yakalamaktadırlar. Fonlanan projelerin kadınlar için sunmuş oldukları en faydalı

hizmetler bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Mesleki eğitimler konusunda ya da aile planlaması ve üreme sağlığı konusunda eğitimler alan, sonrasında iş piyasasına dâhil olarak ekonomik özgürlüğünü elde eden ya da aile içinde çocuk doğurma ile ilgili baskılara karşı gelen kadınların güçlenmesi hem literatürde hem de raporlarda yer almaktadır. Bu bağlamda Nawyn'in (2010) STK'larla gerçekleştirdiği çalışmadan örnekle hak temelli güçlendirme noktasında kadın sağlığı ile ilgili bilgi sahibi olmuş bir kadının erkeklerin bilgi ve isteklerine tabi olmadan ev içinde çocuk sahibi olma gibi konularda söz sahibi olabileceği uluslararası literatürde de geçmektedir. BM de tıpkı bu örnekte olduğu gibi STK'lar ile iş birliği yaparak kadınların güçlenmesi yönünde faaliyetleri fonlamakta ve bunların çıktılarını raporlaştırmaktadır. Bu çalışmada incelenen raporlardan biri UN Women desteği ile Kadın Çalışmaları Derneği tarafından çıkartılmış olan "Medyada Mülteci Kadınlar: Yerel Medya Çalışanları İçin Hak Odaklı Habercilik Rehberi 'Etik ve Politik Olarak Sorumlu Habercilik' raporudur ve bu bağlamda örnek olarak sunulabilir.

Son olarak fonların sosyal uyumun desteklenmesi bağlamında kullanılması tıpkı hak temelli güçlendirmede olduğu gibi yerel ve uluslararası aktörlerin ortak çalışması yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda çoğu zaman Suriyeli kadınların entegrasyonunun desteklenmesi açısından ev sahibi topluluk ile birlikte faaliyetler yapılması, dil öğreniminin yaygınlaştırılması için Halk Eğitim Merkezleri ile çalışılması, kadınların ortak deneyimleri üzerinden odak grup çalışmalarıyla iki topluluğun bir araya getirilmesi, kültürel anlamda iki toplumun da birbirini tanıyıp alışabilmesi ve güzel taraflarını alabilmesi açısından yemek, dans ve müzik içeren aktiviteler planlanması çoğunlukla sürdürülebilir bir yöntemle sosyal uyumun gerçekleştirilmesi gibi faaliyetler sahada yaygın bir şekilde yürütülmektedir.

Bu raporlamalarda, Suriyeli kadınlar konusunda yapılanların geçici ve sürdürülebilir amacı olmayan yardımların, yeni ülkede tutunabilme ve kendi ayakları üzerinde durabilmeyi içeren sosyal uyum faaliyetlerin ve bu yeni ülkede toplumla bütünleşmeyi içeren uyum sağlayıcı hak temelli çalışmaların ne derece yer aldığına ortaya koyulmasını sağlamaktadır. Böylece BM'nin Suriyeli

kadınlar konusundaki uygulama ve faaliyetlerin de hangi kapsamda gerçekleştirildiğinin belirlenmesi açısından son derece önemlidir.

Tıpkı sahada yürütülen faaliyetlerde olduğu gibi göç çalışmalarında da toplumsal cinsiyet perspektifinin daha az kullanılması, zorunlu göç durumunda çoklu dezavantaja sahip kadınların görünmez olmasını da beraberinde getirmektedir. Bu kapsamda çalışmanın bir diğer ana sorusu ise BM raporlarında Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alınıp alınmadığıdır. Bu konuda elde edilen sonuçlar BM raporlarında özel olarak Suriyeli kadınlara odaklanan çalışmaların son derece yetersiz olduğunu göstermektedir. Türkiye'deki Suriyeliler konusunu ele alan ve analize konu edilen 24 rapor içinden sadece 9 tanesinde özel olarak kadın ve kız çocuklara odaklanılmıştır. BM kuruluşlarının bu alanda daha fazla rapor hazırladığı tahmin edilmektedir ancak seçilen raporlar yalnızca açık erişimde olan raporlardır. Seçilen raporlardan özellikle UN Women'ın SGDD ile birlikte yayınladığı Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocuklarının İhtiyaç Analizinde (Rapor 1) Suriyeli göçüne toplumsal cinsiyet perspektifinden yaklaşmıştır. Alana katkı sağlayan ve Suriyeli kadınların durumu ve ihtiyaçlarını ortaya koyan bu çalışmanın verileri, bu çalışmanın özellikle toplumsal cinsiyet eksenindeki bulgularının önemli bir kısmını oluşturmuştur. Raporlarda toplumsal cinsiyet perspektifinden Suriyeli göçüne ilişkin genel bulgular şu şekilde özetlenebilir; toplumsal cinsiyet eşitliği için Suriyeli erkeklerin dâhiliyetinin önemi, toplumsal cinsiyet ve sosyal uyum ilişkisi, resmî belgeler konusunda yaşanan aksaklıklar, projeler yürütülürken toplumsal cinsiyetin dikkate alınması, mesleki eğitimler ve toplumsal cinsiyet ilişkisi, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (GBV/TCDŞ), toplumsal cinsiyet ve barınma koşullarının ilişkisi, Suriyeli kadın istihdamında toplumsal cinsiyet rolleri, Suriyeli kadınların karşılaştıkları risk faktörleri ve sonuçları, erken yaşta evlilik ve aile planlaması.

Raporlardan alınan bu bulgulardan en sık bahsedilen konu başlıkları Suriyeli kadınlar ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddettir. Suriyeli kadınlar için en ciddi risk faktörlerinden biri olan bu konu raporlarda bir risk faktörü olarak ele alınmış olsa da, yürütülen çalışmalara katılım gösteren kadınlarla şiddet başlığı çoğu zaman

doğrudan konuşulmamıştır. Buna karşılık şiddet kadınların günlük hayatlarıyla o kadar geniş alanda kesişimsellik göstermektedir ki konu doğrudan şiddet olmasa bile kadınlar başka deneyimlerinden bahsederken mutlaka şiddete maruz kaldıkları bir deneyimlerinden de bahsetmişlerdir. Bu bağlamda çoklu dezavantajlılığın da getirmiş olduğu bir savunmasızlıkla kadınlar şiddetin her türlüünü günlük olarak deneyimlemektedirler. Öyle ki Jolly ve Reeves (2005, s.19), erkeklerin göç deneyimlerinin kendilerine etkisi sebebiyle kadına yönelik şiddet gösterebileceklerini, değişen toplumsal cinsiyet rollerine ayak uyduramayarak tepkilerini özel alanda şiddet olarak gösterebileceklerini ifade eder. Toplumsal cinsiyet ve göç bağlamında mülteci kadınların maruz kaldıkları yapısal şiddet, Kaya (2020, s.235) tarafından iş yaşamlarında maruz kaldıkları ayrımcılıklar, devletin sağlamış olduğu temel hizmetler arasından sağlık, eğitim, güvenlik gibi hizmetlere erişimde yaşanan eşitsizlik, toplumsal yaşamın her ayağında ayrımcılığa maruz kalmaları şeklinde açıklanmıştır. Bu da raporlarda görüldüğü gibi göçmen kadınların eşitsizliklerini ve maruz kaldıkları şiddeti literatürle örtüşür hale getirmektedir.

Şiddet ve toplumsal cinsiyet ilişkisine benzer şekilde sık sık raporlarda konu edilen barınma problemleri de toplumsal cinsiyetle yakından ilişkilidir. İncelenen raporlar, kalabalık hanelerde yaşayan Suriyeli kadınların yaşadıkları problemlere sıkça değinmişler, kadınlar da yaşadıkları deneyimleri bu bağlamda ilk ağızdan paylaşmışlardır. Kalabalık evlerde ikamet etmekte olan kadınların toplumsal cinsiyet normları bağlamında artan iş yükleri kadınlara ekstra sorumluluk ve şiddet biçimleri şeklinde geri dönmektedir. Barınma problemi ve şiddet kesişimselliği ise kalabalık evlerde yaşama noktasında karşımıza çıkan sorunlardan biridir. Erkekler tarafından barınma karşılığı istismara uğrayan kadınlar da, ev içinde akrabaları tarafından tacize uğrayan kadınlar da bu kesişimselliğin içinde yer alır ve çoklu dezavantajlılıklarının mağduru olurlar. Freedman (2016, s.21-22), barınma sorununu kadınların savunmasızlıklarını arttıran bir faktör olarak ele almaktadır.

İstihdam, Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyete dayalı engellerini aşma noktasında en önemli araçlardan biridir. Aynı zamanda sosyal entegrasyon

sürecinin de vazgeçilmez bir unsurudur. Raporlarda diğer konu başlıkları ile kıyaslandığında ise en çok istihdam temasının üzerinde durulmuştur. Göçmen kadınların iş piyasasına katılımı ekonomik özgürlüklerini kazandırmada ve kamusal alana dâhil olmada kadınlar için önemli bir adım olarak görülmektedir. Bu sosyal ilişkiler kurma ve dil öğrenimlerini de destekleme noktasında kadınlara yardımcı olmaktadır. Bloch (2004) istihdamı göçmen kadınların hayatında ekonomik kazanımların da ötesinde tıpkı raporlardaki bulgulara örtüşecek biçimde özgüven kazanma, sosyal bağlar geliştirme ve dil gelişimi noktasında bir araç olarak tanımlamaktadır. Ancak yine raporlarda görüldüğü üzere göçmen kadınlar toplumda en yüksek işsizlik oranına sahiptir ve iş bulabilen kadınlar ise ülkelerinde yapabildikleri meslekler yerine deneyim ve beceri seviyelerinin çok altında işlerde çok düşük ücretlere çalışmaktadırlar. Bu noktada eğitimini almış oldukları meslekler ile ilgili belge eksikliğine değinen Bloch, tıpkı Türkiye’de bu sorunu yaşayan Suriyeli kadınların deneyimlerine benzer prosedürlerden bahseder. Resmî belge eksikliği yalnızca eğitimlerini aldıkları okulun diplomasının denkliği noktasında değil, bulgularda da verildiği üzere boşanma, çocuklarının kimliğini çıkartma, evliliklerini beyan etme gibi konularda da kadınların sorun yaşamasına sebep olan alanlardan biridir.

İstihdam alanının bir parçası olarak mesleki beceri kazandıma eğitimleri de göçmen kadınlar için çoğu konu başlığı gibi toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında rahatlıkla ele alınabilir. Raporlardan elde edilen bulgular arasında kadınların toplumsal cinsiyet ile uyumlu olacak şekilde “kadın mesleği” olarak görülen alanlarda eğitimler tercih ettiklerini göstermektedir. Bunun yanı sıra göçmen kadınlar bakım sorumlulukları sebebiyle kurslara devamlılık göstermekte zorluk çekmektedirler. Bloch (2004), bu konuda raporlarda değinilenlere benzer şekilde çocuk bakımının kadınların mesleki eğitim kurslarına devam etmesinde bir engel olduğunu vurgular. Raporlarda bu soruna çözüm olarak kadınlar kurslara devam ederlerken kreş ya da gündüz bakım evi gibi hizmetler sunulmasının etkili olabileceği önerisi sunulmuştur. Bu bağlamda bakım sorumlulukları sebebiyle kurslara devam edemeyen kadınlar toplumsal cinsiyet engellerine takıldıkları için sosyal uyum, istihdam edilme, ekonomik

özgürlük ve dil öğrenimi gibi güçlenmeye yönelik her destek mekanizmasından uzak kalmaktadırlar.

Suriyeli kadınlar için çizilen yol haritasında kısa, orta ve uzun vadeli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan kısa vadeli olanlar; Suriyeli kadınlara cinsiyete uygun hijyen kitlerinin dağıtılması ve Suriyeli kadınların istihdam yoluyla sosyal uyuma etkisi, orta vadede olanlar; projelerin amaç ve çıktılarının gerçekleştirilmiş olması, 3RP raporlarında kadın ve kız çocuklarının hassasiyetlerine odaklanması, STK'lara kapasite gelişimi için verilen hibelerin işlevselliğinin araştırılması, Suriyeli kadınların haklara erişimi için yürütülen çalışmaların amacına ulaşması ve uzun vadede olanlar ise Suriyeli kadınlara yönelik çalışmaların sürdürülebilirliğinin fonlara bağıllılığının azaltılması, Covid-19 sonrası Suriyeli kadınlara yönelik yatırım ve istihdamın artırılması, bağışların Suriyeli kadınların dayanıklılıklarının artırılmasında kullanılması, kadının sorumlu olduğu hanelerin özel olarak desteklenmesi, Suriyeli işletmeler sayesinde Suriyeli kadınların istihdama katılımının artması, Suriyeli kadınların istihdama katılımında eğitim dışında sosyalleşmenin önemi ve Suriyeli kadınlar için STK'ların sosyal adaptasyon programlarının desteklemesi şeklindedir.

Öneriler halinde sunulan yol haritaları çalışmaya dâhil edilirken farklı raporlar da kaynak olarak kullanıldığından dolayı bu yol haritalarının içinde yer alan bütüncül ve kapsamlı programların sayısı görece az olarak yorumlanabilir. Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı olarak yayınlanan 3RP gibi geleceğe yönelik raporlamaların, ülke bölümlerinin istenen anlamda bir yol haritası sunduğu düşünülebilir. Bunun dışında durum analizi sunan raporlarda kısıtlı ve konu başlığına yönelik önerilere rastlanmıştır. Özellikle son 5 yıllık süre zarfındaki raporlarda, krizin ilk yıllarına göre daha kapsamlı bir şekilde ele alındığı, Suriyeli kadınların durumlarının öncelendiği, özellikle de onların ihtiyaçlarına ve sorunlarının çözümlerine yönelik önerilerde bulunduğu söylenebilir. Kamu, STK, özel sektör ve Birleşmiş Milletler örgütleri iş birliğinde uygulamaya konmuş ve uygulamaya konmak üzere planlanıp raporlanan programlar olumlu birer iyi uygulama örneği olarak yorumlanabilir.

Birleşmiş Milletler raporları üzerinden yapılan içerik analizi sonrasında Türkiye'deki Suriyeli kadınlar için yapılacak proje ve faaliyetlerde desteğe ihtiyaç duyulan alanlar öncelikli olarak raporlarda yer almış olmasına rağmen daha çok çalışma gerektirdiği için toplumsal cinsiyete dayalı şiddettir. Bu konu, sosyokültürel sebepler dolayısıyla kadınların deneyimleri üzerinden çalışılma bağlamında eksik kalmış olarak nitelendirilebilir. “Do no harm” ilkesi bağlamında uzmanlar tarafından çalışılmayı gerektiren bu konuda, kamu kuruluşlarının, koruma faaliyetlerinin, kolluk kuvvetlerinin, sosyal politika geliştiricilerin ve hukuk sisteminin de dâhil olduğu çok partnerli ve sağlam temellere dayanan uygulamalar ve çalışmalar yoluyla ilerleme kaydedilmesi umulmaktadır. Yalnızca göçmen kadınların toplumsal cinsiyete dayalı dezavantajlılıkları sebebiyle maruz kaldıkları bir sorun olmanın çok ötesinde şiddet riski ve tehdidi bütün kadınların sorunu olarak bu çalışmaların odak noktasında olmasına rağmen kompleks sebepler dolayısıyla hep eksik kalmaktadır. Şiddetin faili konumundaki erkeklerin de bu sorunun bir parçası olması elzemdir. Bu noktada yalnızca kadınlara destek verilmesi değil önleyici ve izleyici çalışmaların da sürdürülmesi gerekmektedir. Son olarak hesap verilebilirlik noktasında ise cezaların caydırıcılığı devlet düzeyinde geliştirilmeli ve kapsamlı çalışmalar yürütülmelidir.

Birleşmiş Milletler raporları üzerinden yapılan analizler sonrasında toplumsal cinsiyet perspektifinden Suriyeli kadınlarla ilgili yapılan çalışmalarda görülen eksikler ve bu kapsamda yapılabilecekler üzerinden getirilen önerilerden ilki, daha fazla ihtiyaç analizi çalışması yapılarak kapsamlı odak grup görüşmelerinin gerçekleştirilmesi olabilir. Analizi gerçekleştirilen raporlar arasında en kapsamlı biçimde toplumsal cinsiyet perspektifinden Suriyeli kadınların sorunlarına odaklanan ve derinlemesine incelemeler sunan raporların ihtiyaç analizi olduğu düşünülebilir. Bu sayede bireysel tecrübeler üzerinden kendileri için faydalı olanı ifade etme imkânı yakalayan kadınlar, yakın, orta ve uzak gelecekte uygulamaya konulacak projelere ve planlanacak programlara temel oluşturacak veriyi sunmuş olacaklardır. Bunun dışında şiddet biçimleri ve kadınların şiddete maruz kalma durumları raporlarda yer alsa da şiddete maruz

kalan kadınların kapsamlı incelemesinin diğer konu başlıklarına oranla eksik olduğu düşünülebilir.

Yayınlanan raporlarda sık sık kendine yer bulan sosyal yardımlar başlığı ne kadar sürdürülebilir olmaktan uzaksa, sosyal uyum, entegrasyon ve bütünleşme alanında yapılan çalışmaların hem uygulama anlamında sürdürülebilirliği hem de Birleşmiş Milletler'in Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına hizmet etmesi yönünden iyi uygulamalara örnek verilebilir. Bu noktada, sürdürülebilir olan uygulamaların yaygınlaştırılması hem sosyal anlamda hem de birey noktasında uzun vadeli fayda sağlayacağı için öneri olarak sunulabilir.

Dünya geneli ve Türkiye'deki uluslararası göçmen nüfusun yarısını kadınların oluşturduğu göz önüne alındığında kadınlarla ilgili raporlarda yer alan verilerin ya da yürütülen çalışmaların yeterli olup olmadığı tartışmalı olarak kalacaktır. Kadınların çoklu dezavantajlılıkları ve gelmiş oldukları ülkenin kültürü de göz önüne alındığında hem raporlarda hem de sahadaki çalışmalarda kapsamın genişlemesi, kadınların güçlenmesi anlamında büyük katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte erişilen raporlar yalnızca açık erişimde olan raporlar olduğu dolayısıyla çok daha fazla sonuç içeren raporların çeşitli sebeplerle yayınlanmamış olduğu tahmin edilmektedir.

KAYNAKLAR

- AFAD. (2016). *Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında*.
- Altiner, B. (2014). Birleşmiş Milletler: Amacı, Gelişimi, Etkinliği, Uluslararası Güvenliğe Katkısı ve Geleceği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-9.
- Avcıoğlu, G. Ş. (2020). Türkiye’de Akademik Göç Çalışmaları: Göç Literatürü Taraması. *NOSYON: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, (4), 76-82.
- Barın, H. (2015). Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 10-56.
- Bloch, A. (2004). Refugee Women and Employment: Barriers to Integration. *Refugee Women’s News*, Issue 27, March & April 2004.
- Boyd, M. ve Grieco, E. (2014). *Women and migration: Incorporating gender into international migration theory*.
- Brettell, C. (2016). *Gender and Migration*. Polity Press.
- Canyurt, D. (2018). Kazananı Olmayan Savaş “Suriye İç Savaşı”: Neden bitmedi, barış nasıl gelebilir?. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(4), 1103-1120.
- Castles, S. ve Miller, M.J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çetiner, S. (2020). Uluslararası Toplumun Kitleysel Göçlere Tepkisi ve Uluslararası Göç Yönetimi: Suriye krizi örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(46), 653-672.

- Debra L. DeLaet (1999). Introduction: The Invisibility of Women in Scholarship on International Migration. Kelson, Gregory A. ve DeLaet, Debra L. (Ed.). *Gender and immigration* (s.1-17).
- Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2016). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 23-62.
- Donato, K. M., Gabaccia, D., Holdaway, J., Manalansan IV, M., ve Pessar, P. R. (2006). A glass half full? Gender in migration studies. *International migration review*, 40(1), 3-26.
- Eker, S. (2014). Suriye Krizi ve Ürdün'e Yansımaları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 21-34.
- Fiddian-Qasmiyeh, E., Loescher, G., Long, K. ve Sigona, N. (Eds.). (2014). *The Oxford handbook of refugee and forced migration studies*. OUP Oxford.
- Freedman, J. (2016). Sexual and gender-based violence against refugee women: a hidden aspect of the refugee" crisis". *Reproductive health matters*, 24(47), 18-26
- Gönül, S. (2020). Zorunlu Göç ve Toplumsal Cinsiyet: Suriyeli Kadınların Evlilik Deneyimleri. *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'de Göç Araştırmaları* (s. 80–100). İstanbul: SU Gender ve Göç Araştırmaları Derneği (GAR) ortak yayını.
- Hatoss, A. ve Huijser, H. (2010). Gendered barriers to educational opportunities: resettlement of Sudanese refugees in Australia. *Gender and Education*, 22, 147- 160.
- Hennebry J.L., Petrozziello A. (2019). Closing the Gap? Gender and the Global Compacts for Migration and Refugees. *International Migration*, 57(6),1-24.
- Jolly, S. ve Reeves, H. (2005): *Gender and Migration: Overview Report*. Brighton, UK: BRIDGE: InstituTe of Development Studies.

- Kaya, M. (2020). Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Gruplara Yönelik Şiddet. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, (4-5), 231-243.
- Lokot, M. (2018). Syrian refugees: thinking beyond gender stereotypes. *Forced Migration Review*, 57, 33-35.
- Mencütek, Z. Ş. (2015). Suriye Ürdün Dış Politikasına etkisi: Suriyeli Mülteciler ve IŞİD'e Karşı Koalisyonu Katılım. *Ortadoğu Etütleri*, 7(1), 82-108.
- Nawyn, S. (2010). Gender and Migration: Integrating Feminist Theory Into Migration Studies. *Sociology Compass*, 4, 749-765. Doi:10.1111/j.1751-9020.2010.00318.x.
- Nawyn, S. J. (2010). *Institutional Structures of Opportunity in Refugee Resettlement. Gender, Race/Ethnicity, and Refugee NGOs. Journal of Sociology and Social Welfare*, 37(1), 149-168.
- Özdemir, E. (2017). Suriyeli Mülteciler Krizinin Türkiye'ye Etkileri. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 114-140.
- Özdemir, Ö. ve Özdemir, E. (2018). Suriyeli Mülteci Kadınlar ve İnsani Güvenlik. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14(27), 113-145.
- Piper, N. (2005). *Gender and migration*. A paper prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration.
- Polat, D. Ş. (2020). Kuruluşundan Çöküşüne Milletler Cemiyeti Sistemi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(76), 1950-1967.
- Polat, D. Ş. (2016). Arap Baharı ve Suriye Savaşı. Çomak, H., Sancaktar, C., Yıldırım, Z. (Ed.). *Uluslararası Politikada Suriye Krizi* (s.137-156). Beta Yayınları.

- Samur, H. ve Cihangir, M. (2019). Suriye Krizi Hakkında Suriyelilerin Düşünceleri: Aktörler, Sorumlular ve Çözüm Yolları. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 216-240.
- Sandıklı, A. ve Semin, A. (2012). *Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye*.
- Stone, P. (1997). Thematic Text Analysis: New Agendas Foranalyzing Text Content. E. C. Roberts içinde, *Text Analysis For The Social Sciences: Methods For Drawing Statistical Inferences From Texts And Transcripts* (s. 35-55). New Jersey: Erlbaum Associates, Publishers .
- Tastsoglou, E., Abidi, C., Brigham, S. M. ve Lange, E. A. (2014). (En)gendering vulnerability: Immigrant service providers' perceptions of needs, policies, and practices related to gender and women refugee claimants in atlantic canada. *Refuge: Canada's Journal on Refugees*, 30(2), 67-78.
- Tinas, M. (2020). Lübnan Hükümeti ve Lübnan Toplumunu Perspektifinden Lübnan'daki Suriyeliler. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 7(2), 13-34.
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM). (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü No: 3* (2. Baskı). Ed. Perruchoud, R., Redpath, J.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2020). *International Migration 2020 Highlights* (ST/ESA/SER.A/452).
- Yılmaz, A. (2019). Göç ve Kadın: "Göçün Feminizasyonu" ve Kadın Göçmenlerin Durumu. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1). 383-400.
- Yücel, A., Utaş, C., Luchsinger, G., Kavlak, İ. V., Kristjansdottir, I. B. ve Freizer, S. (2018) *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocuklarının İhtiyaç Analizi*. UN Women. <https://www.raporlar.org/wp-content/uploads/2018/09/SGDD-Suriyeli-Kadinlarin-ihhtiyac-analizi-2018.pdf> (Erişim tarihi: 21.01.2022)

İnternet Kaynakları

- <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=LB> (Ülke Populasyonları) (Erişim Tarihi: 07.12.2021)
- <https://eca.unwomen.org/en/where-we-are/turkey> (Erişim Tarihi: 21.01.2022)
- <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03.12.2021)
- <https://ticaret.gov.tr/gumruk-islemleri/gumruk-idareleri/hudut-kapilari/kara-hudut-kapilari> (erişim tarihi 09/12 - sınır kapıları güncellenme tarihi 16 Şubat 2021)
- <https://turkey.iom.int/iom-turkey> (Erişim Tarihi: 21.01.2022)
- <https://turkey.un.org/tr/about/about-the-un> (Erişim Tarihi: 05.12.2021)
- <https://turkey.unfpa.org/tr/hakkımızda> (Erişim Tarihi: 21.01.2022)
- <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari> (Erişim Tarihi: 09.12.2021)
- <https://www.goc.gov.tr/multeci> (Erişim Tarihi: 09.12.2021)
- <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma> (Erişim Tarihi: 09.12.2021)
- <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma#:~:text=Genel%20M%C3%BCd%C3%BCrl%C3%BC%C4%9F%C3%BCm%C3%BCzde%20Yabanc%C4%B1lar%20ve%20Uluslararası%20Uluslararası%20Ge%C3%A7ici%20Koruma%20Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi%20%C3%A7%C4%B1kart%C4%B1l%C4%B1%20C5%9Ft%C4%B1r.> (Erişim Tarihi: 04.12.2021)
- <https://www.iom.int/iom-history> (Erişim Tarihi: 21.01.2022)
- <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/about-us.html> (Erişim Tarihi: 21.01.2022)
- <https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un> (Erişim Tarihi: 21.01.2022)
- <https://www.undp.org/about-us> (Erişim Tarihi: 21.01.2022)
- <https://www.unfpa.org/about-us> (Erişim Tarihi: 21.01.2022)
- <https://www.unhcr.org/history-of-unhcr.html> (Erişim Tarihi: 21.01.2022)
- <https://www.unhcr.org/tr/kamp-destegi> (Erişim Tarihi: 09.12.2021)

<https://www.unhcr.org/tr/turkiyede-unhcr> (Erişim Tarihi: 21.01.2022)

<https://www.unwomen.org/en/about-us/about-un-women> (Erişim Tarihi: 21.01.2022)

TUIK. 2021. Dünya Nüfus Günü, 2021
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2021-37250>
(Erişim Tarihi: 09.12.2021)

UNFPA. <https://turkey.unfpa.org/tr/hakk%C4%B1m%C4%B1zda> (Erişim Tarihi: 12.12.2021)

UNHCR (2020a). Flagship Reports, Global Trends Forced Displacement in 2020. <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>. (Erişim Tarihi: 03.12.2021)

UNHCR (2020b). Operational Data Portal, Refugee Situations. Regional Refugee and Resilience Plan in Response to Syria Crisis Egypt. <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/87766> (Erişim Tarihi: 04.12.2021)

UNHCR (2021a). Operational Data Portal, Refugee Situations. Syria Regional Response. https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.250765774.912711891.1638554820-2063876737.1638554820 (Erişim Tarihi: 04.12.2021)

UNHCR. <https://www.unhcr.org/tr/kamp-destegi> (Erişim Tarihi: 09.12.2021)

EKLER

EK 1: ORİJİNALLİK RAPORU

EK 2: ETİK KOMİSYON MUAFİYET FORMU

EK 3: İÇERİK ANALİZİNE DAHİL EDİLEN RAPORLAR

Rapor 1: Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocuklarının İhtiyaç Analizi, UN Women, 2018

Rapor 2: Bölgesel Mülteci Dayanıklılık Planı (3RP), Türkiye Ülke Bölümü, 2021-2022, UNHCR

Rapor 3: 3RP Ülke Bölümü, 2019/2020, Türkiye, UNHCR,

Rapor 4: Suriyeliler Barometresi, UNHCR,

Rapor 5: Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Temel Bilgiler Rehberi, UNFPA

Rapor 6: Suriyeli Kadınların, Kız Çocuklarının ve Ev Sahibi Toplumun Dayanıklılığının Arttırılması Programı: Nihai Değerlendirme, Değerlendirme Özeti, UN Women

Rapor 7: Turkey’s Refugee Resilience: Expanding and Improving Solutions for the Economic Inclusion of Syrians in Turkey, UNDP

Rapor 8: Strengthening Resilience of Syrian Women and Girls and Host Communities in Iraq, Jordan and Turkey, UN Women

Rapor 9: Strengthening the Resilience of Syrian Women and Girls and Host Communities Programme: Final Evaluation, UN Women

Rapor 10: Suriye Krizine Yanıtta Özel Sektörün Katılımı: Fırsatlar ve Zorluklar Raporu, UNDP,

Rapor 11: Elevating Hopes, UNDP Turkey Syria Crisis Response and Resilience Programme, UNDP

Rapor 12: Issue Brief, Turkey, Development Approaches to Displacement, UNDP

Rapor 13: Working Together for Sustainable Development, UNDP

Rapor 14: Suriyelilere Ait İşletmelerin Haritalanması, UNDP,

Rapor 15: Turkey's Refugee Resilience: Expanding and Improving Solutions for the Economic Inclusion of Syrians in Turkey, UNDP

Rapor 16: Mapping of Syrian Owned Entreprises, UNDP,2019

Rapor 17: Medyada Mülteci Kadınlar: Yerel Medya Çalışanları İçin Hak Odaklı Habercilik Rehberi "Etik ve Politik Olarak Sorumlu Habercilik, Kadın Çalışmaları Derneği, UN Women, 2018

Rapor 18: 2020 Yılı Faaliyet Raporu Özeti, Türkiye'de BM Kadın Birimi, UN Women

Rapor 19: Community Stabilization Quick Impact Projects, IOM

Rapor 20: Refugee Response Operations December 2020-February 2021, IOM

Rapor 21: Mülteci Kadınlarla Çalışan STK'lar için El Kitabı, Kadın Çalışmaları Derneği, UN Women,

Rapor 22: Migration Crisis Operational Framework 2020-2023, IOM

Rapor 23: Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Temel Bilgiler Rehberi, UNFPA

Rapor 24: Refugee Response Operations August-October 2019, IOM